

GRAMOFON

Klasszikus és Jazz

2014. TAVASZ

GEJZÍRMUZSIKA

Mesés izlandi hangszerek

PROKOFJEV-ÜNNEP

A tüzes angyal Berlinben

TÁRKÁNY MŰVEK

Új világzenei nyelv felé

AMADINDA 30

XIX. ÉVFOLYAM I. SZÁM

ISSN 1416-1109

ÁRA:
900 Ft

MVM
KONCERTEK

A Zongora 2014

Nyikolaj Luganszkij Mitsuko Uchida Grigorij Szokolov

Művészetek Palotája, Bartók Béla Nemzeti hangversenyterem

2014. február 26. (szerda), 19.30 – Mitsuko Uchida

2014. április 28. (hétfő), 19.30 – Grigorij Szokolov

2014. október 22. (szerda), 19.30 – Bogányi Gergely

2014. november 24. (hétfő), 19.30 – Ránki Dezső

Zeneakadémia Nagyterem

2014. március 12. (szerda), 19.30 óra – Jandó Jenő

2014. május 12. (hétfő), 19.30 óra – Nyikolaj Luganszkij

2014. szeptember 18. (csütörtök), 19.30 óra – Jevgenyij Szugybin

2014. november 6. (csütörtök), 19.30 óra – Várjon Dénes

A jegyek és bérletek megvásárolhatók a Művészetek Palotája jegypénztárában,
a www.jakobikoncert.hu honlapon a Jegyvásárlás menüpontban,
megrendelhetők a jakobikoncert@gmail.com email címen
és a 30-257-7150-es mobilszámon, hétköznapokon 9-16 óráig.

Bővebb információ: www.azongora.hu, www.mvm.hu

A hangversenysorozat
névadó szponzora:

CHARLES DUTOIT ÉLETMŰDÍJAS (10–11. oldal)

INTERJÚ KÁEL CSABÁVAL (16–18. oldal)

ZENEKRITIKAI MŰHELY (55–73. oldal)

DOSSZIÉ

Mesés izlandi hangszerek

Varga Ildikó Rita Anna zenetörténeti esszéje 4

KLASSZIKUS

ICMA 2014

Charles Dutoit, Andreas Staier és Adrien Boisseau a fődíjasok 10

Tavaszi Müpa-mozaikok

Eltáncolt zenétől a jubileumi zongoraestig 12

„Legyen az egész városban fesztiválhangulat”

Káel Csaba a Budapesti Tavasz Fesztivál megújulásáról 16

Prokofjev-ünnep Berlinben

Lindner András riportja a német fővárosból 19

„Amíg örömet szerez – magunknak és a közönségnek”

Harmincéves az Amadinda Űtőegyüttes 22

A Honvéd Együttes és a Duna Palota hírei

30

Zenekari körkép

Nemzeti Filharmonikusok, Budapesti Fesztiválzenekar, Concerto Budapest, Budaörfi Dohnányi Zenekar, Miskolci Szimfonikus Zenekar, Pannon Filharmonikusok, Kodály Filharmonia, Szegedi Szimfonikus Zenekar 32

JAZZ

Bátrak zenéje

– Az 1705 a Müpában Beszélgetés Kaltenecker Zsolttal 42

Tavaszi koncertajánló 46

VILÁGZENE

A népzénet nincs mitől féltetni

Tárkány-Kovács Bálint és Paár Julianna a Tárkány Művek törekvéseiről 48

A Fonó Budai Zeneház hírei 51

GRAMOFON-HANG

Az akusztikus művészetek mostohagyereke: a hangfelvétel-esztétika Ujházy László tanulmánya

Harmadik rész: A korai elektromos felvételek (2) 52

GRAMOFON ZENEKRITIKAI MŰHELY

Klasszikus zene, opera, jazz, népzene és világzene 55

Terjesztési pontok 74

1996-ban alapította: **Iványi Margó, Bösze Ádám, Retkes Attila és Zipernouszky Kornél**

Főszerkesztő: **Retkes Attila** Főszerkesztő-helyettes: **Albert Mária, Bércesi Barbara** Főmunkatársak: **Ujházy László, Várkonyi Tamás, Zipernouszky Kornél**
Lapterv: **Práczky István** Tervező szerkesztő: **Kondor Anna**

Címlapon: **Gyerekrajzok afrikai dobokról**, forrás: Waitsfield Elementary School (Egyesült Államok)

A szerkesztőség levelezési címe: Gramofon – H-1282 Budapest, Pf. 68 Telefon: 06 20 998 1499 E-mail: zene@gramofon.hu • Internetes folyóirat: **www.gramofon.hu** • Kiadja a **Retkes Attila Kulturális Értéktérítő Kft.** H-1021 Budapest, Hűvösvölgyi út 54. V. ép. Felelős kiadó: Retkes Attila • Előfizetés, terjesztés, hirdetés: 06 20 998 1499, e-mail: zene@gramofon.hu

Nyomás és kötés: Press Time Kft., 1066 Budapest, Lovag utca 15. Felelős vezető: Schmidt Dániel

Megjelenik évszakonként. Előfizethető a kiadó címén; postai úton, telefonon vagy e-mailben.
Az éves előfizetés ára 2014-ben: 3000 forint

A Gramofon megjelenését támogatja

A Gramofon az ICMA nemzetközi zsűrijének tagja

Mesés izlandi hangszerek

Izland varázslatos világ.

A tűz és a jég, a gleccserek, a gejzírek, a vízesések, a vulkánok, a csodás tavak és a sarki fény hazája.

Az ott élők többsége hisz a természetfelettiben, büszkén őrzi kultúráját, műveli zenéjét és dédelgeti anyanyelvét. A kezdetekben „pogány”, később katolikus, ma főként lutheránus hitvilágú nemzet – amely mindössze 260-300, más becslések szerint 320-350 ezer lelket számlál – igen fontosnak tartja gyökereit, nagy tisztelettel viseltetik a természet iránt, és értőn gondozza hagyományait.

Írásunk bepillantást enged egy különleges ország zenekultúrájába: bemutatjuk Izland tradicionális hangszereit, illetve a hozzájuk kapcsolódó legendákat, történeteket. Cikkünk szerzője énekművész és zenepedagógus, aki évekig élt Reykjavikban.

➡ Varga Ildikó Rita Anna

Az ország nagy része – lévén gleccserek borítják – lakhatatlan, s nem ritka a szeparált, „tanyasi” életmód, amelynek művelői főként a kistermetű, eredeti viking-vérvonalú izlandi lovak és a különleges gyapjú izlandi birkák tartásával foglalkoznak. Hagyományai megtartása mellett azonban Izland már modern világ, s mint ilyen, nemcsak az előbbieket és a halászat, hanem a légit közlekedés is komoly részét teszi ki gazdaságuk bevételeinek. És mivel az izlandi anyaföld sok geotermikus energiát termel, a háztartások fenntartása relatíve olcsónak mondható, amire szükség is van – tekintve, hogy Izlandon minden más igen drága.

Az országról már jóval a viking idők előttről vannak emlékeink. Valószínűleg a görög Pütheász (Pytheas) említette elsőként, aki i.e. 330 körül hajózott ki Massailából (Marseille), kerülte meg a brit szigeteket, és járt Norvégia nyugati partjainál. Ő írt egy Ultima Thule nevű szigetről, ami az akkori brit szigetektől kb. 6 napi hajóútra lehetett. A viking kor körülbelüli kezdetétől, a 8. század elejétől már biztosan éltek ír szerzetesek a szigeten, mivel egy Ducuil nevű honfitársuk írt róluk *De mensura orbis terrae* (talán így fordítható: *Egy mérhetetlen bekerített föld*) című földrajzi munkájában. A szerzetesek emlékére a 9–10. század környékéről származó *Landnámabók* (A telepesek vagy A letelepedések könyve) című középkori emlék, illetve két izlandi helynév: Papafjörður (Szerzetes-öböl) és Papey is őrzi. A szerzeteseket az előbb említett *Landnámabók* szerint „Papar”-nak hívták, így a helynevek talán valóban az ő ottlétük emlékére tanúskodnak.

Izlandot először Hóföldnek (Snjóland), majd Jégföldnek (Ísland) nevezték el az arra járó hajósok, pedig 850 körül még voltak sűrű erdők a területen, amelyeket a később betelepülő norvégok, skótok és írek kiirtottak. Ingólfur Arnasson alapította a mai fővárost; Reykjavíkot (jelentése: Füstölgő völgy, nevét a gejzirekből feltörő gőz nyomán kapta), 874 körül. Izland arról is nevezetes, hogy 930-ban itt hozták létre a világ első parlamentjét, az Alþingit (Allthing) az észak-amerikai és az európai kontinensek törésvonalára felett. A ma is látogatható Þingvellir (Az országgyűlés földjén) 1944. június 17-én Izlandot köztársasággá kiáltották ki, és kimondták Dániától való függetlenségét is. Tán érdemes megjegyezni, hogy mivel Izland az említett törésvonalon fekszik, alapterülete minden évben kb. 22 milliméterrel nő.

Izlandon – norvég befolyásra – 1000 körül kezdett el terjedni a kereszténység, bizonyos pogány, ősi törvények megőrzésével. Az ország az 1200-as évek végén a norvég királyság, az 1300-as évektől pedig a dánok uralma alá tartozott, akik terjeszteni kezdték a reformációt, és 1550-ben kivégezték Izland utolsó katolikus püspökét, Jón Arason (1484–1550), két fiával együtt. Izland leghíresebb szülőltje azonban mégsem az előbb említett püspök, hanem Vörös Erik és fia, Leifur Eiriksson voltak, akiknek Grönland felfedezését tulajdonították. Mára bebizonyosodni látszik, hogy Vörös Erik előtt ketten is jártak Grönlandon, de az kétségtelenül igaz, hogy a hírhedt viking

nevezte el és próbálta benépesíteni az Izland mellett elterülő szigetet.

Izland kultúrájának szerves részét képezik a sagák, azaz a történetek, elbeszélések vagy regék, amelyek közül a két *Edda-saga* (*Edda-rege*) – elnevezésükről tán érdemes tudni, hogy az Edda egy Izlandon ma is használatos női név – tekinthető a legrégebbnek. A verses *Eddát* ma is az „idősebb” névvel illetik, minthogy a 9. században keletkezhetett, de Heinrich Gusztáv 1893-ban írt, *Az Edda eredete* című munkája szerint ennek a gyűjteménynek nem minden költeménye született a szigeten. Vannak közöttük grönlandi regék (pl. a grönlandi Atli-dal, ami nemcsak Atli-ról, hanem Attiláról és a hunokról is szól), de skót és norvég eredetű versek is. Az „ifjabb”, azaz prózai *Eddát* Snorri Sturluson (1178/9–1241) jegyezhetette le 1220 és 1223 között, más vélekedések szerint az 1226/30-as évek táján. Izland legrégebbinek tartott írásos zenei emléke, a *Lilja* (*Liliom*) – amelyet egy szerzetes, Eysteinn Ásgrímsson írhatott le először – az *Essai sur le musique ancienne et moderne* (*Vizsgálódás a régi és a modern zene felett*) című 1780-as, Párizsban kiadott enciklopédiában tűnhetett fel először nyomtatásban. A könyvbe valószínűleg úgy került, hogy egy Jón Ólafsson nevű izlandi muzsikos egy dán zeneszerzőnek énekelte el valamikor a 17. században, aki a dallamot és a szöveget is hallás után jegyezte le. A *Lilja* egyébiránt 100 versszakból áll.

A Lilja költemény negyedik versszaka

Fyrri menn er fraedin kunnu

(Így fordítható: Az ember előtt ismert a tudás)

Izland zenei világát egészen a 19. századig főként az egyházi *modusok*, azaz a „templomi modális” hangnemek határozták meg. Az említett *modusok* vélhetően csupán a 11. századtól honosodhattak meg a szigeten – tekintve, hogy a katolikus hitre csupán 1000 körül tért át az eredetileg pogány hitvilágú nemzet. Az *Izlandi Népdalok* című kötet, amit 1906 és 1909 között adtak ki, több mint 1000 *móduszokban* lévő dallamot tartalmaz. Jón Leifs (1899–1968), Izland egyik legjelentősebbnek tartott zeneszerzője is sokat tett a sziget népdalkincsének összegyűjtéséért. 1925-ben, 1926-ban, 1928-ban és 1934-ben is népdalgyűjtő körútra indult, amelyben segítői Erich Moritz von Hornbostel és a Berlini Fonográf Archívum munkatársai

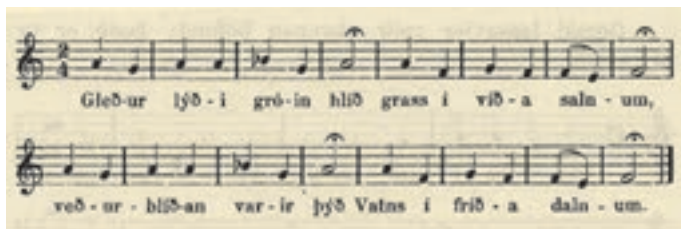
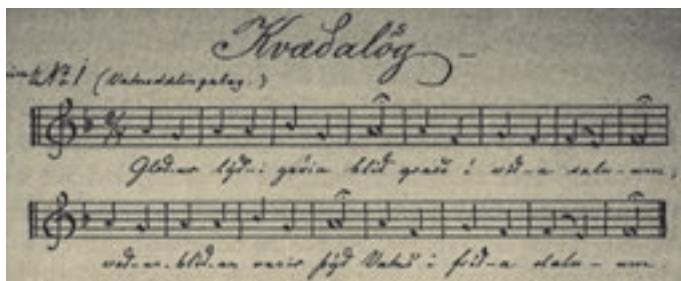
voltak. Sok művében használta hazája népdalkincsét: olyanokban, mint pl. az *Íslensk rímnadanslög* (*Izlandi rímtánc-dal*, op. 11.).

Az izlandi népdalok két jellemző formában jelentek meg a 11. század környékén. Az egyik „megtestesülésük” a *kveða*, a másik a *syngja* (ének) volt. A *kvæðaskapur* vagy *kvæðaskapur* egy előadási gyakorlatot jelölt, de így nevezték az óizlandiban a költészetet és a költeményeket is. A *kvæðaskapur* (ejtsd: kvájdászkápür) énekverseléshez vagy elbeszélő énekléshez gyakorta társult a *sagnadansar*, azaz valamiféle táncolás is. A *kvæðaskapur* legrégebbi előadási formái közül a legismertebbnek tán a *Vikivaki* nevezhető. A *syngja*, a *kvæðaskapur*, a *modusok*, a *modális és diatonikus hangsorok* mellett az izlandi népzene másik két fontos alkotóelemének nevezhető a *rímur* és a *tvísöngur*. A *rímur* jelentése rím (ríma=rímel), a *tvísöngur* pedig iker-énekként vagy iker-dallamként (tvíbur=iker, söngur=ének vagy dal), esetleg kettős-énekként fordítható. A *rímurrel* ellentétben a *tvísöngur* jelenléte a sziget folk-kultúrájában elvihatathatatlan, ám korántsem uralkodó.

A *rímur* vagy *ríma* egyfajta rímekbe szedett vers, általában 2-4 soros volt, gyakran *rímnahættir*ben, azaz „rím-mértékben” íródott; szerepeltek benne trocheusok, sok esetben volt benne alliteráció, váltakozó metrum is, és általában diatonikus hangsorok felhasználásával adták elő. A *rímur* zenetörténetileg a *skaldic poetry*, azaz a *skáld* terminus technicushoz kapcsolható, ami költőt vagy „költői költészetet”, azaz valamiféle „bárd-kultúrát” jelölhetett. Másik „elágazása” pedig az *eddaiköltészet* lehetett. Valószínűnek tűnik, hogy mind a 9. századi verses *Edda*, mind a *skáld* költemények *rímur*-ökben íródhattak. A *skáld-költészet* a skandináv államokban, illetve Izlandon volt elterjedt a viking-korban és a középkor tájékán. Az egyik leghíresebb izlandi *skáld* (bárd) Snorri Sturluson volt, akit többször is törvénymondónak (az akkori Izland egyetlen közjogi méltósága) választottak a már korábbiakban említett parlamenten, az *Alþingin*, és ő volt a prózai *Edda* lejegyzője is. A *skáldok rímur*-be (ejtsd: rímurbe) szedett versei – amelyeket általában lírával (Izlandon talán gígjával) és hárfával (Izlandon harpa) kísérték – később mind a templomi, mind a klasszikus zene területén gyökeret vertek. Főtiszteletű Bjarni Þorsteinsson (1861–1938) végezte tán a legjelentősebb munkát a *rímur*-ök összegyűjtése terén, és ő volt a korábbiakban már említett, 1906-09-ben kiadásra került *Íslensk þjóðlög*, azaz *Izlandi Népdalok* kötetben szereplő dalok lejegyzője is. Bjarni Þorsteinsson nem csupán gyűjtő, hanem zeneszerző is volt, aki magyarázó jegyzeteket közölt a *tvísöngur*-ról is, sőt negyvenkettőt ki is nyomtatott, s ezek a leggyakrabban énekeltek dalok lettek a 19. században Izland-szerte. A következő zenei részlet a *rímur*, a *kvæðaskapur* és a *modális hangsor* népzenei megjelenésére lehet példa. A részlet hiányos lokriszi hangsorú, de diatonikusan dó-ra végződik. Az első részlet Þorsteinsson saját kézírása, a második pedig ugyanazon dal nyomtatott verziója.

Bjarni Þorsteinsson gyűjtése és kézírása.

Rímur, kvæðaskapur, s tán modális hangsor (?) a népzeneben
Kvæðalög (Versdalok)

Nem kizárt, hogy Izland legkorábban lejegyzett rímur-je mégsem az előbbieken bemutatott zenei részlet lehet, hisz vélhetően Árni Beinteinn Gíslason (1869–1897) volt az, aki az első ilyen típusú dallamot leírta, s lejegyzése Ólafur Davíðsson (1862–1903) szórakoztató népzenei gyűjteményében jelenhetett meg, 1890 táján.

A *tvísöngur*, azaz az iker-dallam, a párhuzamos kvintekből felépülő kétszólamú zenei elem a középkori egyházi hagyományokból a népdalkultúra felé, onnan vissza a szakrális, a világi, s később a klasszikus zene területeire vándorolt át. A *tvísöngur* klasszikus zenei megjelenésére példa lehet Jón Leifs *Kirkjulög* (*Templomi dal – Három Himnusz*, op. 12a) című ciklusának második dala is. A *tvísöngur* ezúttal a kíséretben található, de érdemes megfigyelni az énekszólamban a rímur váltakozó metrumát is. A feldolgozás alapja egy izlandi népdal lehetett, ami német fordításban az *Isländische Volkslieder* (*Izlandi Népdalok*) című, Georg Kallmeyer által kiadott füzetben is megjelent. Részlet a dalból:

Nem csupán a fenti dallam, hanem Jón Leifs egyéb, nagyobb lélegzetű kompozíciói is csodás emléket állítottak Izlandnak és kultúrájának. Az *Edda-oratóriumok* – *Edda I, A föld teremtése*, op. 20, 1935–40; *Edda II, Az Istenek élete*, op. 42. 1966 – és az eredetileg háromrészesnek szánt füzér harmadik darabja, a befejezetlenül maradt *Az istenek alkonya* (op. 65, 1964–68), a *Saga-szimfónia* (op. 26, 1941) vagy a *Hekla* (op. 52, 1961) megírásakor Leifs arra törekedett saját bevallása szerint, hogy „visszaragadja az északi kultúra örökségét Wagner karmaiból”. Leifs *Edda-oratóriumának* harmadik darabja nem véletlenül viseli *Az istenek alkonya* címet: nem véletlen a *Ring tetralógia* utolsó darabja, a *Götterdämmerung* címével való egyezés. Richard Wagner ugyanis minden valószínűség szerint az *Edda*, a *Völsunga-saga* és a *Thidriks-saga* elemeit és szereplőit „építette bele” A *Nibelung gyűrűje* című zenedráma-ciklusába. Mindez Jón Leifst vélhetően azért nem tette boldoggá, mert Wagner meglehetősen szabadon használta, megváltoztatta és kiragadta természetes környezetéből a Leifs által oly nagyra becsült izlandi „történelmet”. Nemcsak Jón Leifs, hanem mások is úgy vélték, hogy az izlandi zene, az izlandi szív és lélek elveszíti lényegét, ha kiragadják természet, illetve természeti környezetéből. Így írt erről Hilmar Oddsson izlandi filmrendező és tanár: „Az izlandi szív nem érthető meg és nem fejezhető ki, ha kiragadjuk a természet erőivel, a földdel és az éggel és a kegyetlen, ám bőkezű tengerek hullámaival való kapcsolatából, melyek fáradhatatlanul ostromolják a partokat.”

Az izlandi lelket, azaz a természet erőinek párharcát tükrözi az izlandi népzene, aminek története – főként a középkor elejétől – összefonódott az izlandi hangszerekével. Közülük is a *Langspilt*, azaz „hosszú játékot” más néven „hajló citerát” tartják ma is az ország nemzeti hangszerének. A *langspilt*, ami kicsit a mi citeránkra emlékeztető hangszer volt, apró vonóval szólaltatták meg. Mivel igen kevés adat áll rendelkezésünkre az említett hangszerről és történetéről, nem állítható teljes bizonyossággal, hogy *langspil*-féle hangszer kizárólag Izlandon létezett. Két olyan instrumentum is található ugyanis a nemzetközi zenetörténetben ami hasonlít rá: az egyik a német *Scheitholt*, a másik pedig a norvég, nyolchúros *langeleik*. Az első kép, amin minden valószínűség szerint az előbb említett hangszer látható, 1836-ból származik.

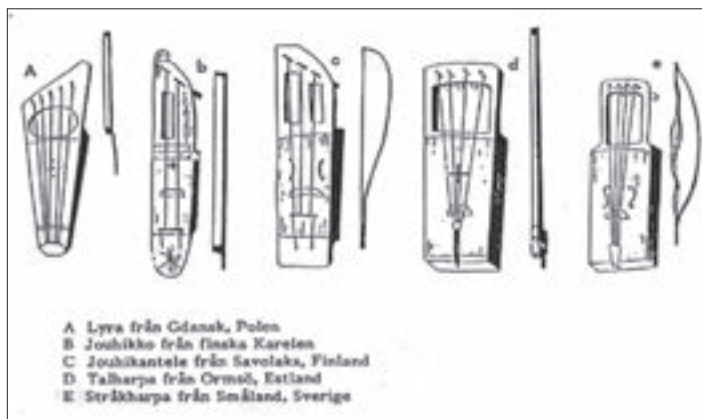
Langspil

A másik, az izlandiak által abszolúte izlandinak tartott hangszer a *fidlan*. A két húros – a húrok általában lószőrből készültek –, kis vonóval megszólaltatható hangszert főként dalok kíséretéhez használták, szólóhangszerként való használata nem ismeretes. A 19. századra tűnt el Izlandról, ám mostanában ismét reneszánszát éli. A *fidlan* külalak tekintetében hasonlatos a koreai *ajaeng*-hez (bár annak legrégebbi verziója héthúros), a skandináv *talharpa* háromhúros változatához, illetve egy Lengyelországban talált *lyrá*hoz, a finn *jouhikkohoz* és *jouhikantelé*-hez, valamint a svéd *stråkharpá*-hoz.

Fidlan

A fidlan európai rokonai

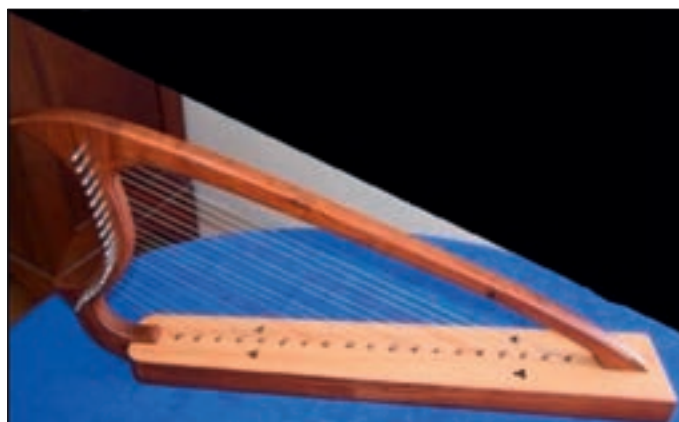
A *symfón* vagy *symphonie* sem tekinthető előzmények, illetve „rokonok” nélkülinek a világ zenetörténetében, hisz az vélhetően a *hurdy-gurdy* (nyenyere vagy tekerő) közeli felmenője vagy leszármazottja. A *symfónról* valószínűleg a 13. században írtak először Izlandon, de az is bizonyosnak tűnik, hogy a skáholt-i Þórður Þorláksson bíborosnak volt egy a birtokában a 17. században. A hangszer, amit gyakran emlegettek izlandi versekben és himnuszokban, a magyar *tekerővel*, a svéd *hjulharpával* és *nyckelharpával* (*nyekelharpa*, vagy *billentyűsfidula*), esetlegesen a dán *drejelirével* és a skandináv *hiull harpával* is rokonságban állhatott, amelyek közül a magyar *nyenyeréről* már Szent István korából vannak emlékeink. Akkoriban a *nyenyerét* szintén *szimfóniának* hívták Magyarországon. Két fajtája volt: az egyik az *organistrum*, ami igen nagy testű hangszer volt, s csak ketten, esetleg még többen tudták kezelni; a másik pedig a *tiponie*.

Symfón

A *harpa* (*hárfa*) neve először vélhetően a kora középkorban, a *Völuspá*, azaz a *Jósnő próféciája* című *Edda-részletben* tűnt fel, később Hólar püspökével, a szentté avatott Jón Ögmundssonnal kapcsolatosan említették, akinek szintén volt egy *harpája*. A *gígja* is igen népszerű volt Izlandon, s *rebec* néven a középkorban, illetve később is szerte Nyugat-Európában. A nyugat-európai *rebec* őse valószínűleg a 8. század környékén már létező, háromhúros, arab *rebab* volt. A két, most bemutatott hangszer; a *harpa* és a *gígja* egészen biztosan fontos része lehetett a sziget kultúrájának, mivel elnevezésük női nevek formájában a mindennapokba is bevonult (*Harpa* és *Gígja*).

Harpa

Gígja

Mind a *gígja*, mind a *harpa* megihlette Izland zeneszerzőit. Jón Þórarinnson (1917–2012), az ismert izlandi komponista több, Izlandon igen népszerűvé vált dalt is írt; köztük egyet

Íslenskt vögguljóð a Hörpu (Izlandi bölcsődal hárfára) címmel, Halldór Laxness (1902–1998) versére. A szerzemény azért is érdekes lehet, mert zongoraszólomának elején *twísöngur*-szerű kíséret található, hangneme pedig dallamos a-moll. Sigfús Einarsson (1877–1939) Gígjan című dala pedig – ami szintén ismert alkotásnak számít a szigeten – Gesz-dúrban íródott, már az Izlandot a 19. században elért nyugat-európai „modern” zene hagyományai szerint. Ahogyan az előbbiekből kitűnt, nem csupán Izland, hanem annak kultúrája is igen különleges – azzal együtt, hogy öröksége némely területén értelemszerűen tükröződik az európai befolyás. Mégis talán ez az egyetlen ország a világon, ahol a szikláknak lelke van, és tán még a könnyek is kövekből vannak – úgy, mint a Jón Leifs életéről forgatott, Hilmar Oddsson rendezte film címében (*Tár úr steini*, 1995). A kövek, a vulkánok, a gleccserek és Izland „pogány istenei” mindeztidáig hősiesen őrizték, védtek maroknyi népüket, s alakították életét. Talán ezért is van, hogy Izland kultúrája és zenei világa is természeti környezete és istenei képét formázza. Nyugodt, szikár, hűvös, néha tán kemény mivolta mögött forrongás, izgatottság, harciasság, szenvedélyesség, és mindenek felett szabadság rejlik. Olyan, mint amilyennek Egill Skallagrímsson (910–990), az első izlandi költők egyike gondolta. Ezért is lehet ilyen az a kultúra, amit csakis Izland hagyományozhatott ránk.

Egill Skallagrímsson: Strófák

Vihar hatalmasan
vág a tengerárba,
harciasan úszik
a hab óriása,
fenn a fecske-honban
vészek ósvány rónak,
Gestill is meghódol
a hajó-rombolónak.

Emeljük fel kardunk,
a farkasfog-festőt.
Halak pusztulásakor
lesz sok híres tettünk.
Hajózzunk Lundba,
Mindnyájan siessünk,
hogy még napnyugta előtt
gúnydalt zönöghessünk.

Bár az ég elúzná
ezt a koronás főt,
Ódinn s minden isten
meglakoltatná őt,
Freyr és Njördr kergetné
a nép nyöszöri-tőjét,
keserves burkolni
szívbe bú-baj-felhőt.

(Weöres Sándor fordítása)

FORRÁSOK:

1. *Icelandic glaciers*, online elérés: https://notendur.hi.is/~oi/icelandic_glaciers.htm.
2. *Brief summary of Iceland's history*, online elérés: <http://prog.vub.ac.be/~cderoove/icehorsewiki/Iceland.html>.
3. *Izland történelme*, online elérés: <http://cograf.hu/tudastar/izland-tortenelme>.
4. *Arason, Jón*, online elérés: <http://www.newadvent.org/cathen/01678c.htm>.
5. *Essai sur le musique ancienne et moderne*, online elérés: <http://archive.org/stream/essaisurlamusiqu02labo#page/n7/mode/2up>.
6. *Icelandic folk music past and present*, Dr. Bjarki Sveinbjornson in Margaret and Richard Beck Lectures, University of Victoria, 23 March, 2009. Online elérés: http://web.uvic.ca/~becktrus/assets/presentations/Bjarki-Folk-Music-web/bjarki-folk-music_01.php.
7. *Iceland's Greatest Classical Composer, JÓN LEIFS (1899-1968) and other Icelanders of Note*, online elérés: <http://web2.uwindsor.ca/courses/cmllc/whitney/class.html>.
8. *A Pallas Nagylexikona, Edda*, online elérés: <http://mek.niif.hu/00000/00060/html/029/pc002989.html>.
9. Jón Leifs – szócikk a Grove Dictionary of Music and Musicians második kiadásában
10. *Tónlistarsaga Reykjavíkur*, online elérés: http://www.musik.is/Baldur/TsagaRvk/1800-1900/til1900_9.html.
11. *Edda, óészaki mitológiai és hősi énekek*, online elérés: <http://mek.oszk.hu/00300/00377/index.phtml>.
12. *Icelandic Musical Instruments*, online elérés: http://www.thegogglersdonothing.com/archives/2011/12/icelandic_musical_instruments.shtml.
13. Styrbjörn Bergelt, *Den tvåsträngade stråklarpanns vandringsvägar En hypotes*, online elérés: <http://nyckelharpanforum.net/2004b/2strhasb.htm>.
14. Lajtha László, Dincsér Oszkár, *A tekerő*, (A Néprajzi Múzeum Értesítője, 1939)
15. Avasi Béla, *A magyarországi tekerő hangkészlete*, (Néprajzi Értesítő, 1959)
16. Sárosi Bálint, *Die Volksmusikinstrumente Ungarns*, Leipzig, 1967.
17. Egill Skallagrímsson, *Strófák*; in: Weöres Sándor, *Egybegyűjtött műfordítások 2*, Bp., Magvető, 1976, pp. 531–532.
18. Heinrich Gusztáv, *Az Edda eredete in Budapesti Szemle*, 73. kötet, 1893.

WARNER KLASSZIKUS CD ÚJDONSÁGOK

EMMANUEL
PAHUD

2 CD
2564634845

LES VENTS FRANÇAIS

20. századi fúvós kamaraművek:
Ravel, Ibert, Jolivet, Milhaud, Taffanel,
Ligeti, Zemlinsky, Veress, Hindemith

BERTRAND
CHAMAYOU

standard CD
2564637078
digipack CD
2564633583

SCHUBERT: WANDERER-FANTÁZIA és más zongoraművek

A Párizsi
Nemzeti Opera
Zenekara

PHILIPPE
JORDAN

2 CD
5099993414227

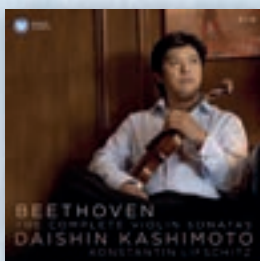
WAGNER: A NIBELUNG GYŰRŰJE zenekari részletek

Az Ész
Zeneakadémia
Énekkara
Tallini
Kamarazenekar
MIHHAİL
GERTS

CD
2564642819

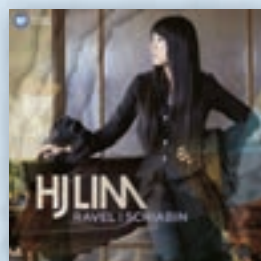
PANUFNIK: TALLIN-MISE

DAISHIN
KASHIMOTO
KONSTANTIN
LIFSCHITZ

4 CD
2564634929

BEETHOVEN ÖSSZES HEGEDŰ-ZONGORA SZONÁTA

HJ LIM

CD
5099991450920

RAVEL ÉS SZKRJABIN ZONGORAMŰVEK

www.magneoton.hu

www.warnerclassics.com

Magyarországon terjeszti a Magneoton.

GRAMOFON

1996 ÓTA A KLASSZIKUS ZENE ÉS A JAZZ SZOLGÁLATÁBAN

Gramofon Klasszikus és Jazz – minőségi folyóirat igényes zenerajongóknak

Gramofon.hu – internetes folyóirat kuriózumokkal és háttérinformációkkal

Gramofon-könyvek – 2014-ben is folytatjuk minőségi zenei könyvsorozatunkat

Gramofon-díjak – évente rangos szakmai elismerés a klasszikus zene és a jazz legjobbjainak

Főszerkesztő és felelős kiadó: Retkes Attila

Charles Dutoit, Andreas Staier és Adrien Boisseau az ICMA fődíjasai

Az International Classical Music Awards (ICMA) zsűrije – amelynek több mint egy évtizede tagja lapunk főszerkesztője, Retkes Attila zenetörténész – az észak-spanyolországi Oviedóban tartotta éves közgyűlését. Február 8-án Rémy Franck elnök hivatalosan is bejelentette 2014-es díjazottjait. A neves svájci karmester, a 78 éves Charles Dutoit kapja az Életműdíjat; a kiváló német zongora- és csembalóművész, Andreas Staier lett Az év művésze; a francia brácsás, Adrien Boisseau pedig Az év fiatal művésze. Az év hanglezkiadója a Glossa.

Gramofon-összeállítás

Különdíjat ítéltek a SWR Szimfonikus Zenekarnak (Baden-Baden és Freiburg). Rémy Franck zsűrielnök hangsúlyozta: „A zsűri fontosnak tartotta, hogy az elismeréssel kifejezzük: erősen és határozottan támogatjuk az egyik legjobb német zenekart, amelyet most az eltűnés veszélye fenyeget, minthogy egyesíteni akarják a Stuttgarti Rádiózenekarral. Reméljük, hogy ezt az érthetetlen döntést mielőbb visszavonják.” A speciális díjak mellett a CD- és DVD-kategóriában, 16 produkciót jutalmaztak. „Nagyon örülök, hogy idén is a független kiadók nyertek nagyobb számban” – fűzte hozzá Rémy Franck.

A díjazott felvételeken Sergiu Celibidache, Riccardo Chailly, Sir Colin Davis, Eötvös Péter, Paavo Järvi, Valerij Gergiev, Krzysztof Penderecki és Jordi Savall vezényletével hallhatók a művek. Olyan világhírű énekeseket ismertek el, mint Ian Bostridge, Matthias Goerne, Philippe Jaroussky, Angelika Kirchschlager, Julia Lezhneva, Anne-Sofie von Otter. A hangszeres előadók között a hegedűművész Daniel Hope és Patricia Kopatchinskaja, a zongoraművész Frank Peter Zimmermann, Andrea Bacchetti, Elisabeth Leonskaja és Joseph Moog – utóbbi 2012-ben Az év fiatal művésze volt – neve szerepel az elismertek listáján.

A díjakat április 12-én gálakoncerten adják át Varsóban, a Húsvéti Beethoven Fesztivál keretében. Az International Classical Music Awards az egyetlen független és nemzetközi klasszikus zenei díj. A zsűri munkájában professzionális zenekritikusok, nagy zenei magazinok, valamint zenei rádiók és online zenei tartalomszolgáltatók szerkesztői vesznek részt. Az egyetlen magyar zsűritag Retkes Attila, a Gramofon főszerkesztője; tagok továbbá: Andante (Törökország), Classic Radio (Finnország), Crescendo (Belgium), Fono Forum (Németország), IMZ (Ausztria), Kultúra (Oroszország), MDR Figaro (Németország), Musica (Olaszország), Musik & Theater (Svájc), Orpheus Radio (Oroszország), Pizzicato (Luxemburg), Radio 100,7 (Luxemburg), Resmusica.com (Franciaország), Rondo Classic (Finnország), Scherzo (Spanyolország).

A szenvedélyes svájci

A svájci Lausanne-ban született, 78 éves dirigens, Charles Dutoit nyerte el az International Classical Music Awards (ICMA) idei életműdíját. Szenvedélyes, energikus és a kíváncsisága kielégíthetetlen – jellemzik pályájának ismerői. Szenvedélyesen törekszik rá, hogy tökéletesre csiszolja a legkülönbélebb zenei korok és stílusok jellemzőit a szólistákkal és zenekarokkal közös munkában.

☛ Albert Mária

A rangos Genfi Konzervatórium növendéke volt hegedű, brácsa és zongora, ütőhangszer, zenetörténet és zeneszerzés szakon, majd az Accademia Chigianán Sienában, azután Velencében és Bostonban folytatta tanulmányait. Első mentora Ernest Ansermet, a Suisse Romande Zenekar fénykorát megalapozó karmester volt. Még csak a

húszas éveiben járt Dutoit, amikor Herbert von Karajantól kapott meghívást: dolgozzon a Bécsi Operaházban. Bár a Római Operaházban az előző és a mostani évadban is vezényelt, mégis azt állítja: az operában ő csupán „hobbikarmester”. Nos, hobbiból a világ legjelentősebb házaiban fordult meg: a londoni Covent Gardenben, a New York-i Metropolitanban, a berlini Deutsche Operben, Los Angelesben. A bolygó hollandi után 2003-tól teljes Wagner-ciklust indított a Buenos Aires-i Teatro Colónban. „Nem csináltam sok operát, de minden évben megpróbáltam valami új produkcióban részt venni. Ha nem élő előadásban, akkor stúdióban. Sosem leszek olyasvalaki, aki rendszeresen dolgozik a Metben, a Covent Gardenben, a Scalában és eldirigál vagy tizenöt operát egy szezonban – ez nem az én hivatásom. De kedvelem a műfajt, különösen Puccini darabjait, a Pelléas és Mélisande-ot költőisége miatt, a nagy drámai cselekményű Wagnereket. És persze a Mozart-operákat, amelyekről kezdetben félttem, mert azt tartom, hogy az emberi civilizáció legnagyobb vívmányai és mindegyiket meg kell élni egy kicsit” – mondta egy interjúban a karmester.

Dutoit karrierje 1977-ben Kanadában folytatódott: elfogadta a felkérést, legyen a Montreali Szimfonikusok zeneigazgatója, a posztot 2002-ig állt. Az együttessel számtalan turnét vezetett. Ezekről a ta-

A díjak és díjazottak teljes listája a következő:

Életműdíj: Charles Dutoit karmester (Id. keretes írásunkat)

Az év művésze: Andreas Staier

Az év fiatal művésze:

Adrien Boisseau

Az év kiadója: Glossa

Az év klasszikus zenei honlapja:

Metropolitan Opera Archives

Különdíj:

SWR Szimfonikus Zenekar (Baden-Baden és Freiburg)

Különdíj:

Ludwig van Beethoven Társaság, Krakó (Lengyelország)

KATEGÓRIADÍJAK

(Az egyes produkciók adatait ezúttal is – az esetleges félreértések és pontatlanságok elkerülése okán – a zsűri által kiadott eredeti, angol nyelvű verzióban közöljük.)

EARLY MUSIC

Erasmus van Rotterdam: In Praise of Folly
Louise Moaty, Marc Mauillon, René Zosso, La Capella Reial de Catalunya
Hesperion XXI, Jordi Savall
Alia Vox AVSA 9895

BAROQUE INSTRUMENTAL

The Scarlatti Restored Manuscript; Domenico Scarlatti, Antonio Soler: Sonatas
Andrea Bacchetti, piano
RCA Red Seal 88765417242

BAROQUE VOCAL

Giovanni Battista Pergolesi: Stabat Mater, Laudate Pueri, Confitebor tibi Domine
Philippe Jaroussky, Julia Lezhneva, Coro della Radiotelevisione della Svizzera Italiana,
I Barocchisti, Diego Fasolis
Erato 5099931914727

VOCAL RECITAL

Franz Schubert: Erlkönig
Matthias Goerne, bariton & Andreas Haefliger, piano
Harmonia Mundi HMC 902141

CHORAL WORKS

Berlioz: Grande messe des morts, Op. 5
Barry Banks, London Symphony Chorus, London Philharmonic Choir, London Symphony Orchestra, Sir Colin Davis
LSO Live LSO0729

OPERA

Benjamin Britten: The Rape of Lucretia
Ian Bostridge, Angelika Kirchschrager, Christopher Purves, Susan Gritton, Peter Coleman-Wright, Claire Booth, Aldeburgh Festival Ensemble, Oliver Knussen
Erato 5099960267221

SOLO INSTRUMENT (megosztott kategóriadíj)

Maurice Ravel: Valses nobles et sentimentales – George Enescu: Sonata op. 24/1 – Claude Debussy: 4 Préludes
Elisabeth Leonskaja, piano
eaSonus EAS 29237

SOLO INSTRUMENT (megosztott kategóriadíj)

Scarlatti Illuminated (Scarlatti – Scarlatti/Tausig – Scarlatti/Friedman)
Joseph Moog, piano
Onyx 4106

CHAMBER MUSIC

Béla Bartok: String Quartet No. 3 – Alban Berg: String Quartet op. 3 – Alfred Schnittke: String Quartet No. 3
Signum Quartett
Capriccio C5163

CONCERTOS

Béla Bartók: Violin Concerto No. 2, Sz. 112 – Peter Eötvös: Seven – György Ligeti: Violin Concerto
Patricia Kopatchinskaja, Frankfurt Radio Symphony Orchestra, Ensemble Modern, Peter Eötvös – Naïve V5285

SYMPHONIC MUSIC

Johannes Brahms: Symphonies Nos. 1-4, Tragische Ouvertüre, Haydn-Variationen, Liebeslieder-Walzer etc.
Gewandhausorchester Leipzig, Riccardo Chailly
Decca 4785344

CONTEMPORARY MUSIC

Krzysztof Penderecki: The Complete Symphonies
Polish Sinfonia Iuventus Orchestra, Krzysztof Penderecki Dux 947

BEST COLLECTION

Paul Hindemith: Violin Concerto – Violin Sonatas
Frank Peter Zimmermann, violin, Enrico Pace, piano, Paavo Järvi,

Frankfurt Radio Symphony Orchestra, Paavo Järvi
BIS 2024

HISTORICAL RECORDING

Celibidache – The Berlin Recordings, 1945-1957
Hans Bottermund, Helmut Heller, Lilia d'Albore, Erna Berger, Margarete Klose, Gustav Scheck, Gerhard Puchelt, Tibor de Machula, Raoul Koczalski, Hans Peter Schmitz, Helmut Schlövoigt, Karl Rucht, Berliner Philharmoniker, Rundfunk-Sinfonieorchester Berlin, Radio-Symphonie-Orchester Berlin, Sergiu Celibidache – Audite 21.423

DVD PERFORMANCE

Sergey Prokofiev: The Gambler
Sergei Aleksashkin, Tatiana Pavlovskaya, Vladimir Galuzin, Larissa Dyadkova, Nikolai Gassiev, Alexander Gergalov, Nadezhda Serdyuk, Andrei Popov, Oleg Sychev, Andrei Spekhov, Mariinsky Orchestra, Valery Gergiev; Laurent Gentot, film director
Mariinsky MAR0536

DVD DOCUMENTARIES

Refuge in Music – Terezin
A Film by Dorothee Binding and Benedict Mirow, with Anne-Sofie von Otter, Daniel Hope, Christian Gerhaher, Bengt Forsberg, Bebe Risenfors, Alice Herz-Sommer, Coco Schumann
Deutsche Grammophon 477 6546 2

pasztalatokról így számolt be: „Azt a francia ízt, amit Ansermet a Suisse Romande-nál kidolgozott, igyekeztem a montreali muzsikusokkal is elsajátíttatni. Minden zenekarnak megvan a maga hangja. Bár ez bonyolult kérdés: a saját teremben ez a tónus rendszerint hibátlanul szól, a falak és a hangok egysége évek folyamán alakul ki. Egy turnén azonban gyakran kell az adott koncertteremnek megfelelően módosítani a hangzást: az egyik nem szól elég differenciáltan, a másiké például a Carnegie-é szerintem túl fényes. Montealban a városon kívül egy templomban készítettük a lemezeinket, ott drapériákkal csillapítottuk a kicsengést.”

Charles Dutoit a lemezipar egyik keresett alakja: a Decca, a Deutsche Grammophon, az EMI, az Erato korongjain európai és japán zenekarokat dirigál. Több mint 170 felvételének felét Montreali Szimfonikusokkal készítette, negyvennél is több rangos elismerést begyűjtve értük. 1980-ban debütált a Philadelphia Orchestránál, amelynél 1990-től a művészeti igazgatói tisztelet is betöltötte. Vezette a Francia Nemzeti Zenekart, a tokiói NHK Szimfonikusokat. Az európai és amerikai feszt

Forrás: Gramofon-archív

tívalok szívesen látott vendége mindig szakított időt a tanításra is, előadott a híres philadelphiai Curtis Intézetben, dolgozott a New York-i Juilliard School Zenekarával, és az akadémiaként is működő svájci Verbier Fesztivál Zenekarával. Művészeti igazgatója volt a Sapporo Pacific Music Fesztiválnak és zenei igazgatója a kantoni Nemzetközi Nyári Zeneakadémiának.

A fiatalok pályakezdéséről az a véleménye,

hogy egy hegedűsnek vagy zongoristának könnyebb, mint egy ifjú karmesternek. „Egy hangszeres bárhol és bármikor előjátszhat, indulhat versenyen. Egy kezdő dirigens zenekar nélkül nem sokat ér. Ha mégis elindul, sokakat hamar elbódít a 'jet-set' élet, repülnek egyik kontinensről a másikra és nincs idejük gondolkodni, olvasni, fejleszteni a kulturális-szellemi háttérüket. Akik 'üzletet' látnak bennük, a gyors karrierépítésre biztatják őket. Úgy vélem, hogy ez nagyon veszélyes és lehangoló, mert a belső üresség a zenei munkában is megmutatkozik. Ezt meg kell változtatni, és visszafordulni bizonyos értékekhez” – hangsúlyozza Charles Dutoit.

Arany középút, de nem semlegesség

**René Jacobs
a régizenéről,
előadóművészet
és zenetudomány
kapcsolatáról**

December utolsó és január első napjait Budapesten töltötte a kimagasló jelentőségű flamand karmester, a régizenei előadói gyakorlat világszerte elismert képviselője, René Jacobs. A Művészetek Palotájának újévi koncertjén Joseph Haydn: Az évszakok című oratóriumát dirigálta, Vashegyi György együttese – az Orfeo Zenekar és a Purcell Kórus – élén. A szakma nagyon örült annak a nyilvános workshopnak is, amelyen Jacobs két Bach-motettát tanított be magyar művészeknek. A 67 esztendő karmester (egykori nagyszerű énekes) elutazása előtt exkluzív interjút adott a Gramofonnak.

➔ Retkes Attila

Gramofon: Vashegyi György és az Orfeo Zenekar meghívására jött Budapestre. Milyen tapasztalatokat szerzett a magyar zenészekkel való együttműködés során?

René Jacobs: Vashegyi György tevékenységét korábban is becsültem, de most volt időnk, hogy alapos műhelymunka keretében ismerjük meg egymást. Nagyon méltányolom azokat az erőfeszítéseket és eredményeket, amelyeket Vashegyi és együttese tesznek, illetve elérték a régizene terü-

letén. Eredetileg egy osztrák kórus lett volna Az évszakok közreműködője, de utólag már kifejezetten örülök, hogy az Orfeo Zenekar mellett a kiváló Purcell Kórus is részt vett a produkcióban. Szép lenne, ha Vashegyiéknak sikerülne elérniük, hogy ezt az értékeremtő munkát főállásban – és ne más zenekarokban való játék, illetve tanítás mellett – végezhessék. Ez az egész historikus irányzat megbecsülését is jelezné.

G.: Sokan csodálkoztak, hogy az újévi koncerten – az elmúlt évek hagyományát megtörve – nem A Teremtés, hanem a másik – monumentális, de kevésbé emelkedett – Haydn-oratórium hangzott el. Mi indokolta a műsorválasztást?

R. J.: A Teremtés és Az évszakok egyaránt közel áll hozzám: a Freiburgi Barokk Zenekarral és a RIAS Kamarakórossal szinte a legtöbbször előadott repertoárdarabjaink. Szerintem tévedés, hogy Az évszakok csupán a természetről, az emberi szorgalomról, a földművelésről és a vadászatról szólna: megvannak a maga spirituális és filozófiai mélységei. Előadói szempontból pedig – éppen a természet-zenék és a mögöttük rejlő mélyebb tartalom látszólagos ellent-

mondása miatt – még nehezebbnek is gondolom, mint A Teremtést.

G.: A koncertet követő workshopra viszont már nem Haydnt, hanem két Bach-motettát – *Jesu, meine Freude*, illetve *Komm, Jesu, komm* – választott. A barokk remekművek interpretációs kérdései közül melyeket állította a középpontba?

R. J.: Mindössze kétnapos kurzus volt, ami nagyon rövid, ezért elsősorban egy fundamentális szemléletmódot igyekeztem közvetíteni, nagy hangsúlyt fektetve a szövegértésre és a teológiai háttérre. Ezek nélkül nem lehetséges hiteles interpretáció.

G.: A hanglemezkidadás elhúzódó – sőt ma már visszafordíthatatlannak tűnő – válsága ellenére ön sorozatban készíti a sikeres felvételeket; kiadója, a *Harmonia Mundi* számára ön az egyik legfontosabb művész. Milyen szerepe, jelentősége van pályáján a stúdiófelvételeknek?

R. J.: Valóban szerencsésnek érzem magam, mert – miközben természetesen tudok a hanglemezkidást sújtó nehézségekről – a kiadó semmiben sem korlátoz: Monteverditől Mozartig (sőt olykor a 19. század elejéig kalandozva) azt a repertoárt vehetem lemezre, amit szeretnék, és abban az ütemezésben, ahogyan szeretném. A stúdióban is a műhelymunkát tartom a legfontosabbnak; a modern digitális technológia lehetőségeit kiaknázva perfekcióra törekszem. Ez nemcsak azt jelenti, hogy nincsenek hamis hangok, hanem azt is, hogy – mivel több lehetséges verzió közül választhatjuk ki a CD-re kerülő legjobbat – az adott zeneműnek olykor sokkal mélyebb rétegeit lehet megragadni és feltárni, mint egy hangversenyen.

G.: Előadásainak fontos sajátossága – amit karmester kollégái és a zenekritikusok is rendre elismernek –, hogy maximálisan támaszkodik a muzikológia legújabb eredményeire. Zenetudományi kutatásokkal alátámasztott, ugyanakkor nem „papírízű”, hanem nagyon is életteli produciókat hoz létre...

R. J.: Valóban szeretek naprakész lenni a zenetudomány területén – ezt szükségesnek is tartom, ha barokk és bécsi klasszikus remekművek hiteles tolmácsolására törekszem. Ugyanakkor nem vagyok zenetudós, ezért nem fenyeget az

PÁLYAKÉP

René Jacobs 1946-ban született Gentben (Belgium). A helyi katedrális fiúkórusában kezdett énekelni; szülővárosában klasszika-filológiát hallgatott, miközben Brüsszelben és Hágában folytatta énektanulmányait. Kontratenorként a régizenei mozgalom olyan jelentős személyiségeivel dolgozott együtt, mint Gustav Leonhardt, Philippe Herreweghe és a Kuijken testvérek. A kilencvenes évek elejétől karmesterként is egyre aktívabb; legnagyobb sikerét a Figaró házassága (sokszorosán díjnyertes) lemezfelvételével érte el, de Bach, Händel és Haydn műveinek előadásával is maradandó értéket teremtett. 1991 és 2009 között az innsbrucki Festwochen der Alten Musik művészeti vezetője volt.

Forrás: Gramofon archív

a veszély, hogy túlságosan aprólékos részletekkel vagy az interpretáció szempontjából nem olyan lényeges, szekunder forrásokkal foglalkoznék. Ha valamilyen részletkérdésben bizonytalan vagyok, ma is szívesen konzultálok egy muzikológus kollégával. A zenetudomány eredményeit remekül át lehet ültetni a gyakorlatba – például olyan, látzólag egyszerű kérdésben is, mint a kórusok elhelyezkedése. Figyelembe kell venni viszont, hogy egy 21. századi interpretáció semmiképpen sem lehet ugyanolyan, mint Bach vagy Mozart korában, mert minden megváltozott: az akusztikai környezet, a zenészek képzettsége, a közönség elvárásai. Mindezek alapján nem tartom magam elvakult régizenesznek: tudok értelmes kompromisszumokat kötni, a fontos kérdésekben viszont nem engedek.

G.: Az „elvakult régizeneszlekről” jut eszembe: ma már a historikus előadói praxisnak is megvannak a maga korszakai, rétegei, irányzatai. Melyiket érzi napjainkban dominánsnak és ön melyikhez tartozik?

R. J.: Amikor kontratenorként elkezdtem a hivatásos zenéi pályát, és bekerültem a régizenei körforgásba, a világ vezető együtteseit hangszeres muzikusok irányították; még nem volt jellemző, hogy karmestert foglalkoztattak volna. Ezt nevezem az instrumentális szemlélet korszakának, aminek voltak nagy erényei, de – főleg az operákban és oratorikus művekben – a gyengeségek is megmutatkoztak. Aztán jöttek a karmesterek, akik – tisztelet a kivételnek – a saját elképzeléseiket nemcsak az előadókra, hanem a zeneszerzőre és a műre is rá akarták erőltetni. Számptalan produkció jutott emiatt zsákutcába – még akkor is, ha ebből a közönség keveset vett észre, és esetleg lelkesen ünnepelte az exhibicionista karmestert. Az elmúlt tíz-tizenöt évben úgy érzem, hogy egyre nagyobb szerepe van a vokális faktornak – énekesből lett karmesterként ennek én nagyon örülök, és támogatom ezt a vokális megközelítést. Persze mindig vannak túlzások: a vibrato teljes tiltása körül kibontakozott szenvedélyes vitát például értelmetlenné tartottam. Szélsőségek helyett az arany középúton járok, ami nem jelenti azt, hogy semleges vagyok: szűkebben vett szakmai és általánosabb interpretációs kérdésekben is megvan a határozott véleményem. ■

Eltáncolt zenétől a jubileumi zongoraestig

Tavaszi Müpa-mozaikok

Kicsiknek, a kortárs zene és a tánc szerelmeseinek és természetesen a különleges koncertek kedvelőinek is izgalmas programot kínál tavasszal a Művészetek Palotája. Ezekben a hónapokban ugyanis jubileumi estet, iskoláskoncertet, fiatal tehetségeket bemutató előadást egyaránt hallhatnak az érdeklődők; nem is beszélve a Budapesti Tavaszi Fesztivál színes és színvonalas rendezvényeiről, amelyekről bővebben beszél Káel Csaba vezérigazgató, a programajánlót követő interjúnkban (16–18. oldal).

➔ Réfi Zsuzsanna

Márciusban ismét színre kerül az Iskoláskoncertek sorozata: 10-én délelőtt A katona történetét ismerhetik meg a kicsik, a Fesztivál Színházban. Az előadás karmestere és műsorvezetője **Dinya Dávid**, aki gyakran szerepel gyerekkoncerteken. A fiatal dirigens azt meséli, nehéz megjósolni, hogy a legifjabb publikum mire hogyan reagál, de Stravinsky színésszel, táncosokkal előadott darabja általában leköti a kicsiket. Az a tapasztalata, hogy a gyorsabb tételek izgalmasabbak a számukra, s műsorvezetőként sosem adatokat, évszámokat sorol, hanem igyekszik olyan érdekfeszítő információkat megosztani a gyerekekkel, amelyek valóban felkeltik érdeklődésüket a darab és a komolyzene iránt. Az előadások végén pedig még „szabad vezénylest” is rendez, amikor néhány gyerek megtapasztalhatja, milyen érzés karmesterként egy együttest irányítani. A Stravinsky-darabban saját együttese, a 2007-ben alapított Divisi Kamarazenekar muzsikál, s a Coincidence Társulat mutatja be Gyulai Júlia fiatalos és lendületes koreográfiáját. A produkció narrátora és rendezője Pintér Gábor. Dinya Dávid bízik abban, hogy a márciusi előadást követően ismét játszhatják majd ezt a kesernyésen ironikus, zenés, szöveges, táncos mesejátékot.

Koncert négy szólamban

Tavasszal újra fellép Magyarországon a moldáv származású előadó, Patricia Kopatchinskaja (fényképünk a 17. oldalon). A zenész családból származó hegedűművész nő hangszerrel mellett zeneszerzést is tanult Bécsben, valamint Bernben; többszörös verseny- és hanglemezdíj-győztes, s az elmúlt években rangos hangversenytermekben szerepelt nagy sikerrel. A Budapesti Tavaszi Fesztivál keretében muzsikál április 4-én, a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben, és a koncerten az MR Szimfonikus Zenekarát **Madaras Gergely** dirigálja. A bátran kísérletező, eredeti, karakteres hangon játszó hegedűművész nő időnként komponál is; fontos számára a kortárs zene, így a hangverseny programjában Haydn C-dúr szimfóniája és Kodály Zoltán művei mellett Eötvös Péter II. hegedűversenye kapott helyet. Az est dirigense pedig szintén figyelemre érdemes, hiszen Madaras Gergely fuvolaművészként számos versenyen szerzett díjat, az utóbbi években pedig karmesterként arat egyre nagyobb tetszést. Jelenleg az Orchestre Dijon Bourgogne első karmestere. Az ő repertoárján szintén kiemelt szerepe van a modern műveknek.

Fotás: Művészetek Palotája

Fotó: Borócz Balázs

Négy szólóban – ezt a címet viseli a Rising Stars-sorozat következő, május 3-i, délutáni előadása a Fesztivál Színházban. A francia vonósnégyes, a Quatuor Voce már több sikeres magyarországi koncertet adott. A különleges produkciókra is szívesen vállalkozó, nyitott és számos díjat megszerző kvartett Beethoven és Bartók vonósnégyeseivel mutatkozik be a fővárosi publikumak. A lassan tíz éve együttműködő négy művész igazán nívós koncertturné részeként lép Budapesten pódiumra, hiszen az év elején a londoni Barbican Centerben szerepeltek, s nyárig még a Wiener Konzerthausban és az amszterdami Concertgebouw-ban is muzsikálnak.

Az orgonista koreográfiája

Az Elzenélt táncok, eltáncolt zenék című produkció május 6-án kerül színre a Nemzeti Hangversenyteremben. „Régóta forgattam a fejemben, hogy az orgonát táncsal társítsam – meséli **Fassang László** –, hiszen erre a világ nagy színpadain már számos példát láttam. A Műpában a kiváló instrumentum mellett olyan színpad és tér áll rendelkezésre, amelyet egy ilyen produkcióban remekül lehet használni. Kun Attilával két évvel ezelőtt találkoztam, amikor

Kodály Szólószonátájához készített koreográfiát. Nagyon megragadott a hozzáállása, az a látásmód, ahogyan belehelyezkedett egy klasszikus szerző gondolatvilágába. Ez adta a közös produkció ötletét is. Azt kértem tőle, hogy ismerkedjen meg a Művészetek Palotájának orgonájával, valamint azokkal a művekkel, amelyekből összeállítottam a műsort. Kun Attila el is készítette a koreográfiákat, amelyeket a Közép-Európa Táncszínház táncosai mutatnak be, s azt tervezzük, hogy két akrobata is részt vesz az előadásban. Nemcsak ez a párosítás, maga a program is izgalmas, hiszen Rameau, Buxtehude, Bach és Mozart táncételei során megmutatkozik, hogy a tánczene az évszázadok során hogyan szűrődött az orgonazenébe. Emellett felhangzik a 20. század talán legkülönlegesebb orgonaműve, Ligeti Voluminája is. Ennek a kompozíciónak jellegzetessége, hogy a zenei anyag nem bontható konkrét hangmagasságokra és ritmusokra, hanem hullámszerű színekavalkádban az orgona teljes hangspektruma kibontakozik. Az orgonista mozdulatait nézve már egy megkomponált koreográfiát látunk, hiszen az egész teste részt vesz a muzsikálásban; az ujjak mellett a tenyere, karja és lába is folyamatos mozgás-

ban van. Alain Három tánca ugyancsak különleges darab: a húszperces kompozíció a szerző fő műve, akár programzene is lehetne, ahogy a címek – Öröm, Gyász, Harc – is mutatják. Bízom benne, hogy nem ezen az egyetlen esten találkozhat a közönség ezzel a rendhagyó produkcióval, hanem lesz még folytatás.”

Prunyi Ilona jubileuma

Jubileumi est részesei lehetnek azok, akik a május 13-i hangversenyre jegyet váltanak a Fesztivál Színházba, hiszen éppen fél évszázaddal ezelőtt kezdett koncertezni **Prunyi Ilona**. A zongoraművésznő hangversenyének első részében klasszikus művekből válogat, a szünetet követően pedig Fenyő László gondokaművésszel kamarázik. „Összesen hétszázhuszonnégy darabot játszom, és amikor koncertre készülök, a műsor szinte kipattan a fejből!” – mondja Prunyi Ilona. „Nem is kell gondolkodnom, az egyik kompozícióból következik a másik. Most sem volt nehéz dolgom, bár a zongora-cselló irodalom nem túl nagy, s én mindig szeretek újat játszani, folyton mást és mást. Így került a programba Borogyin és Richard Strauss egy-egy műve, Fenyő László pedig régi, kedves kollégám, aki megbízik a válogatásomban. A zongoradarabok közül számomra Dohnányi kihagyhatatlan. Fischer Annie is arra ösztökölt, hogy tanuljam a darabjait, mert jó érzékkel játszom ezeket a kompozíciókat. S mióta az első művét műsorra tűztem, azóta érzek ellenállhatatlan vágyat, hogy játsszam és játsszam. A kíváncsiság, az újdonság, a tanulás iránti

vágy még ennyi idő után is megvan bennem. Folyton hív a zene és a zongora. Sosem muzsikálok rutinból. Biztos, hogy ez is szerepet játszott abban, hogy zeneszerető és -értő zongoristává váltam...” – meséli Prunyi Ilona, aki ennyi esztendő elteltével is ünnepnek érzi a koncertezést. Estjével a 100 éve született Fischer Annie előtt is tisztelegni kíván, aki barátságába fogadta. „Más típusú zongorista, de nagyon hasonló zenész volt, mint én. Életem nagy ajándéka, hogy néhány évig a barátja lehettem. Az első látogatásom végén már otthon éreztem magam nála, hiszen úgy tudtunk beszélgetni, hogy félmondatokból megértettük egymást, és tovább szőttük a másik gondolatait...” ■

Bővebb információ a programokról: www.mupa.hu

„Legyen az egész városban fesztiválhangulat”

Káel Csaba
a **Budapesti Tavasz Fesztivál**
megújulásáról

Fotó: Csibi Szilvia

Átalakult a Budapesti Tavasz Fesztivál (BTF) és a C.A.Fe Budapest – vagyis az őszi kortárs művészeti eseménysorozat – működési szerkezete. Továbbra is fesztiváltanács segíti a programszervezők munkáját, de újdonság, hogy a napi feladatokhoz operatív testületet hoztak létre, amelynek vezető szereplője a Művészetek Palotája Nonprofit Kft. A Gramofon Káel Csaba rendezővel, a Műpa vezérigazgatójával készített interjút.

◆ Albert Mária

Gramofon: Mindkét grémiumban a korábbinál nagyobb szerepet kapnak a turisztikai szakma képviselői; ez a laikus számára is jelzi, hogy az idegenforgalom reprezentatív szereplője lesz a két fesztivál. Mi a változások lényege?

Káel Csaba: Talán az a legfontosabb, hogy sokkal nyitottabb lesz a fesztivál – programjaiban és a helyszíneiben egyaránt. Ezt a nyitottságot a BTF általános és a kulturális turizmus területére irányuló kommunikációjára is szeretnénk átvinni. Erre ugyan igen rövid időnk van – de megjegyzem, itt a Műpában nem új az elképzelés: mi évek óta állítjuk, hogy a kultúrát lehet, sőt érdemes gazdasági húzóágazatnak tekinteni, ha megfelelő idegenforgalmi háttérrel teszünk mögé. A Budapesti Tavasz és Őszi Fesztivál (C.A.Fe Budapest) nemcsak a programja miatt ér-

dekes, hanem a fővárossal összefüggésben is. Budapestet az európai közvélemény rendkívül izgalmas városnak tartja. Ezt a vélekedést nem gyümölcsoztattuk eléggé, nem használtuk ki azokat az energiákat, amelyek bevetésével a fesztiválok időszakán túl is állandósulna, legalábbis megközelítően azonos színvonalon maradhatna ez a fokozott érdeklődés. Az a cél, hogy a világ fedezze fel újra Budapestet. Volt már a magyar fővárosnak közfigyelmet kiváltó periódusa: a 19. és 20. század fordulóján az egyik legdivatosabb metropoliszként tartották számon. A művelt középosztály számára szinte kötelező volt idelátogatni. Létezik tehát az előkép, most „csak” az a dolgunk, hogy a 21. század nyelvén és eszközeivel csillantsuk meg az értékeinket. Bemutatni a világhírű vagy a hírnév kü-

Fotó: Marco Borggreve

Fotó: Oded Ahntman

Fotó: Felix Broede

Fotó: Uwe Arens

Az idei Budapesti Tavasz Fesztivál sztár-fellépői: Patricia Kopatchinskaja, Zubin Mehta, Martin Grubinger és Simon Keenlyside

szöbén álló alkotókat és előadókat, és kontextusba hozni a nemzetközi élvonallal.

G.: Milyen eszközökkel?

K. Cs.: Szeretnénk minél aktívabban jelen lenni az egész városban; lokális centrumokat létrehozni a hagyományos fesztivál-intézményektől, a Belvárostól, a pesti Broadway-től távolabb eső, eddig ki nem használt területeken. Létrehozunk úgynevezett szatelit, illetve társfesztiválokat: ilyen lesz idén a Madách Imre Nemzetközi Színházi Találkozó. Alig tudunk valamit a külföldi színházakról, ahogy kevés a valós információnk az európai filmélet belvilágáról is. Az egész várost átható fesztiválhangulatot kívánunk teremteni, például gasztronómiai és borászati

mustrák bekapcsolásával. A BTF-et és a C.A.Fe Budapestet prémiumfesztiválként identifkáljuk, ezért prémium színvonalú partnereket keresünk – nemcsak a kulturális intézmények, hanem a vendéglők, szállodák köréből is. Nem kerülhet a láncolatba valami vagy valaki, ami vagy aki nem üti meg a mértéket, mert a mai turista igencsak érzékeny a minőségre.

G.: A BTF-et Kiss Imre – nem mellesleg a Műpa első vezérigazgatója és rutinos turisztikai szakember – azzal alapította, hogy legyen ez időben a legkorábbi fesztivál, előzze meg az igazi európai idegenforgalmi szezon kezdetét.

K. Cs.: Magyarországra akkoriban a legtöbb országból vízummal lehetett csak belépni. Ma más idöket élünk.

Nem titkoljuk, hogy a Budapesti Tavasz Fesztivál időpontját szeretnénk közelebb csúsztatni a rangos Prágai Tavaszhoz és a sokrétű Wiener Festwochenhez. Nem csupán azért, mert áprilisban már kedvezőbb az időjárás, és szinte biztosan kiülhet a vendég a nyitott teraszokra, élvezni a panorámát vagy az utcai forgatagot. És nem csupán azért, hogy engedjünk a Távol-Keleten furcsa mód erősen virágzó, Osztrák–Magyar Monarchia iránti kultusznak, hanem üzleti okból. Ugyanis mindnyájan profitálhatnánk az „egy útiköltséggel három fesztivál” lehetőségéből. A tengerentúli és ázsiai érdeklődők részéről többször felvetődött, hogy szívesen beneveznének olyan programokra, amelyek nagyobb választékot kínálnának – a gasztronómiától a klasszikus zenén át a kortárs színházig és táncművészetig. Még egy nyomós érvt is felhozhatok a változtatás mellett: tágabb lehetőség nyílik a koprodukciókra, a három város együtt hozhatna létre különleges, új előadásokat, amelyek esetleg évad közben is műsoron tarthatók.

G.: *Január végén Bécsben járt, és turisztikai újságíróknak mutatta be a fesztivál programját. Mi volt a mondandójának a súlypontja?*

K. Cs.: Bécs kiemelkedően érdekes versenytárs, ugyanakkor partner is. Salzburg – ahová az ünnepi játékokra az osztrák polgárnak illendő időről időre elzarándokolni – messzebb van Bécsből, mint Budapest. Hívjuk őket, látogassanak el hozzánk is, de ehhez a szervezésben utol kell érniük a bécsiek példás tempóját. Egyelőre még időzavarban vagyunk, de hát ők is elkezdték valamiképpen, folyamatosan építkeztek és szerezték meg a rutint. Rengeteget tanulhatunk tőlük. Nem titkolóznak; intézményi körben már sokat beszélgettünk szakmai kérdésekről, például a Konzerthaus, a Musikverein, az Operaház vezető képviselőivel. Úgy látjuk, számukra is fontos, hogy a „közép-európaiság” érzete ismét reflektorfénybe kerüljön. Ez a szellemiség rengeteget adott az emberiségnek, a nagyvilágnak. Színházépületeket például a Fellner és Helmer páros Zágrábtól és Graztól Kecskeméten át a Nagymező utcáig. Az operett, amely épp annyira pesti, mint bécsi, máig élő műfaj a tengerentúlon is. Tudósok és filmesek, írók és festők születtek itt, akik Amerikában találtak nehéz élethelyzetükben egzisztenciát – Gustav Mahlertől Molnár Ferencig hosszan sorolhatnánk a neveket.

G.: *Sajnos az újságírónak kötelessége megkérdezni: vajon a fesztivál utolsó napján meghirdetik-e a 2015-ös programot – ahogy egy prémium fesztiválhoz méltó?*

K. Cs.: A fesztiválszervezés gyakorlatias szakma. Amellett, hogy hangsúlyozom, rettenetesen kevés idő jutott a 2014-es tavaszi fesztivál tető alá hozására, elmondhatom: egyszerűen kikerülhetetlen volt, hogy ne találkozzunk 2015-re programba illeszthető eseményekkel. Megjegyzem, szeretnénk sokkal tudatosabban tervezni, hogy kiemeljük Budapest jellegzetességeit. Már nem elégséges

szempont, hogy egy híres együttes, művész errefelé turnézik és átrándul hozzánk. Remélem, hogy a következő fesztivál programjának gerince kész lesz a zárókoncertre.

G.: *A Műpa saját programjai „normál üzemmódban” futnak tovább. Tapasztalataim szerint a közönség szereti az itteni operaelőadásokat, amelyek változatosságukkal gyönyörködtetnek.*

K. Cs.: A Művészetek Palotája operaprofilja nem azért alakult ki, hogy versenyezzen a Magyar Állami Operaházzal, amely repertoárszínház. Mi a kiegészítésre, az együttműködésre törekszünk. Nem véletlen, hogy nálunk preklasszikus és barokk ritkaságok kerülnek színpadra, és hogy ezeket javarészt historikus stílusban és történeti hangszereken játszuk. A Budapesti Wagner-napok az egyik legsikeresebb vállalkozása a Műpának. Fischer Ádámot – aki a New York-i Metropolitan Operában egy Denevér sorozatot vezényel – már fölkereste az Amerikai Wagner Társaság vezetője, és arra kérte, részletesen prezentálja az előadásainkat. Próbáljuk azt tartani, hogy minden második évben egy Wagner-zenedráma friss bemutatójával jöjjünk ki; 2015-re tervezzük A bolygó hollandi előadását. 2013-ban, a bicentenárium alkalmából a nürnbergi mesterdalmokokat játszottuk, idén felújítjuk a Tannhäusert és a Ringet. A Műpa igazán eredeti felfogású tetralógiája, Hartmut Schörghofer munkája változatlanul az érdeklődés középpontjában áll. Jelzi ezt, hogy a tavalyi fesztiválon szinte minden jegy elkelt már a 2014-es sorozatra. A külföldi együttműködések folytatásán is dolgozunk: Verdi Attiláját a Sanghaji Nagy Színházban, koprodukcióban mutattuk be. Az előadást – ez a partnerünk elképzelése – szeretnénk visszahozni arra a kontinensre, ahol a mű keletkezett. Rengeteg feltáratlan zenei területet látok Kínában: a korhű hangszereken való játék például egyre intenzívebben érdekli őket, de szinte semmit sem tudnak a kérdésről. Óvatosak persze, mert a Turandothoz hasonló, ismert darabban a hatalmas játszóhelyeket, a sanghaji színházat vagy a pekingi NCPA-t megtölteni nem nagy kunszt, de egy barokk opera nyilvánvalóan kockázatos. A mi közönségünket nagyon érdeklik a kortárs alkotások is – igazolta ezt Eötvös Péter Paradise reloaded című operájának rendkívüli sikere. Ez már a második koprodukciónk volt a Neue Oper Wiennel, illetve a Wien Modern fesztivállal. Előzőleg Ligeti György Le Grand Macabre-ját adtuk elő. Úgy hiszem, az Eötvös-mű előadásában a zenekarral (az MR Szimfonikusokat Vajda Gergely vezényelte) és a technikai kivitelezéssel felzárkóztunk a fantasztikus képességű, Neue Oper Wientől érkezett énekesekhez. Harmadszor tartottuk itt az Új Magyar Zenei Fórum zeneszerzőversenyének zenekari döntőjét és díjátadó gálakoncertjét is, együttműködve a Budapest Music Centerrel. Meggyőződésem, hogy lehetetlen nem preferálnunk a modern zenét, hiszen a Művészetek Palotája kortárs épület, saját korunk egyik emblemikus megjelenítője. ■

Prokofjev-ünnep Berlinben

Az egykor Walter Felsenstein nevével fémjelzett Komische Operben újabban ritkán játszott szerzők darabjait is műsorra tűzik. Az új intendáns, az ausztrál Barrie Kosky irányításával megújult a repertoár. Tavaly Kurt Weill műveire szántak egy hetet, a minap Szergej Prokofjev életművéből mazsoláztak. És miközben Kosky szívesen importál rendezőket és dirigenseket szülőhazájából, az operaház főzeneigazgatói székét a magyar Nánási Henrik foglalta el.

❖ Lindner András / Berlin

A szenzációt A tüzes angyal premierje szolgáltatta: Berlinben több mint negyven éve nem volt hallható. Valerij Brjusov 1908-ban írt regénye 1919-ben került a New Yorkban tartózkodó Prokofjev kezébe, és a történet rögtön magával ragadta. Őrült nő, Mefisztó, Faust, inkvizítor, megszállott apácák – mi kell még? A librettót maga írta, ügyesen zsonglörködik benne a szereplőkkel és antirealista történésekkel. A sokak szerint legjobb Prokofjev-opera a középkori Németországban játszódik. Az Újvilágból hazatérő Ruprecht lovag egy fogadóban találkozik az attrakzív, de hisztérikus Renátával, aki elmeséli, hogy gyermekként folyton látomások gyötörték, és ő beleszeretett az egyikbe, a Mádielnek hívott Tűz angyalába. Amikor később a sors összehozza Heinrich gróffal, a lány Mádiel emberi inkarnációját véli felismerni benne. Viszonyuk lesz, de Heinrich hamar otthagyja a lányt, és Renáta azóta is őt keresi. Ruprecht megígéri, hogy a varázsló Agrippa és a fekete mágia révén segít megtalálni. Sikerül is, de Heinrich újra ellöki magától a nőt, aki kiábrándul belőle, és azt kéri Ruprechtől, hogy ölje meg, cserébe hozzá megy feleségül. A lovag párbajra hívja a gróft, akiben azonban Renáta újra a Tűz angyalát látja, ezért ellentétes parancsot ad. A lovag majdnem halálos sebet kap, de amikor felépül, hiába könyörög Renátának, hogy legyen a felesége, ő elmenekül. Az utolsó képben egy zárdában látjuk a lányt,

Jelenet A tüzes angyal berlini előadásából – Prokofjev ügyesen zsonglörködött a szereplőkkel és az antirealista történésekkel

A három narancs szerelmese a magyar származású Andreas Homoki rendezésében került színre. A produkció felújítás volt, de mégis frissnek hatott

ahol hisztérikus viselkedésével megőrjíti az apácákat. Az inkvizítor ki akarja űzni az ördögöt belőle, boszorkányként megégetik.

Benedict Andrews ausztrál rendező a 21. századba helyezte a cselekményt. A jelent öltözékében is megjelenítő Ruprecht egy garniszállóban találkozik Renátával. Bár a mű ötfelvonásos, a hőmpölygő zene nem enged szünetet. A több mint kétórás darabot egyhuzamban játszották, a megszakítások kizökkentették volna a nézőt a történet követéséből, a közjátékok amúgyis megteremtik az átmenetet egyik felvonásból a másikba, és a feszültséget is fenntartják. Az orosz-szovjet zeneszerző 1919 és 1927 között írta az operát, és bár 1923-ban elkészült a zongorakivonat, a teljes mű hangszerelésével lassan haladt. A scenikus premierre végül 1928-ban sor kerülhetett volna Berlinben; Bruno Walter akarta bemutatni, de Prokofjev nem végzett időben a zenekari szólamok leírásával, ezért elállt az ősbemutatótól. Egymásra neheztek – írja Daniel Jaffe angol zenetörténész Prokofjev monográfiájában –, a partitúra ugyanis szeptemberre elkészült, a dirigens azonban hajthatatlan volt, és a következő tavaszra sem vette számításba az előadását. Nem is mutatták be Prokofjev életében, a sztálini kultúrbürokraták dekadens zenének titulálták. 1954 végén került sor Párizsban a koncertszerű premierre, aztán egy évre rá, a La Fenicében játszották, Giorgio Strehler rendezésében.

Prokofjevet sajátos kompozíciós stílusa szinte kötelezte a tüzes angyal megírására; kedvelte ugyanis a szakadatlanul ismétlődő zenei motívumokat, az ostinato ritmusokat – említi Nánási Henrik a Gramofonnak. Ezekkel a zenei eszközökkel ugyanis jól lehet ábrázolni a mániákusan visszatérő gondolatokat. Johannes Schütz végletekig lecsúszasztott színpadképei, a könnyen változtatható modul díszletelemek és a forgószínpad jól segítették a gyors, filmszerű jelenetváltásokat. Rendkívül plasztikus volt például, amikor az opera egyik csúcspontjának tekinthető nagyjelenetben – miközben Renáta elmeséli, hogy mi történt vele – a színpad forogni kezdett, és a szemünk előtt vált felnőtt belőle. A változást a rendező azonos frizurával és ruhában ábrázolt, mind nagyobb lánnyá cseperedő hasonmásokkal szimbolizálta. Jó rendezői elgondolás volt még párhuzamba állítani a szűk szállodai szobákat a zárda celláival. Mindkettőnek nyomasztó a bezártsága, és egyformán az epekedés szimbólumai. A darab végére a lány elenség lesz, akit el kell taposni, mert a benne megbúvó erő a törvények szétrobbantásával fenyeget. Talán ő a tüzes angyal, végtére is Mádielt magában hordozza, tűzhalála a szentté válás tudatalatti aktusát jelentheti – morfondíroz a műsorfüzetben Andrews. A filmszerű, szürrealista drámában Mephistopheles is kap egy nagyjelenetet, amikor egy gyermek letépett karját rágcsálja, majd a kart hirtelen az álla alá rakja és ördögi hegedülésbe kezd vele.

CRUMB ÉS A BERLINI FILHARMONIKUSOK

Az évtizedek óta töretlenül magas hőfokon muzsikáló zenekart januárban a végig apró gesztusokkal operáló Zubin Mehta dirigálta a Philharmonie-ban. A programban két mű szerepelt: előbb a Magyarországon kevésbé ismert kortárs amerikai szerző, George Crumb 1970-ben komponált *Ancient Voices of Children* című dalciklusa, amelyet a szerző két énekhangra és különleges hangszereket – köztük éneklő fűrészt és játékgongorát – felvonultató kis hangszeres együttesre írt, Federico Garcia Lorca szövegeire. A Debussyt és Bartókot különösen nagyrabecsülő, idén 85 esztendő Crumb művében rendkívül bizarr hangszínekkel és effektusokkal él, amelyeket elsősorban a szoprán szólista (a berlini előadásban a kiváló Marlis Petersen) teremt elő a preparált zongorába hajolva. De egyedi hangzást produkál az elhangolt mandolin és a preparált hárfá is. A gyermekszoprán sokáig a háttérből hallatszik, de miután az előadóktól több művében is ki-be mozgást követelő Crumb itt sem tagadja meg önmagát, a félórás kompozíció végén ő is megjelenik. A szünet után a zenekar Anton Bruckner befejezetlenül maradt IX. (d-moll) szimfóniáját tolmácsolta – ritkán hallható drámai erővel.

Az operát orosz nyelven adták elő, de a nézők kis képernyőkön németül, angolul, franciául és törökül is olvashatták a szöveget. Renátát Svetlana Szozdatyeva orosz szoprán, Ruprechtet Evez Abdulla azeri bariton, Agrippát és Mephistophelest pedig a szentpétervári tenor, Dimitrij Golovnyin jelenítette meg – valamennyien szuggesztívan,

jó énekesi képességek birtokában. Heinrichet és az Inkvizitort a Komische Oper oszlopa, Jens Larsen basszista keltette életre. Hogy érthető legyen a szöveg, német fordításban fele tempók kellett volna, ráadásul Renáta monológja – így Nánási – csak oroszul lehet hiteles. Ki kell emelni még a David Cavelius vezette énekkart, amely ihletetten tolmácsolta Prokofjev zenéjét, és dicséret illeti a zenekart is, de legfőképp a produkciót mesterien kézben tartó főzeneigazgatót.

Amíg A tüzes angyal inkább horroldráma, a Prokofjev-héten bemutatott másik opera, *A három narancs* szerelmese Meseországban játszódik. A depresszióba esett ifjú herceget Fata Morgana boszorkány azzal az átokkal sújtja, hogy három narancssal kell szerelembe esnie. Ennek az 1921 végén, Chicagóban bemutatott darabnak a szövegét is a zeneszerző írta, de a Carlo Gozzi színműve nyomán készített orosz nyelvű librettó most németül hangzott el. Andreas Homoki már évekkel ezelőtt megrendezte Prokofjev legnépszerűbb operáját; ez a produkció felújítás volt, mégis frissnek hatott. A pergő rendezésben csupán a herceg megnevettetését szolgáló, óriási papírállat-figurák ide-oda húzogatása tűnt túlságosan naivnak. Vígopera – mondják, stílusa azonban más, mint a hasonló karakterű olasz és német daraboké. Prokofjev amúgy sem szerette, ha zenéjének groteszk, vicces oldalát emelték ki, szívesebben nevezte ezt scherzo-szerűnek. A három narancs szerelmésében nincsenek hús-vér figurák, mint Mozart vagy Rossini műveiben – említi Jaffe –; az opera inkább a pantomimra emlékeztet, amibe cirkuszi technikák alkalmazása, akrobatika is beletartozik, és ami mögött Vsevolod Meyerhold orosz színházigazgató intenciói állhatnak, aki beavatta a zeneszerzőt saját antirealista színházi koncepciójába. Prokofjevnek sem elődje, sem utóda nincsen, zenéje teljesen eredeti – állítja az orosz opera szakértője, Mihail Jurowski dirigens. Olyan, mint egy kubista festmény: apró elemekből áll össze, a komponálás idején a zeneszerző ugyanis ennek a képzőművészeti irányzatnak volt a lelkes híve. A Herceg alakját a szép lírai tenort birtokló Mirko Roschkowski formálta meg, de kitűnt Annette Seiltgen (Fata Morgana), Carsten Sabrowski (Király) és a remekül komédiázó Peter Renz tenor (Truffaldino) is. Ezen az estén is főszereplővé emelkedett a kórus, az észt Mihkel Kütson vezényelt.

Egy kamarakonzert és egy némafilmet a zeneszerző zongoraműveivel kísérő este mellett a Prokofjev-hét programjában a valódi zenei mese is megjelent: a pedagógiai szempontból is mesterműnek tekinthető Péter és a farkas, amelyet az akkor már négy éve hazájába visszatért Prokofjev 1936-ban, narrátorra és zenekarra komponált. A kisgyermekhez szóló kompozíció morálisan is példamutató, a farkast ugyanis nem ölik meg, hanem az állatkertbe viszik. A nézőteret zsúfolásig megtöltő, végig fegyelmetlenül viselkedő gyereksereg előtt az ausztrál Matthew Toogood dirigálta a zenekart, és Max Hopp volt a mesélő, aki láthatóan nagy kedvvel regélte a szöveget.

**„Amíg örömet szerez –
magunknak és a közönségnek”**

AMADINDA 30

A nyolcvanas évek elején négy fiatal elhatározza, hogy ütőhangszeres együttest hoz létre. Anélkül, hogy lennének hangszereik; anélkül, hogy komoly múltja lenne az ütőegyütteseknek Magyarországon; anélkül, hogy a koncertezéshez szükséges infrastruktúra a rendelkezésükre állna; anélkül, hogy mindeerre lenne pénzük. Nem szégyenlősek, utcazenével keresik meg az induló hangszerpark árát. És tehetségük is van, ezt sem titkolják. Nagytermi koncerttel kezdenek, díjat nyernek Darmstadtban, megnyerik az egyik legrangosabb nemzetközi kortárszenei versenyt. Ma ők a szakma egyik legnevesebb képviselői világszerte, Cage, Ligeti, Reich írt nekik darabokat. Születésnap estjüket pontosan bemutatkozó koncertjük harmincadik évfordulóján tartják. Rác Zoltánnal idézzük fel az Amadinda elmúlt három évtizedét.

Gramofon: Milyen közegben alakult meg az *Amadinda*?

Rác Zoltán: A megalakulásunktól a rendszerváltásig megvoltak azok a jellegzetes problémák, amelyekkel az akkori kelet-európai országokban bárhol találkoztunk volna. Ennek ellenére támogató közeg vett minket körül, folyamatos érdeklődéssel, nem éreztünk ellenállást. A közönség az alternatív kultúra körébe sorolt bennünket, aminek enyhe ellenzéki íze volt, de mi erre rá is tettünk egy lapáttal, az akkori demokratikus ellenzékhez csatlakozva léptünk fel bizonyos ügyekért. Nem óvatosan kezdtünk, hanem robbanászerűen, de a szerencse is mellénk szegődött. Bemutatkozó koncertünket a Zeneakadémia Nagytermében tartottuk 1984. május 18-án, ezt követte még egy nagytermi koncert a 180-as Csoporttal, ugyanebben az évben Darmstadtban kaptunk komoly elismerést, egy évre rá pedig az egyik leg-

rangosabb európai kortárszenei versenyt, a rotterdami Gaudeamust nyertük meg. Olyan híre ment ennek Magyarországon, az egycsatornás televízió világában, hogy a nevünk egyik napról a másikra bekerült a köztudatba. Többek közt ezeknek a sikereknek köszönhetően hívtak meg minket az első európai ütőhangszeres fesztiválra, a legnagyobb együttesek közé, ez volt a Percussion '88. Csodálkozva vettek minket körbe, senki nem hitte el, hogy ennek a műfajnak az infrastruktúráját Kelet-Európában is meg lehet teremteni.

G.: Hogyan tudtak bekerülni az európai vérkeringésbe, amikor a legfrissebb művek kottáinak beszerzése is külön művészetnek számított?

R. Z.: Nem a nehézségekkel foglalkoztunk, hanem azzal, hogy mit akarunk csinálni, és ehhez milyen lépések szük-

Bojtos Károly: RÉZLEMEZ, AUTÓFÉKDOB ÉS EGYÉB EMLÉKEK

Bojtos Károly – az együttesi munka mellett – 2000-től a Dunaharaszti Városi Zeneiskola tanára is. A héten két munkanap, valamint szombatoként tanít. A kettőt időben nem mindig lehet problémamentesen összehozni. Volt olyan év, amikor péntekenként egytől este tízig tanított, majd szombaton fél nyolcra jött az első tanítvány. Közben azért hazament... Az együttesben ő a hangszerfejlesztési- és kutatási program vezetője, az *Amadinda* koncertjeinek logisztikai előkészítője.

„Az együttesnek meglehetősen nagy hangszerparkja van, melynek egy része a klasszikus értelemben vett hangszer, valamint olyan eszközök, és tárgyak, melyek az ütőhangszeres műfajban hangszerként használhatóak. Természetesen a műsor határozza meg, hogy egy produkciónak milyen hangszerek kelljenek. A logisztikus gyakorlatilag az ekkor kialakuló halmazt kezeli, felülyi, vagy a hiányzó dolgok beszerzéséről gondoskodik a produkció végéig. Az Európán belüli koncertekre mindig a saját hangszereinket visszük, általában fuvarozóval, 3,5–7,5 tonnás autóval. Tengerentúli koncerthez igyekszünk helyben kölcsönkérni, vagy bérelni olyan hangszereket, melyek szinte mindenütt megtalálhatóak. Természetesen még ekkor is vannak olyan speciális hangszerek, amik cargóval utaznak. Ez mindig izgalmas, és bonyolult helyzetet is létrehozhat. Egyszer az egyik cargo cég ragaszkodott ahhoz, hogy a hivatalos papírra ne csak azt írjam fel, hogy ütőhangszerek vannak aládában, hanem azt is, hogy pontosan mi, és a jellemzőiket is. Egy hetembe telt, mire az összes kis hangszert egyenként összeírtam, a nevüket, méretüket, súlyukat, értéküket. Otthon a konyhai mérleggel méregettem, hány gramm a maracas... Aztán egy excel fájlba írtam meg a listát, amit nem tudtam floppyra menteni, mert olyan nagy volt. A legrosszabb élményem ezzel kapcsolatban egy lastrához, magyarul

viharlemmezhez fűződik. Úgy csomagoltam be ezt a fél milliméter vastag, nyolcvan centi széles és másfél méter magas rézlapot, hogy két, egyenként egy centiméter vastag rétegelt falemez közé tettem, a két falemezt pedig egymáshoz csavaroztam. Úgy nézett ki, mint egy közöséges nagy falap. A hazafele úton valahol elveszett, nem érkezett meg Budapestre. Nekünk viszont jött a következő koncert, és szükségünk lett volna a többi hangszerre, amit hazahoztunk Ausztráliából, és ami ezzel a »deszkával« egy cargóban volt. Csakhogy a vám addig nem adta ki a teljes küldeményt, amíg egy hiányzott belőle. Jártam a hivatalokba engedélyt kérni, végül, az utolsó pillanatban megkaptuk a többi hangszerünket, addigra már vámparancsokkal is beszéltem. Hangszerfejlesztéssel kapcsolatban is van egy történetem: Autó fékdobot már régóta használtunk, mikor is egy műben hat különböző hangra lett szükség. Ezt is be kellett szerezni. A régi Skodák fékdobjának gyönyörű hangja volt; elmentem hát egy kalapáccsal az autóbontóba, és elkezdtem ütögetni az egyes darabokat, amíg meg nem találtam a legmegfelelőbbeket. Ezek persze nem olyan hangolásúak voltak, ami nekem tetszett volna, úgyhogy kerestem egy fémesztergályost, és mondtam neki, hogy na, akkor ezeket most meg kellene hangolni. Furcsán nézett. Tündéri ember, máig tartjuk a kapcsolatot.”

Forrás: Amadinda ütőgyűttes

ségesek. Például hangszert szerettünk volna vásárolni, és kisbuszt, amivel eljuthattunk a hangszerekkel együtt a koncertjeinkre. Ennek érdekében 1984–85 nyarán nem túl ünnepélyes vállalkozásba fogtunk: külföldön utcazenészek álltunk, és egy halom pénzt kerestünk. Ebből filéreket használtunk a saját megélhetésünkre, viszont megvettük az induló hangszerparkunkat. A másfél éves Amadinda már olyan hangszerparkkal dicsekedhetett, amit megcsodáltak a magyar kollégák.

G.: *Korábban is működtek ütőhangszeres együttesek Magyarországon?*

R. Z.: Működtek, csak nem tűztek ki olyan célokat maguk elé, mint mi. Zeneiskolai tanárom, Balázs Oszkár alapította meg a Budapesti Ütőgyűttest, amelynek tagjai az Operaházban, a MÁV Zenekarban és más zenekaroknál dolgoztak. Tizennyolc éves fiatalként rendszeresen játszottam velük, ez nagy megtiszteltetésnek számított. Létezett továbbá a Debreceni és a Győri Zeneművészeti Főiskola ütőhangszeres együttese, de mindig változó felállásban, iskolai formációkról lévén szó. Sajnálatos módon éppen a Zeneakadémián nem tanított olyan egyéniség, aki össze tudta volna verbuválni a fiatalokat hasonló tevékenységre.

G.: *Milyen külföldi minták álltak előttetek?*

R. Z.: Még konzis diákként hallottam a Strasbourgi Ütőgyűttest a Zeneakadémián, 1977-ben. Ez az elementáris élmény nyitotta fel a szememet arra, hogy az ütőhangszeres művészetnek olyan tág perspektívái is léteznek,

amelyeket addig nem ismertem. Érdekes módon később mégsem a franciák, hanem a kanadai, más hangzású, filozófiájú, repertoárú Nexus együttes lett az etalon. Egyik alapító tagjuk, Bob Becker fellép a májusi születésnap koncertünkön.

G.: *Az Amadinda megalakulásakor már működött az Új Zenei Stúdió, a 180-as csoport. Kapcsolatban álltatok velük?*

R. Z.: Hogyne, és mindkét együttes meghatározónak bizonyult a zenei fejlődésünkben. Én már jóval az Amadinda indulása előtt részt vettem az Új Zenei Stúdió produkcióiban, komoly szakmai támogatást is kaptam tőlük. Simon Albert, Dobszay László, Kurtág György, Dukay Barnabás, Eötvös Péter, Jeney Zoltán, Kocsis Zoltán, Sáry László, Vidovszky László, Wilhelm András – ők a mi apáink, ők alakították a gondolkodásunkat olyanná, ami az Amadinda művészi profiljában ma is világosan felismerhető.

Mi már egyébként 1982 őszén elkezdjük a munkát, mint a Zeneakadémia ütőgyűttese, és csak másfél év után, amikor életképesnek éreztük magunkat, vettük fel az Amadinda nevet.

G.: *Miért éppen négyen alakítottatok együttest?*

R. Z.: A létszám dilemmát okozott. Mivel a három legjelentősebb csapat, a strasbourg-iak, a Nexus és a svéd Kroumata is hatfős volt, a zeneszerzők hat előadóra írtak, a repertoár döntő része tehát ekkora együttes megalakítását indokolta volna. Én azonban azt javasoltam, és a töb-

Holló Aurél: ÚJ MEGVILÁGÍTÁS

Az Amadinda repertoárja négy pillére épül: kortárs zene, tradicionális zene, klasszikus zenei átíratok és az együttes tagjainak saját kompozíciói. Utóbbi két területen Holló Aurél és Váczi Zoltán komoly eredményekkel járultak hozzá a spektrum szélesítéséhez.

„A zeneszerzés 13-14 éves koromban kezdett foglalkoztatni – meséli Holló Aurél. – Otthon kazettás magnóra vettem fel az általam rögtönzött kis darabokat, melyeket Orff-hangszereken játszottam – ezek egyszerű, rezonátorládával ellátott, diatonikusan hangolt fa-, illetve fémhanglajos hangszerek voltak. Némi grafománia is szorulhatott belém, mert szerettem leírni dolgokat anélkül, hogy különösebben érdekelt volna, hogyan szólnak. Tetszett, hogy egy általam kitalált »zene« papírra kerül. Azaz érdekelt a hangzó eredmény, de legalább annyira vonzott a kottakép is – az utóbbi gyakran általam már ismert darabokra emlékeztetett. Érdeklődni kezdtem az odahaza talált partitúrák iránt – először Beethoven-szimfóniák felvételeit kezdtem hallgatni, de hamarosan foglalkoztatni kezdett a 20. századi zenetörténet. Sokáig ezeket a műveket éreztem a magam számára a legfontosabb inspirációs forrásnak. Ugyanakkor soha nem zeneszerzőként, sokkal inkább előadóként tekintettem magamra.

Az ütőhangszeres tanulmányaimmal párhuzamosan azonban mindig tanultam zeneszerzést is. A győri zeneművészeti szakközépiskolában Reményi Attilához jártam, aki inspiráló személyiségként hatott rám, elsősorban azért, mert darabjait, az általa képviselt, nekem avantgárdnak tűnő stílust érdekesnek találtam. Imponáló volt, hogy műveinek kottái Lutoslawski, Penderecki akkori partitúráira emlékeztettek. Később, a Zeneakadémián Soproni Józsefnél tanultam, el is végeztem mind az öt évet, de a zeneszerzésre mindig csupán kiegészítő stúdiumként tekintettem.

Valójában az ütőhangszerekkel való komolyabb elmélyülés, pontosabban az Amadindába való 1991-es bekerülésem terelte a zeneszerzői gondolkodásomat az ütőhangszeres zene irányába. Azelőtt kizárólag ütőhangszerekre nem komponáltam, hagyományos hangszerezésben, hagyományos formációkban gondolkodtam. Az együttesben aztán társra is találtam: Váczi Zolival 1996 körül dolgozni kezdtünk a beFORE JOHN című darabsorozatunkon, melyből ma már csupán a legelső

hiányzik. A ciklusban találhatóak általa vagy általam jegyzett darabok, valamint közös kompozíciók is – rengeteg izgalmas, eredeti ötlettel. Azt hiszem, sok friss, érdekes dolgot eszeltünk ki együtt. Annak ellenére, hogy ő nem tanult zeneszerző, sokat tanultam tőle a műhelymunkák során.

Azt, hogy melyik műből lesz átírat, az ember zenei érdeklődése határozza meg. Engem például gyermekkorom óta foglalkoztatott Ravel Le tombeau de Couperin című hattételes zongorasztíve. Lenyűgözött a Prélude tétel harmóniavilága, gyönyörűnek találtam, ahogyan Ravel a saját hangjaival megidézte Couperin szellemét. A szvit négy tételét végül 1995-ben dolgoztam át az Amadinda számára. Ugyanakkor érdekelték más dolgok is, például Stravinsky Le sacre du printemps-ja, melynek az első képét még kamasz fejjel átírtam zongora négykezésre – nemrég meg is találtam ezt a kottát. A lényeg: abból a műből lesz átírat, amelyre rácsodálkozok az ember, amit mindenáron meg szeretne szólaltatni a saját hangszerén.

Bár az Amadindának készített átírataim között találhatóak Gibbons-, Gershwin- és Muszorgszkij-darabok is, Debussy és Ravel művei vannak többségben. Az impresszionista zene és képzőművészet közel áll hozzám – a Rák jegyében született ember lévén álmodozó, a realitásokat időnként figyelmen kívül hagyó alkat vagyok, de ez nem jelenti azt, hogy Debussy és Ravel kizárólag az én kedvenceim lennének az Amadindában: mind a négyen imádjuk játszani ezeket a zenéket.

Hogy mely hangszereket választjuk a rendelkezésre állók közül, ha kreatív munkára kerül a sor, az attól függ, hogy átíratról vagy önálló kompozícióról van-e szó. Komponáláskor az ütőhangszerek általam ismert teljes spektrumában próbálok gondolkodni. Tekintettel arra, hogy mindig felmerülhet olyan ötlet, olyan technika, mely egy hangszert vagy eszközt nem a hagyományos módon szólaltat meg – szélsőséges példa lehet erre egy kaktusz megpengetett tuskójének felerősített hangja –, a lehetőségek végtelennek tűnnek. Egy átírat esetében más a helyzet. Orlando Gibbons 16–17. századi billentyűs zenéjét nyilván nem gamelán hangszereken képzelem el, vagy ha mégis, akkor az már a saját kompozíció vagy feldolgozás irányába mutat. Ilyenkor inkább a hagyományos dallamhangszerek (például marimba, vibrafon, harangjáték) lehetőségeit mérlegelem; azt, hogy ezek közül mely, melyek alkalmasak némileg új megvilágításba helyezni az eredeti művet.

A legszebb amadindás emlékeim közé tartozik a Művészetek Völgyében többször is megrendezett Ütősvölgy. Természetes közeg vett bennünket körül, és a közönséggel is más, közvetlenebb kapcsolatba kerülünk, mint a hagyományos koncerteken. Ezek az alkalmak a mai napig minden héten eszembe jutnak. Egyfajta paradicsomi állapotnak tűnnek azok a napok – hiányzik a VÖLGY. Legrosszabb emlékem egyértelműen a karambolunk volt – 1994-ben, egy dunaiújvárosi Amadinda-buliról hazafelé tartva a Mercedes kisbuszunkkal frontálisan ütköztünk egy személyautóval.

Az együttesből hárman is tanítunk, három különböző szinten: Bojtos Karcsi alapfokon, én középfokon, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában, Ráczi Zoli pedig a Zeneakadémián. Növendékeinknél biztosan tetten érhető egyfajta „amadindás” gondolkodásmód, de tudtommal egyik volt tanítványunk sem játszik tisztán ütőhangszeres formációban, azaz ütőegyüttesben. Nehéz és kalandos műfaj ez, rengeteg áldozattal, lemondással jár, és időnként elképesztő nehézségekkel találja magát szembe az ember. Szinte konstellációszerű feltételekre van szükség ahhoz, hogy egy ilyen együttes létrejöhessen, és évekig, évtizedekig professzionálisan működhessen.”

biek ezt el is fogadták, hogy mi már második generációs együttes leszünk, nekünk mást kell csinálnunk: alakuljunk meg négyen, és ha elég jók leszünk, mindig fogunk találni ötödik és hatodik embert, aki szívesen csatlakozik egy-egy produkcióra. Talán furcsán hangzik éppen tőlem, de azzal, hogy négyen alakultunk meg, megnyitottuk az ütőhangszeres műfajnak második nagy korszakát, és komoly részt vállaltunk abban, hogy kialakult egy új repertoár, immár négy előadóra.

Az előzményekhez tartozik, hogy az ütőegyüttes alakításának ötlete nem könnyen született meg a fejemben. Zeneakadémistaként készülődtem, mint a selyemhernyó, ami egyszer csak pillangó lesz, hogy diplomakoncertem után elhagyom az országot. Meg is tettem a lépéseket egy DAAD-ösztöndíj érdekében, fiatal pályatársaim, Váczi Zoltán és Sárkány Zsolt azonban 1982-ben olyan inspirációkkal gazdagodva tértek haza egy bayreuthi ösztöndíjas tartózkodásból, hogy megérezték, van egy olyan perspektíva, ami az ütőhangszeres kamarazene felé vinné őket. Csatlakozott hozzánk a nálunk idősebb Türk István, de ő nem nevezhető az Amadinda egykori tagjának. Ma is fülemben cseng, mit mondott 1984 februárjában, hallatlan becsületességgel: „Érzem, hogy itt valami fontos dolog kezdődik, és érzem, nem fogok tudni megfelelni neki.” Akkor került Bojtos Károly az együttesbe, az alakuló, 1984. májusi koncerten már vele léptünk színpadra. Májig egyetlen személyi változásként, 1991-ben Sárkány Zsoltot Holló Aurél váltotta az együttesben, aki azonban már addig is ötödik vagy hatodik emberként közreműködött a produkciókban, tehát ő a külső körben már korábban is az Amadinda tagjának számított. A személyi változás általában az egész együttesre kihat, megváltoztatja a bent maradó emberek viszonyát is, de nálunk ez nagyon jól sült el.

G.: *Hogyan bírtátok együtt ennyi éven keresztül?*

R. Z.: Egy vonósnégyes megteheti, hogy a tagjai csak a pódiumon találkoznak, vagy hogy az elsőhegedűs intéz mindent, de egy ütőegyüttes nem. A produkciót több fázisban kell előkészíteni, ez csapatmunkát igényel, a csapatmunka pedig összetart, itt mindenki fontos. Van, aki a koncertek logisztikai előkészítését végzi, másunk az együttes több ezer hangszerét gondozza és ügyel azok karbantartására, van, aki a próbákat szervezi, én a produkciók tervezéséért és a művészi munkáért vagyok felelős. Az óriási hangszerpark és a hangszerek méretei miatt különálló épületet bérlünk, mi vagyunk az egyetlen olyan magyar kamaragyüttes, amely évi hatmillió forintot költ el csupán munkafeltételeinek a biztosítására. A mi műfajunk nem olcsó, de az Amadinda megtanult a piacról élni és egyensúlyozni. Harminc éven keresztül mindig tudtuk, mi az a pénz, amiről

Fotós: Amadinda ütőegyüttes

Váczi Zoltán: TRADÍCIÓK NYOMÁBAN

Lehetetlen kiválasztani, melyik a legkedvesebb hangszer, hiszen az együttes két-háromezret őríz belőlük a kőbányai próbateremben, a pontos számot senki nem tudja, mindegyik egyformán kedves – mondja Váczi Zoltán. Sok köztük az egészen picike, kosárba összegyűjtve, de vannak hatalmas, fatörzsből kivájt dobok is a szekrény tetején. Utóbbiakkal Polinéziában találkoztak, majd fotók alapján, Magyarországon készítették el, saját kezűleg.

Váczi Zoltán és Rácz Zoltán 1987-ben harmincöt napot töltött Amerikában, ami akkor óriási dolognak számított. A repülőjegyhöz hat kupon is tartozott, az egyiket Alaszka vagy Hawaii-ra szóló utazásra lehetett felhasználni. Az utóbbit választották, tudván, hogy a Csendes-óceán középső táját jelölő, mintegy ezer szigetet magában foglaló Polinéziának fantasztikusan fejlett az ütőhangszeres kultúrája. A Hawaii-ról hozott szélharangocskák, ezek a zsinórra fűzött kagylók, most ott lógnak a próbateremben: eredeti funkciójuk, hogy a ház elé kilógatva, a szél által megcsörgetve elűzzék a rossz szellemeket.

„A tradicionális hangszer készítésének lényege, hogy mindig a helyszínen vagy a helyszínen szerzett élmények, adatok alapján készül a hangszer – meséli Váczi Zoltán. – Van, amikor ez sem sikerül: amikor például nem lehetett Kínából gongokat hozni, egy svájci cég elkezdte ezeket gyártani, de meg sem közelítették az eredetét – amit egyébként ma is egyszerű emberek készítenek. Az is érdekes, hogy a balinéz emberek nappal dolgoznak, például földművesként vagy postásként, aztán este, a falu szélén összegyűlnek, és muzsikálnak a csodálatos gongjaikkal, beszélgetnek, nekik ez a társadalmi érintkezésük. A postás vagy a földműves bámulatosan magas szinten tud dobolni.”

Az együttes mindig sok hang- és filmfelvételt hozott haza külföldi útjairól, de olyan is volt, hogy ha egy jelentős tradicionális zenész jött koncertezni Európába, annak a koncertjére odautaztak. „A tradicionális gondolkodástól idegen a kotta, apáról fiúra, mesterről tanítványra hagyományozódik a tudás. Egyszer kaptunk amadindakottát. Ez a mai Uganda területéről származó, xilofon-szerű hangszer ötféle és tizenkét darab hangot képes játszani, ebben a kottában egytől ötig tartó számsorok szerepeltek. A hangszer két oldalára térdepelnek a játékosok, az egyik elkezd, a másik pedig időben eltolva követi, hangjaival kiegészítve az első szólamot, mintha két fésű fogai illeszkednének egymásba. Szakrális, kultikus jelentése van annak, hogy az amadindakjáték két egyenrangú résztvevőt feltételez.”

Az ütőegyüttes a világ számos pontjáról származó zenéket szólat meg koncertjein, de Váczi Zoltán arra is felhívja figyelmet, hogy

ezek a zenék az adott kultúrában mind tánchoz kötődnek. Repertoárjukról talán csak az amerikai kontinens zenéje hiányzik, a vándorló közösségek ütőhangszeres kultúrája ugyanis kevésbé gazdag, mert vándorolnak, az ütőhangszerek nem könnyen szállíthatók. „Rácz Zoli volt kint Balin, és külön kocsi bérelt, hogy minél több helyre eljusson – folytatja Váczi Zoltán –, egy mestert kerestem, akit meg is talált; hangszereket is hozott, persze a bambuszhangszereket mi készítettük el itthon. Az együttes indulásakor afrikai zenéből volt a leggazdagabb az anyagunk, jártunk is Észak-Afrikában. Később kiderült, hogy Indonéziában vagy a világ számos más pontján is gazdag az ütőhangszeres kultúra. A leggyakoribb felfogás szerint a tradicionális ütős zene egyenlő az önkívületbe táncolással és örült dobolással. Azonban ugyanilyen jelentőséggel bír az is, amikor például egy távol-keleti templomban félóránként megütnek egy gongot, vagy az, hogy máshol kis pengetővel siratnak halottakat, de a csendes meditációban is fontos szerepet játszanak az ütőhangszerek.”

A tradicionális zene a 20–21. századi műzenét is alakította. A Holló Aurélnál közösen jegyzett beFORE JOHN sorozatban is a tradicionális ütőhangszeres magaskultúrák és a 20. század legkiemelkedőbb irányzatainak az összekapcsolására tettek kísérletet, bizonyos eredmények felismerésével, megtartásával, asszimilálásával, továbbgondolásával. „Az emberi élet előrehaladtával, a példaképek szükségszerű változásával a régebbi mesterek bennünk rejlő képei nem múlnak el – hangzik ars poeticájuk –, sőt ezek egymásra vetülése révén mindenki egy olyan »arc« lenyomatát őrzi magában, amely egyik mesterének arca sem. A címben szereplő JOHN jelképezi ennek a belül levő mesterképnek a lenyomatát. A nemes gyöngy csak átereszt magán a fényt – minél tisztább, annál többet –, de ő maga nem világít.”

Forrás: Amadinda ütőegyüttes

nemcsak nekünk, hanem a családjainknak is le kell mondanunk ahhoz, hogy az Amadinda a számunkra elfogadható színvonalon működhessen. Természetesen voltak nehéz időszakok is, eddig minden évtized első két éve komoly megpróbáltatás elé állított minket, de mára ehhez is hozzászoktunk.

G.: *Rengeteg művet adtatok elő a három évtized alatt, rengeteget rendeltetek is. Mire vagy a legbüszkébb?*

R. Z.: Az egyik, amiért érdemes volt megalakítani az Amadindát, az a húsz év munkával elkészített, hatlemezes Cage-összkiadás. Minél inkább távolodunk a 20. század első felétől, annál inkább forrás értékűnek érzem ezt a sorozatot, hiszen a szerzővel is személyes kapcsolatban álltunk. Amikor az ember dolgozik, nem gondol arra, hogy hagy-e nyomot vagy sem. Utána talán. A másik életmű, amivel behatóan foglalkoztam, Steve Reiché, a darabjai többségét előadtam, dirigensként is, vele is közeli kapcsolatba kerültünk, az Amadinda huszonötödik születésnapjára kaptunk tőle egy darabot, a Mallet Quartettet. Az ő zenéjéhez érzelmi szálak is kötnek: a Tehillim, amit 1984 őszén a 180-as csoporttal szólaltattunk meg, revelációt jelentett. Már az 1970-es évek végén megérintett a repetitív zene, és érdekes módon először Philip Glass, akinek a zenéjétől mára némileg eltávolodtam. Reich viszont a mai napig érdekel, emellett Xenakis is foglalkoztat, és Messiaen, de nem mint ütőhangszerest, hiszen az elmúlt tíz évben sokat vezényeltem is. Egy lépésre vagyunk attól, hogy befejezzük a Ligeti-életműsorozatot, amelynek során az UMZE kamaraegyüttessel és kiváló magyar zenészek közreműködésével, hiánytalanul előadtuk az 1956 után keletkezett alkotásokat.

G.: *Az utóbbi időben egyre többször dolgozol fiatalokkal, a Ligeti-koncerten is a Zeneakadémia zenekarát vezényled. Vannak erre nézve hosszabb távú terveid?*

R. Z.: Szeretek fiatalokkal dolgozni, és következő tíz évben a fiatalok segítése, szakmai támogatása hangsúlyosan lesz jelen a mindennapjaimban. Harminc év után megvan az a hitelem és kapcsolatrendszerem, aminek köszönhetően – ha ők is megteszik ehhez a lépéseket – olyan helyzetbe tudok hozni fiatalokat, amibe önerejükből talán nem sikerülne kerülniük. Az Amadinda Percussion Project költségeit az Amadinda nem fogja tudni állni, ehhez pályázni kell majd, és kitalálni a működési formát, az együttműködés kereteit a Zeneakadémiával, fesztiválokkal, a mindenkor kulturális kormányzattal. Pozitív fogadtatásra számíthatunk, mert akikkel eddig megosztottam a tervemet, mind pozitívan reagáltak.

G.: *Meddig csináljátok?*

R. Z.: Amíg örömet szerez – magunknak és a közönségnek. Amíg meg tudjuk őrizni a lendületünket. Ha a Teremtő megengedi, hogy erőben és egészségben folytathassam a munkámat, kedvem szerint, akkor hatvanöt évesen szeretnék majd visszavonulni. Tanítani sem szeretnék azon túl. Elolvasom azt a sok könyvet, amire eddig nem volt időm. ■

Az ütőegyüttes hivatalos honlapja: www.amadinda.com

Tavaszi koncertek:

Május 2. Kodály Központ Pécs, Amadinda–Presser koncert

Május 7. Művészetek Palotája, Hommage à Ligeti

Május 18. Zeneakadémia, születésnap koncert

Május 28. A Magyar Rádió Con tempo sorozatában

A karatézó korrepetitor

Seiretsu! Amikor a karate-edzésen elhangzik a sorakozóra felhívó vezényszó, Nagy László Adrián körül megszűnik a világ. Nem orgonaművész többé, nem zongorakísérő a Honvéd Férfikarnál, nem korrepetitor az Erkel Színház kórusánál, nem templomi orgonista, nem frontember két crossover együttesben. Amikor viszont az edzésnek vége, akkor mindez egyszerre.

✦ Várkonyi Tamás

„Otthoni környezetben találkoztam először a zenével, bár nem volt zenész a családban, leszámítva egy jazz-zongorista nagybácsit. Illetve egyik nagyapám remekül hegedült, bár kottát nem tudott olvasni, neki a magyarnóta volt a zene; még nyolcvanéves kora felett is fantasztikusan játszott ezeket – kezd mesélni a művész. – Húgommal együtt egészen kiskorunkban kezdtek zenére taníttatni zeneszerető szüleim. A Zeneakadémia zongora előkészítő szakára jártam tízéves koromtól, Keveházi Gyöngyihez, majd az egyetemi évek alatt Falvai Sándorhoz. Azonban nem éreztem magam a helyemen, így abbahagytam a Zeneakadémiát, és elvégeztem a teológia szakot. Közben pár év után az egyik kedves zeneiskolai igazgató barátom, aki tudta, hogy autodidakta módon tizenéves korom óta orgonálok, megkérdezte, nincs-e kedvem beiratkozni hozzájuk, mert most indul az orgona szak. Végül is miért ne? – gondoltam, és amikor elkezdtem, kiderült, hogy jól érzem magam, és nem is megy rosszul. Így kezdtem huszonnégy éves fejjel orgonálni tanulni.” Ma már több mint tizenhat éve a budai ferences templom orgonistája. Akkor lett az, amikor négy gyermeke közül a második megszületett. Felesége csellótanár, nagyobbik lánya idén érettségizik a Bartók Konziban, és csellistaként a barokk zene érdekli. Kisebbik lánya tizennégy éves lesz a nyáron, ő már tíz éve közölte, hogy jazzénekes lesz, és emellett azóta is kitarat. Nagyobbik fia – bár őt se kerülte el a zenei tehetség – jobban érdeklődik a hangfelvétel-készítés és a zenei háttérmunkák iránt. A legkisebb tízéves múlt, lelkesen zongorázik és dobol. Zenész család tehát a javából.

Adrián tizenkét éve a Honvéd Férfikar korrepetitora és zongorakísérője. Sokféle feladatot kell ellátnia, hiszen a kórus széles repertoárján oratorikus művek, operák is szerepelnek – ezeknek a próbáin a zenekari részt kell játszania, de az a cappella művek betanításában is fontos szerepet kap. A zongora- vagy orgonakíséretes művek előadásában is értelem szerűen részt vesz; utóbbira példa Liszt Rekviemje, amelyből nemrég lemez is készült. Néha kirándulnak a jazz, a pop irányába is, hiszen ilyen felkérések is érkeznek az együtteshez. Ekkor jazzes átíratok készítőjeként is kivészi a részét a munkából, de saját kóruskoncertekre is készí-

Forrás: Honvéd Együttes

tett már feldolgozásokat – például Bach-művekből vagy operarészletekből. A Budapesti Fesztiválzenekar orgonistája is, alkalmanként a Modern Art Orchestrában is zenél. Játsszik Rózsa Magdi önálló estjén, ami két éve megy a Pesti Színházban, tízfős zenekar kíséretével. Nagy László Adrián két önálló projektben is benne van. Az egyik a SaxOrgan duó, amelyet egyik legkedvesebb barátjával, Zsömivel, azaz Zsemlye Sándor jazz-szaxofonossal alakított. Egy turnén ismerkedtek meg, és hamar kiderült, sok minderről hasonlóan gondolkodnak. Időről időre koncerteznek, pár éve lemezt is készítettek, amelyre barokk zenéktől a saját számokig sok minden felkerült. A másik formáció a Klasszikon, amit ötödmagával alapított, és amellyel operaáriákat adnak elő – kicsit másképp. Övé az alapkonceptió, ő viszi az átíratot, de aztán mindenki hozzáteszi a maga ötleteit.

„Sokféle dolgot csinálok, élvezem ezt a változatosságot – mondja. – A munkáimat legtöbbször kikapcsolódásként élem meg. Ami a valódi rendszeres fizikai és szellemi regenerálódást jelent számomra, az a karate. Szülőként ragadtam ott az edzéseken, már csak azt bánom, hogy nem előbb kezdtem...”

A Honvéd Együttes honlapja:

www.honvedart.hu

A zenélés és a zenehallgatás öröme

Egész évben változatos esti koncertekkel és családi hangversenyekkel várja a zenebarátokat a Duna Szimfonikus Zenekar. Az együttes két vezetőjét, Deák András karmestert és Szklenár Ferenc művészeti vezetőt kérdeztük a művészi munka pilléiről, a hagyományokról, a programokat meghatározó elképzelésekről.

❖ VT

A Duna Szimfonikus Zenekar kapta meg 2013-ban a Gramofon Különdíjat. Erről, valamint általában az elismerésekről Szklenár Ferenc elmondta: „A zenekar tagjai és mi, vezetők is örülünk a díjnak, mert visszaigazolást jelentenek, hogy jó úton járunk. Az elképzeléseinket és azok megvalósulását nemcsak a közönség értékeli tapssal és jegyvásárlással, hanem a szakma is értékékként fogadja programjainkat. Különösen kitüntetett a Gramofon Különdíj, mert itt magas a mérce, és kiemelkedő

Szklénár Ferenc

Deák András

művészekkel együtt kaptuk az elismerést.” Lapzártakor érkezett a hír egy másik kitüntetéséről: Deák András karmesternek a kultúra és közművelődés terén kifejtett kiemelkedő tevékenysége elismeréseként Törökbálint kultúrájáért díjat adományozott Törökbálint Város Önkormányzatának Képviselő-testülete.

„Huszonegyedik éve vagyok a zenekarnál – mondja Deák András –, és én állítom össze a bérleti programokat. Az egyik legfontosabb szempont, hogy a közönségnek vonzóak legyenek a műsorok. Természetesen nem lehet mindig Újvilág-szimfóniát és hasonló sikerszámokat játszani, de törekszünk úgy összeállítani a programokat, hogy legyenek benne a zenekar számára is érdekességek, valamint lehetőség szerint tarthassunk évadonként egy ősbemutatót is. A másik szempont, hogy a sorra kerülő művek elősegítsék a zenekar fejlődését, új feladatok elé állítsák a zenészeket.”

„Ennek a zenekarnak az életét, műsorpolitikáját is befolyásolja az élő, gazdag kapcsolatrendszer, hiszen támogatás és partnerek nélkül nehéz volna változatos, nívós kulturális programokat létrehozni – veszi át a szót Szklenár Ferenc művészeti vezető. – A Fischer Annie-ösztöndíjasok például kedvező feltételekkel léphetnek fel nálunk; ez nekik is rangos megnyilvánulási lehetőség, és a közönség is jól jár, mert újabb és újabb kiváló tehetségeket ismerhet meg. Tíz éve együttműködünk az azerbajdzsáni nagykövetséggel, ők közvetítik nekünk első számú művészeiket. Magasan kvalifikált, Európát, világot járó muzikusokról van szó, akiket önerőből nem tudnánk meghívni. A közönség és a zenekar igényeit szolgálja az évente megrendezett kamarahangverseny is. Gyakorló muzikusként mondom, hogy ha az ember egy ilyen koncertre készül, az egész évre megadja a

motivációt, az önképzés lehetőségét. Különleges élményt jelent kilépni a zenekarból, és más formációban játszani a színpadon.”

Deák András a karmester szemszögéből közelít: „A kamarazenélés a zenekari játékra is jótékonyan hat, hiszen arra ösztönzi a muzikusokat, hogy ne csak a saját szólamukra, hanem a zenekari szövet egészére, a szekciók közötti arányokra is figyeljenek. Ez azért különösen fontos, mert az akusztikai sajátosságok miatt másképpen szól a zenekar ott, ahol a fúvósok ülnek, megint mást hallanak a hegedűsök vagy akár a karmesteri pulpituson álló dirigens. A legjobb helyzetben a közönség van: a nézőtéren szól a legjobban a zenekar.”

Az együttes éves programjában nagy hagyománya van a családi hangversenyeknek is – ezek jelentik a működés másik pillérét. A Családi matiné alkalmain vasárnap délelőttként rendezik, Zelinka Tamás műsorvezetésével. Ebben az évadban Gál Zsuzsa Az én zeneszerzőm című könyve adja a tematikát, ez alapján haladnak a barokk kortól a 20. századig. „Rögtön főiskola után kerültem a zenekarhoz – mondja Szklenár Ferenc –, s akkor Lukin László tanár úr vezette a hangversenyeket. A közönség sorában ma is ülnek olyanok, akik több évtizede járnak ide. Az esti bérletes koncerteken is van műsorvezetés, a hallgatóság igényli ezt a szakmai irányítást. A nem túl nagy teremnek előnye, hogy a koncertek családiasak; van, hogy egy emberként kacag a nézőtér egy-egy zenetörténeti anekdotán vagy érdekességen. Ez az oldott légkör egyaránt növeli a zenélés és a zenehallgatás örömét.”

A Duna Szimfonikus Zenekar honlapja:

www.dunaszimfonikusok.hu

Tavaszi színekavalkád a Nemzeti Filharmonikusokkal

Nyolc nagyzenekari koncertműsort szólaltatnak meg a Nemzeti Filharmonikusok bő két hónap alatt, valamint törökországi turnén vesznek részt. Kocsis Zoltán együttese több nagyszabású zenével készül: Richard Strauss-művel, Mahler- és Csajkovszkij-szimfóniával, Mozart-misével, Ravel-balettel, Durkó-oratóriummal – no meg világsztárokkal.

Mindjárt március 8-án a világ egyik legjobb fuvalaművésze lép fel a zenekarral: Emmanuel Pahud Hacsaturján – Jean-Pierre Rampal által 1968-ban átírt – Hegedűversenyét játssza el. A svájci művész különleges képességeit jelzi, hogy huszonkét esztendősen lett a Berliini Filharmonikusok első fuvolistája. Sokoldalúságának köszönhetően a komolyzenén kívüli stílusokba és a kamarazenébe is szívesen kalandozik tizennégy karátos arany fuvolájával. Egy héttel később, március 14-én az a dirigens vezényli Mahler monumentális 2. szimfóniáját, aki 1987-től tíz évig állt a zenekar élén, és aki személyes hangú interpretációival máig tartó népszerűséget vívott ki a magyar közönség körében: Kobayashi Ken-ichiro. Bartók Béla születésnapjának előestéjén, március 24-én a Művészetek Palotájában lép fel az együttes, a Budapesti Tavasz Fesztivál keretében. Ennek a koncertnek a különlegessége Enescu I. román rapszódiaja, amelyet 1901-ben, húszévesen írt a Párizsba emigrált zeneszerző. Ez a román táncokra, népdalokra és népies dalokra írt fantázia világvizonylatban is Enescu egyik legismertebb alkotása – most Budapesten is meghallgathatjuk. Az est második részében a zeneirodalom egyik izgalmas, de sajnálatosan keveset játszott darabja, Csajkovszkij Manfréd-szimfóniája

hangzik el, amely a byroni hős életútját ábrázolja négy képben.

Egy héttel később repülőgépre száll a zenekar, és április elején két koncertből álló törökországi turnén vesz részt, a fiatal generáció egyik legjobbjának tartott Baiba Skride hegedűművész közreműködésével. Április 10-én ismét a Műpában találjuk az NFZ-t; ekkor Szkrjabin fizs-moll zongoraversenyét az 1946-ban, Szöulban született, ma Párizsban élő Kun Woo Paik szólaltatja meg. Paik hihetetlen adottságú művész: tízévesen Grieg slá-

Kobayashi Ken-ichiro

Forrás: Nemzeti Filharmonikusok

gerré vált zongoraversenyét játszotta, érett művészként viszont szívesebben foglalkozik a repertoár árnyékban maradt részével. Wilhelm Kempff, valamint Szendy Árpád egykori növendéke, Kabos Ilona tanította, és ő volt az első dél-koreai muzsik, akit meghívtak Kínába koncertezni. Ezen a hangversenyen szólal meg Mozart huszonhárom évesen írt C-dúr miséje is, amelyet azért neveznek Koronázásinak, mert a bécsi udvar ünnepi alkalmain adták elő. Bő egy héttel később, április 18-án török vendégművészek közreműködésével szólal meg „a török Bartók”, Adnan Saygun egyik szerzeménye; Saint-Saënsnak az egyiptomi Luxorban komponált – szintén az Európán kívüli és az európai zene jellegzetességeit ötvöző – Zongoraversenye, valamint Schumann 3. szimfóniája. A karmester a török zenei élet egyik ismert muzsikusa, İşin Metin, a szólista a Berlinben élő Emre Elivar lesz. Május 3-án Richard Strauss születésének 150. évfordulójára emlékezik a zeneszerző magyarországi jelenlétéért egyébként is legtöbbet tevő zenekar. Ezúttal két ritkán hallható művet, Az Itáliából című szimfonikus költeményt és Az úrhatnám polgár szvitet szólaltatják meg, a budapesti koncert után más városokban is. Az évadot olyan műsorral koronázza meg Kocsis Zoltán együttese május 15-én, amelyen két nagyszabású alkotás hangzik el: a nyolcvan éve született Durkó Zsolt utolsó opusa, a János jelenéseinek margójára, valamint Ravel Daphnis és Chloé című műve – utóbbi a ritkán hallható balett változatban, Juronics Tamás koreográfiájával, a Szegedi Kortárs Balett közreműködésével. ■

A Nemzeti Filharmonikusok honlapja: www.filharmonikusok.hu

CONCERTO
BUDAPEST

A Zeneakadémia rezidens zenekarának tavaszi koncertjei

Concerto Russo Concerto Classico

Concerto Grande Concerto 8 és fél

Szereti Ön Schubertet? Manó

Dzsopotán és Gásztónfild

Gennady ROZHDESTVENSKY

Viktoria POSTNIKOVA • Alexander SLADKOVSKY

Alena BAEVA • RÁNKI Dezső • ROST Andrea

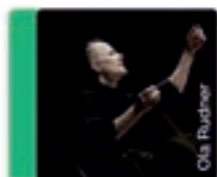
MESTER Viktória • CSALOG Gábor

KELLER András

Részletes műsor és bérletvásárlás:
www.concertobudapest.hu

Partnerünk:
VízPlusz Kedvezménykártya
www.vizpluszkartya.hu

ÜVEGZÖLD

Öt szimf.

2014. március 7., péntek 19.30h

Műsor: Mozart: g-moll szimfónia K.183, Terényi Ede: „Jazz” – hárfaverseny
Schumann: III. „Rajna” szimfónia (Esz-dúr)

Km.: Razvaljajeva Anasztázia – hárfa, Vezényel: Ola Rudner

TŰZVÖRÖS

Öt szimf.

2014. április 11., péntek 19.30h

Műsor: Muszorgszkij: Éj a kopár hegyen, Beethoven: Hármasszercsere
Dvořák: Klid (Csendes erők), Sztravinszkij: A tűzmadár - szvit (1919)

Km.: Baráti Kristóf – hegedű, Várdal István – gordonka, Várjon Dénes – zongora
Vezényel: Vass András

ARANYOKKER

Öt szimf.

2014. május 16., péntek 19.30h

Műsor: Orbán György: 4. szerezénád, Dohnányi: Koncertdarab gordonkára és zenekarra
Richard Strauss: Don Quixote – fantasztikus változatok egy lovagi témára

Km.: Fenyő László – gordonka, Vezényel: Bogányi Tibor

Jegyek kaphatók a Jegymester webáruházban, a Művészetek Palotája jegyirodájában és
a Ticket Expressz jegyirodájában országosan.

További információ: www.ptz.hu

Pannon Filharmonikusok

„Nem csak egyetlen megoldás létezik”

Áprilisban, a Kortárs estek sorozat újabb állomásaként napjaink egyik vezető előadója és alkotója, Heinz Holliger vezényli a Budapesti Fesztiválzenekart, amely először lép fel a Budapest Music Centerben. Májusban pedig három este hallhatjuk a Művészetek Palotájában az operairodalom egyik kiemelkedő alkotását, Dvořák csodálatos dallamokban bővelkedő Ruzsalkáját.

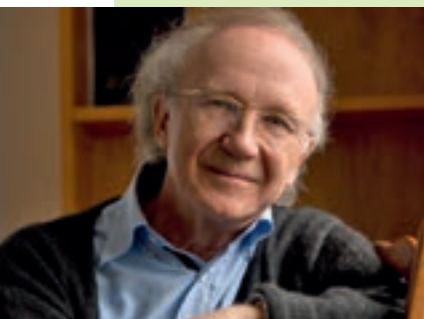
„A Ruzsalka Dvořák legszebb operája; gyönyörű, színes, lírai mese – mondja Fischer Iván. – Mivel a habléány története közismert, el tudjuk képzelni a színpadot. A művet 2001-ben vezényeltem először Franciaországban, azóta szeretném Budapestre is elhozni.” Régebben a zenekar nagy sikerű és népszerű hangversenyeken adta elő Wagner-operák egy-egy felvonását, részletét. A zeneigazgató a koncertszerű operaelőadások koncepciójáról a következőket nyilatkozta: „Az opera színpadi műfaj, de nem csak egyetlen megoldás létezik. Van konvencionális rendezés, újító rendezés és koncertszerű előadás is, ahol – mint egy lemezfelvételen – csak a zenét hallgatjuk. Ennek is van lét-

Forrás: Gramofon-archív

Pavla Vykopalová a Prágai Állami Operaház Ruzsalka-előadásában

HANGOK PÁLYÁJA

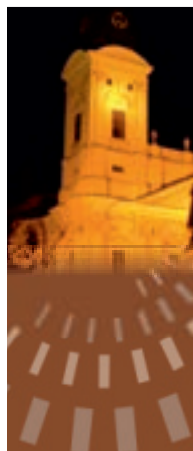
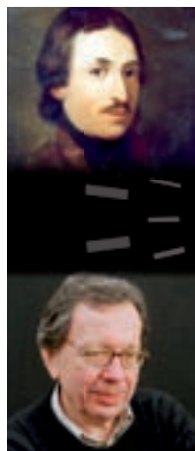
A világhírű kortárszenei specialista és oboaművész, **Heinz Holliger** (képünkön) és a BFZ kapcsolata régi keletű. Holliger többször vezényelte már Fischer Iván együttesét, valamint lemezt is készített velük zeneszerzés-tanárra, Veress Sándor műveiből. Az április 25-i műsor több okból is külön-

leges. Az 1992-ben, svájci emigrációban elhunyt magyar zeneszerző Orbis Tonorum (Hangok pályája) című darabja hangzik el, amely Veress egyik utolsó kompozíciója – 1986-ban keletkezett. Szintén izgalmasnak ígérkezik Schönberg Hat kis zongoradarabja Heinz Holliger hangszerelésében, valamint Holliger két saját alkotása is megszólal. Az egyik a Camerata Bern fennállásának ötvenedik évfordulójára írott META ARCA, amely a neves svájci együttes hét vezetőjének zenei portréja. Ezt követően a Janus című hegedű-brácsa kettősverseny hangzik el, amely a Salzburgi Ünnepi Játékok felkérésére íródott, és 2012-ben mutatták be. A cím az emberi természet kétarcúságára utal, az ellentétekre, a kezdetre és végre, a jinre és jangra. A koncert hegedűs szólóját, Muriel Cantoreggi a progresszív gondolkodásmódot képviselő Münchener Kamarazene-ker koncertmestereként szolgált tizenkét évig, korábban pedig az Európai Unió Ifjúsági Zenekarának koncertmestereként; például Giuliani, Ashkenazy, Haitink keze alatt. A brácsás szólista állandó közreműködője olyan neves kortárs zenei együtteseknek, mint az Ensemble Intercontemporain, a London Sinfonietta, a Klangforum Wien és az Ensemble Contrechamps.

jogosultsága – különösen olyan daraboknál, amelyekben a zene annyira szép, hogy önállóan is sokat mond.”

Dvořák 1901-ben bemutatott lírai tündérmeséje azért is különleges, mert a legutóbbi évekig nem vették „ember-számba”; a cseh zeneszerző sokáig az Újvilág-szimfónia, a h-moll gordonkaverseny és a Humoreszk című sikerszám alkotója maradt. A Ruzsalkát ma már világszerte játszzák – annyira, hogy az operabase.com oldal statisztikái szerint a 2012–2013-as évadban a negyvenegyedik helyen állt a leggyakrabban előadott operák sorában; megelőzve például Richard Strauss Rózsalovagját, Puccini Manon Lescaut-ját, Wagner Lohengrinjét, Bellini Normáját. A Fesztiválzenekar produkciójában összeszokott énekesgárda lép fel, hiszen mindannyian a cseh és a szlovák operaszéna ismert alakjai. A címszerepet a Prágai Nemzeti Színház és a brnói Nemzeti Színház operaelőadásaiban gyakori vendégnek számító Pavla Vykopalová alakítja; partnere az az Aleš Bricein lesz, aki 1995 óta a prágai operaház tagja. Az Idegen hercegnő és a Boszorkány szerepében Jolana Fogašovát láthatjuk, aki a Pozsonyi Nemzeti Színház operatársulatának tagja, valamint olyan karmesterekkel dolgozott együtt a világ számos pontján, mint Zubin Mehta, Fabio Luisi, Pierre Boulez. Fischer Iván vezényletével 2013 szeptemberében, a cseh zenére fókuszáló Bridging Europe fesztiválon lépett fel nagy sikerrel, Dvořák Requiemjében. A szintén szlovák Peter Mikuláš a Vízi embert alakítja; ő a rangidős, és ő is szívesen látott vendége a nagy operaházaknak Rómától New Yorkig.

A Budapesti Fesztiválzenekar honlapja: www.bfz.hu

Kortalan hagyomány

2014. április 12. szombat, 19:30

Zeneakadémia, Nagyterem

Liszt Ferenc: II. magyar rapszódia S.244/2

Kodály Zoltán: Galántai táncok

Vajda János: Cantus firmus – A megtartó ének

Közreműködik:

Balczó Péter, Bátki Fazekas Zoltán - ének

Lautitia Gyermekkar (karigazgató: Nemes József)

Csokonai Színház Énekkara (karigazgató: Gyülvérszi Péter)

Kodály Kórus Debrecen (karigazgató: Pad Zoltán)

Kodály Filharmonikusok Debrecen

Vezényel: Somogyi-Tóth Dániel, Kovács László

Jegyárak: 1500 Ft, 1800 Ft, 2100 Ft

Jegyek válthatók a Zeneakadémia jegypénztárában, az Interticket jegyértékesítési pontjain, valamint a jegy.hu oldalon.

Kodály
Filharmónia
DEBRECEN

BUDAFOKI DOHNÁNYI ZENEKAR

Hallgasson Ránk ... és foglaljon helyet!

BÉRLETAKCIÓ 2014-2015

BÉRLETFOGLALÁS

Az előzetes helyfoglalás időpontja: 2014. március 1-10.

A fennmaradó helyeket 2014. március 11-23. között lehet lefoglalni **Interneten** (www.bdz.hu 0-24 óráig), vagy munkanapokon 9:00-12:00 között **telefonon** (061-322-1488)

BÉRLETVÁSÁRLÁS

Átutalás:

Átutalás esetén bérleteit személyesen átveheti, vagy 300 forint hozzáadásával postai úton is megkaphatja őket.

Személyes kifizetés és/vagy átvétel:

2014. március 31. és április 4. között:

Hétfő, Csütörtök 14:00-18:00, Kedd, Szerda, Péntek 9:00-12:00; Művészeti Titkárság, 1087 Budapest, Kerepesi út 29/b. (Stadionok metrómegálló)

2014. április 5. szombat 10:00-13:00: Klauzál Ház

Részletes bérletprogram: www.bdz.hu

BUDAFOKI
DOHNÁNYI
ZENEKAR

Vidovszky László – ősbemutató előtt

A Concerto Budapest bérletstruktúrája egyszerre épül a klasszikus repertoárdarabokra, illetve a 20. századi és kortárs zenére. Ezt tükrözi a zenekar április 26-i koncertje is, amelyen – Ránki Dezső közreműködésével – Ives, Schumann és Mendelssohn művei szólnak, továbbá Vidovszky László Orchestrion című művét adja elő az együttes ősbemutatóként. Az idén hetvenéves Vidovszky Lászlót kérdeztük a részletekről.

Gramofon: Milyen alkalomból született az Orchestrion?

Vidovszky László: 2004-ben a Pannon Filharmonikusok kértek föl egy zenekari darab megírására. Akkor készült az első hat tétel, de ezek végül nem hangzottak el. Félretettem a darabot, más munkák kötöttek le, de Keller András megkeresése jó alkalom volt arra, hogy újra elővegyem. Ugyanakkor már eleve hosszabb-rövidebb zenekari művek gyűjteményeként képzeltem el a kompozíciót, és nem egyetlen, határozott formájú hangversenydarabként. Vanak tisztán vonószekari tételek, klasszikus, romantikus és modern zenekari összeállítások is. Ezeket a tételeket tetszés szerinti számban és sorrendben lehet előadni, ily módon különböző karakterű és műfajú „műveket” lehet belőlük szerkeszteni egy-egy előadás alkalmával.

G.: Miért ez a mű címe?

V. L.: Az orkesztrion (orchestrion) a 19. században elterjedt zeneautomata: rendszerint lyukkártyáról vezérelve különböző hangszereket szólaltatott meg. Jómagam még az 1960-as években, a Citadella étteremben hallottam először. Lenyűgözött a minden irányba mozgó-csörgő berendezés, ami egyszerre idézte az utcai rezesbandák eleganciáját és az iskolai szertárak titokzatosságát. Valószínűleg innen ered a gépzongora iránt érzett vonzalmam is.

G.: Felkérésre komponál vagy a maga igényei szerint?

V. L.: Azt hiszem, felkérésre akkor érdemes komponálni, ha a felkérés már eleve a zeneszerzői terv és szándék alapján jött létre. Magyarországon ez a gyakorlat nem igazán elterjedt. Mi elsősorban az alkalmakat tiszteljük: leginkább valamilyen évforduló vagy ünnep szolgál zeneművek megrendelésére. Magam szeretném hinni, hogy egy zenemű bemutatása maga az ünnep.

G.: Jelen vannak a klasszikus szimfonikus szerzők az Orchestrionban – ha csak a háttérben is?

V. L.: Nem a háttérben, hanem az előtérben. Ezalatt nem csupán azt értem, hogy a sorozatnak vannak olyan darabjai, amelyek kifejezetten hivatkoznak egy-egy klasszikus szerzőre vagy műre, hanem azt is, hogy a nagyközönség számára a kortárs zenét a klasszikuson keresztül lehet felfedezni. Amíg egy mai átlagos koncertlátogató eljut – legtöbb esetben szándéka ellenére – egy kortárs zeneműig,

Fotó: Huszti István

Vidovszky László:

„Szeretném hinni, hogy egy zenemű bemutatása maga az ünnep”

szimfóniák és versenyművek tucatjait „fogyasztja el”. A hangverseny-műsorokban a kortárs zeneművek elkerülhetetlenül a klasszikusokkal együtt, velük egyetértően vagy éppen őket tagadva jelennek meg. Nem biztos, hogy ez így ideális, de tudomásul kell venni.

G.: Pár éve sokat lehetett hallani arról, hogy inkább a kamaeraegyüttes felel meg a mai zeneszerzők igényeinek. Mi a kihívás ma a szimfonikus zenekarra komponálásban?

V. L.: A 21. század zenéjének valóban az ensembleirodalom az igazi területe. De a régi intézmények, az opera, a filharmoniai társaságok, kórusok is itt élnek velünk, nekik is szükségük van új impulzusokra. Ezek az impulzusok nem feltétlenül radikálisak, és vitathatatlan, hogy ezek a művek és műfajok nem fejezik ki minden tekintetben a kort, de a kortalan talán éppen általuk jeleníthető meg a legjobban.

G.: Idén hetvenéves. Hogyan érzi: könnyebben komponál, mint régebben?

V. L.: Másképpen. Kevesebb az erő, több a tapasztalat. És talán kevesebb a hiba. ■

A Concerto Budapest honlapja: www.concertobudapest.hu

Szimfonikus és vokális kísértések

A Budafoki Dohnányi Zenekar a tavaszi idényben is új megközelítésű, izgalmasan tematizált műsorokkal várja a felfedező kedvű zenebarátokat. Lesz negyvenszólamú motetta, Ezrek szimfóniája, Kékszakállú-opera, Korngold és Rahmanyinov; klasszikus muzsika és kortárszene, neves karmesterek és remek szólisták.

Március 1-jén Brahms nagyszabású Német requiemjével nyitotta a tavaszi szezon a Budafoki Dohnányi Zenekar, a Zeneakadémia Nagytermében. A bolgár dirigens, Dian Tchobanov – aki húsz éve még zongoristaként lépett fel a Seiji Ozawa vezette Bécsi Filharmonikusokkal – visszatérő vendég a zenekarnál. A produkciót a zenekar, a Budapesti Akadémiai Kórustársaság és a világhírű nyíregyházi kórus, a Szabó Dénes vezette Cantemus Vegyeskar együttműködésének újabb gyümölcseként élvezhette a közönség.

A nyíregyházi kórus a zenekar március 16-i koncertjén is énekel: ekkor a zeneirodalom lehetetlent megkísértő alkotásai közül szól reprezentatív válogatás, a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben. Az összeállításról túlzás nélkül mondható, hogy különleges, hiszen a reneszánsz, a barokk, a bécsi klasszika és a nagyromantika egy-egy emblematikus alkotása szólal meg. Mindegyik mű egy-egy zeneszerzői bravúr, az alkotó elme és az emberi akarat diadala. Hallhatjuk a 16. században alkotott angol zeneszerző, Thomas Tallis negyvenszólamú Spem in alium motettáját, valamint Mozart Jupiter-szimfóniáját, amelynek zárótételében négy különböző téma szól egyszerre. Izgalmas zenekari átiratban hangzik el Bach szólóhegedűre írt, a kor mértéke szerint monumentális d-moll chaconne-ja; a koncert zárószámaként pedig Mahler valóságos embertömeget megmozgató Nyolcadik szimfóniájának első része csendül fel. A 9. században született pünkösdi himnuszra írt tétel – a szerző szándékai szerint „új szimfonikus univerzum” – fél órája alatt fantasztikus csúcspontokkal részesíti katarikus élményben a hallgatót.

Április 8-án egy olyan dirigens vezényli a Budafoki Dohnányi Zenekart a Zeneakadémia Nagytermében, aki a diplomaszerezés után közvetlenül a nagyok mellett – a milánói Scalában Riccardo Muti, valamint a Bayreuthi Ünnepi Játékokon Fischer Ádám asszisztenseként – tanulta ki a szakma minden csínját-bínját. Az olasz-osztrák karmester-zeneszerző, Guido Mancusi kisfiúként a Wiener Sängerknaben szoprán szólistájaként turnézta végig a kontinenseket, majd már befutott karmesterként és kóruskarnagyként Trevor Pinnock, John Eliot Gardiner, Yehudi

Guido Mancusi

Roman Rabinovich

Menuhin mellett jegyzett oratorikus előadásokat – mint a közreműködő kórusok karnagya. Az osztrák gyökerek miatt is érthető, ha a műsorba olyan zeneszerzők alkotásai kerültek be, akik több szállal kötődnek Bécshez, Ausztriához – Gustav Mahlerről és a hollywoodi zeneszerzőként sikeressé vált Erich Korngoldról van szó. A két zeneszerzőt összeköti, hogy Korngold Mahler özvegyének, Almának ajánlotta az 1945-ben írt Hegedűversenyt, amelyet Baráti Kristóf közreműködésével hallhatunk. Mahlertől a Budapestben bemutatott Első szimfónia szólal meg; a koncert nyitányaként pedig – ősbemutatóként – a fiatal fagottművész és egykori Vajda-növendék zeneszerző, Ott Rezső új alkotása, az elle éternelle (örök ő).

Májusra is jut egy csemege: a Zeneakadémián Rahmanyinov örökzöld 2. zongoraversenyét játssza a zenekarral Roman Rabinovich, aki a 2008-as Arthur Rubinstein Nemzetközi Zongoraverseny győzteseként robbant be a zenei életbe. Azóta sorra járja a patinás koncerttermeteket – a Gewandhaustól a Wigmore Hallon át a Carnegie Hallig. Az est második részében – érdekes párosítással – Bartók tíz évvel később befejezett operája, A kékszakállú herceg vára szólal meg; Wiedemann Bernadett és Kálmán Péter közreműködésével, Hollerung Gábor vezényletével. ■

A Budafoki Dohnányi Zenekar honlapja: www.bdz.hu

Brahms és Bartók – ifjú szólistákkal

A Miskolci Szimfonikus Zenekar évadának idén is egyik kiemelkedő eseménye a hagyományos budapesti koncert, a Művészetek Palotája Szimfonikus felfedezések című sorozatában, május 10-én. A szólista a fiatal zongorista-generáció sikeres ívű pálya előtt álló képviselője, Palojtay János lesz. Mellette számos más érdekes művész-egyéniség járul hozzá a miskolci együttes tavaszi kínálatának színességéhez: például Daniel Barenboim fia, Michael Barenboim hegedűművész, aki március 31-én lép fel a zenekarral.

Palojtay János igazán különleges műsorban lép fel: a Miskolci Szimfonikus Zenekarral Brahms – a B-dúrnál jóval ritkábban hallható – d-moll zongoraversenyét játssza. Palojtay János jelenleg Stuttgartban, Kirill Gersteinnél tanul, miután 2011-ben megszerezte diplomáját a budapesti Zeneakadémián, illetve a salzburgi Mozarteumban, Rohmann Imre növendékeként.

A santanderi nemzetközi versenyen 2012-ben harmadik helyezést ért el, de életrajzából egyébként feltűnő módon hiányoznak a trófeák. Versenykerülőnek mondja magát, inkább koncerteken szeret megnyilvánulni. Már huszonegy évesen, 2008-ban szólóestet adott a Tiszadobi Zongorafesztiválon, 2012 tavaszán pedig Christopher Hogwood vezényletével játszott, a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának kíséretével. Mint a Brahms-műről elmondta, szereti figyelni a motívumok átalakulását; ahogy ugyanazok a hangok más ritmus vagy tempó miatt új alakot nyernek. „Egy Schubert-zene talán természetesebb, Brahmsra viszont inkább az emberfeletti küzdelem jellemző. Az azonban, hogy nála minden mindentől ered és mindennel összefügg, a természetre emlékeztet engem. Ahogyan egy nyárfa lombzata hasonlít a kínai kel levelére, vagy a folyók úrből fényképezett vonalára. A d-moll zongoraverseny nem par excellence versenymű – ennek minden szépségével és nehézségével együtt. Ahhoz, hogy a szólista konszenzusra jusson a zenekarral a motívumok egységes formálásának tekintetében, nem elég a szóbeli egyeztetés a próbákon. A legtöbbet azzal lehet elérni, ha olyan egyértelműen és olyan erős jelenléttel játszom a darabot, hogy a zenekar magától leutánozza. Ez persze fordítva is igaz: a zenekar is hat a szólistára. A Miskolci Szimfonikusok ragyogó együttes, úgy érzem, egymást fogjuk inspirálni, a kamarazenélő spontaneitás tökéletesen működik majd.”

Palojtay János Murray Perahia és Rados Ferenc mesterkurzusain is részt vett, de tehetségére olyan művészek is felfigyeltek, mint Schiff András vagy Dmitrij Baskirov. Az a Baskirov, aki a miskolci együttesrel a közeljövőben fellépő

Palojtay János

Michael Barenboim

másik izgalmas szólista személyiség, Michael Barenboim nagypapája. Michael Barenboim a világhírű Daniel Barenboim karmester kisebbik fia – a nagyobbik, a KD-Supier művésznevet használó fiú rapzenekarok szövegírója és producere. Michael Barenboim – édesapjához hasonlóan – a zongorával kezdte a zenetanulást, de ő már egy évvel korábban: négyévesen. Hétesztendős volt, amikor 1992-ben apját a Berliini Állami Opera zeneigazgatójává nevezték ki; Párizsból átköltöztek Berlinbe, ekkor váltott a hegedűre. Huszonöt éves korában az édesapja alapította és vezette Nyugat-Keleti Divan Zenekar tagja lett; 2013 óta pedig a koncertmestere. Ezzel az együttesrel szólistaként is fellépett: például a Royal Albert Hallban, a párizsi Théâtre du Châtelet-ben, a Berliini Filharmóniában, a Salzburgi Ünnepi Játékokon, a New York-i Carnegie Hallban. Michael Barenboim különösen vonzódik a 20. századi zenéhez; Miskolcon Bartók 1938-ban befejezett Hegedűversenyét szólaltatja meg. A modern repertoár doyenje, Pierre Boulez vezényletével adta elő Kölnben Schönberg – játszani és hallgatni egyaránt – ördögien nehéz Hegedűversenyét, és ezzel az alkotással debütált a Bécsi Filharmonikusokkal is, 2012 májusában. Persze a klasszikusokat sem veti meg: az előző évadban Beethoven Hegedűversenyét a Lorin Maazel vezette Müncheneri Filharmonikusokkal adta elő, de fellépett az Izraeli Filharmonikusokkal és a Chicagói Szimfonikusokkal is. Személyében rangos művészt köszönhetünk Miskolcon. ■

Miskolci Szimfonikus Zenekar honlapja: www.mso.hu

A Pécs–Budapest tengely

Az évad első része a nemzetközi turné – a felkészülés és az utazás – jegyében telt, februártól pedig Pécs és Budapest kettőssége határozza meg a Pannon Filharmonikusok munkáját. Hat alkalommal lépnek fel a fővárosban: háromszor saját rendezésű koncerten, háromszor külső felkérésnek tesznek eleget. Az utóbbiak közül kiemelkedik, hogy az ő koncertjükkel nyílik meg a Budapesti Tavasz Fesztivál.

A nagy sikerű nyugat-európai koncertkörút három hete alatt hatezer-ötszáz kilométert utazott az együttes – tizenhárom alkalommal lépett fel, négy műsorral. A tavasz abból a szempontból hagyományos, hogy ekkor sűrűsödnek a budapesti bérlet koncertjei, ezeken kívül azonban két alkalommal is muzsikálnak a fővárosban. E cikkben is mindenképpen szót kell ejteni a februári Bach-maratonról, amely a Budapesti Fesztiválzenekar és a Művészetek Palotája közös rendezése, és amelyen idén a házigazda együttes mellett egyedüli szimfonikus zenekarként léptek fel a pécsiek, Vass András vezényletével. „Rendkívüli megtiszteltetés ez számunkra – mondja a zenekar igazgatója, Horváth Zsolt –, ahogyan az is, hogy a Pannon Filharmonikusok a kezdetektől részt vesz ebben a kezdeményezésben, a zenei maratonok sorozatában. Nem kevésbé fontos, hogy a Pannon Filharmonikusok koncertje nyitja a Budapesti Tavasz Fesztivált a Művészetek Palotájában, március 21-én. Ez hagyományosan a rendezvény-sorozat emblemikus eseménye; nem emlékszem olyan évre, amikor ne fővárosi vagy külföldi zenekar játszott volna. A műsor kapcsolódik ahhoz az évfordulóhoz, amely a magyar zenei életet is jórészt meghatározza 2014-ben: ez Richard Strauss születésének százötvenedik évfordulója. A nyitókoncerten Bartók Táncszvitje mellett Strauss két szimfonikus költeményét adjuk elő, amely művekben egy szimfonikus zenekar tökéletesen meg tudja mutatni felkészültségét, erősségeit. Ez a meghívás azt is mutatja számomra, hogy a Pannon Filharmonikusok mára nemcsak elismert, hanem keresett együttes is lett. E vélekedésemben erősít meg egy másik budapesti meghívásunk, szintén a tavasz fesztivál és Strauss jegyében. A Zeneakadémián speciális műsorral, Batta András szerkesztésében szólaltatjuk meg a Rózsalovag-szvit mellett a zeneszerző ritkán hallható versenyműveit: az Oboaversenyt, az I. kürtversenyt és a Hegedűversenyt – Kiss József, Zempléni Szabolcs és Kelemen Barnabás közreműködésével. Azért is izgalmas ez a koncert, mert amióta a zenekar megújult és a Pannon Filharmonikusok nevet viseli, még egyszer sem lépett fel a Zeneakadémián.”

A Pannon Filharmonikusok tavasz koncertjeinek középpontjában áll a 150 éve született Richard Strauss életműve

Horváth Zsolt felidézi: a zenekar rögtön a Művészetek Palotája megnyitása után stratégiai szövetséget kötött a budapesti intézménnyel. A pécsi együttes szinte az első pillanattól fogva jelen van a Műpában, annak megnyitása után egy-két héttel már bérletes koncertet játszott itt. „Az évek alatt gyümölcsözően alakult az együttműködés a Műpával, és ez a mostani vezetéssel teljesebb ki: a saját bérleten kívül közös projektekben veszünk részt, mint például a tavalyi Ligeti-opera vagy az idei tavasz fesztivál.”

A zenekar természetesen Pécsen is több alkalommal hallható. Húsvéti ünnepi hangversenyen szólaltatja meg Kodály Pécsen komponált Missa brevisét, valamint együttműködik a Pécsi Egyetem Művészeti Karával: az egyetemi hallgatók záróvizsgájaként megvalósuló produkcióhoz a zenekar gesztor-szervezetként szakmai segítséget nyújt. Az egyetem szinte valamennyi kara részt vesz Weber Búvós vadászána színpadra állításában; a szerződéseket az egyetem jogász hallgatói írják meg, de a rendezvényszervezői, marketinges, jegyértékesítői feladatokat, a kommunikációs kampányt, a közönségszervezést szintén az aktuális szakok hallgatói végzik. Mindezt a zenekar megfelelő szakmai támogatásával.

A Pannon Filharmonikusok honlapja: www.pfz.hu

A brácsa sokszínűsége

Décsi Zsuzsanna viszonya a Debreceni Filharmonikus Zenekarral sokszor változott az elmúlt évtizedekben. Tizenegy éve azonban állandó és stabil ez a kapcsolat: a brácsaszólam vezetője. A hangszerhez és a zenekarhoz fűződő élményeiről, a feladatok érdekességeiről kérdeztük a Kodály Filharmonikusok művészt.

Décsi Zsuzsanna 1984-ben került Debrecenbe, a Zene-művészeti Főiskola tanáráként. Már akkor is hívták a zenekarba, de mivel az együttes akkor még a MÁV kötelékében állt, és sok utazással járt a zenekari tagság, úgy érezte, nem tudja a két tevékenységet összeegyeztetni. 1990 körül hívta meg próbajátékra az akkori művészeti vezető, Karolosz Trikolidisz, s akkor került be a zenekarba. Amikor ő elment, Zsuzsanna kapcsolata is megszakadt a zenekarral. Később újra hívták kiegészíteni, így a tanítás mellett zenekarozott is, és amikor brácsaszólam-vezetőre lett szükség, akkor hívták próbajátékra, és vették fel erre a posztra. Ennek tizenegy éve. Egy idő múlva abbahagyta a tanítást, azóta a zenekar tölti ki minden idejét.

A brácsát szokás mostohaként kezelni, muzikusok körében külön típust képviselnek a brácsás viccek. Mi a szépsége ennek a hangszernek? – kérdezem. „A brácsának a hangszíne különleges – válaszol. – Van benne egy kicsi a cselló, és van egy kicsi a hegedű jellegzetességeiből is. Sokáig hegedültem, később lettem brácsás, de azonnal ott-hon éreztem magam a hangszeren. A tónusa közelebb áll hozzám, mint a hegedűé, mert melegebb, lágyabb, bársnyosabb. Aztán kaptam egy csodálatos feladatot: Erkel Bánk bánjában a viola d'amore-szóló eljátszását. Ez a hangszer másfajta kezelést igényel, mint a brácsa, hiszen hét húrja van, más közöttük a távolság, nem kvintekben, hanem kvartokban van hangolva, és violinkulcsban olvassandó a szólama. Nagy örömmel végeztem ezt a feladatot, és kötöttem ismeretséget ezzel a ritka instrumentummal.” Décsi Zsuzsanna elmondja, hogy a zenekar a szolgálatok felét tölti a debreceni Csokonai Nemzeti Színházban, a másik felét pedig a szimfonikus hangversenyek adják. A kétféle tevékenység abban különbözik egymástól – fogalmaz –, hogy egy szólista nélküli szimfonikus műben a zene szinte viszi magával a muzsikust, és noha vannak árnyalatok, lassítások, gyorsítások, a zenekar önállóan működik. A zenekari árokban az együttes többnyire kíséri, kiszolgálja a színpadon álló énekeseket, akiket tehát zeneileg követnie kell. Ez a fajta többszereplős játék más hozzáállást igényel, mint koncertpódiumon muzsikálni.

Forrás: Kodály Filharmonia

Décsi Zsuzsanna

Pár éve a Kodály Filharmonikusok repertoárjába, műsor-kínálatába is bekerültek a filmzenék. Hogyan fogadta ezt a változást egy olyan muzsikust, aki több évtizede kapcsolatban áll a zenekarral? „Érdekes volt az első ilyen koncert – emlékszik vissza a brácsaművész –, és nem áll minden filmzene-részlet egyformán közel az ember szívéhez, de tudomásul kell venni, hogy ha új közönségért szeretnénk elérni, változtatni kell a repertoáron; a nyitás elkerülhetetlen. Ha jó a zene, akkor teljesen mindegy, milyen műfajba tartozik, szívesen játszom; zenéltünk már együtt Szekeres Adriennel, Caramellel, a Ghymes együttesével.” A megújulással kapcsolatban Décsi Zsuzsanna hozzáteszi: „Szabó László, Trikolidisz, Kollár Imre, Kocsár Balázs keze alatt is játszottam. Somogyi-Tóth Dániel jelenlegi igazgató és művészeti vezető sok mindent megpróbál és megtesz a zenekarért. Interaktívvá alakította az ifjúsági hangversenyeket, fiatal és lelkes; emberileg és szakmailag egyaránt szimpatizálunk egymással. Korábbi A-kategóriás, jelenleg nemzeti besorolást kapott zenekarként nagy számú hangversenyen kell játszunk az opera-előadásokon kívül. A műhelymunkára így elsősorban nem a szólampróbákon, hanem a salzburgi Mozarteumban tanító és a Salzburgi Kamarazenei Akadémiát irányító Bényi Tibor vezette kamarazenei sorozathoz kapcsolódóan van lehetőség. Ennek keretében kamarazenét is játszunk, élvezzük a vele való munkát. Továbbá azért jelent érdekes színfoltot ez a tevékenység a zenekari munkánkban, mert a hagyományos kamarazenei repertoáron kívül eső darabokat is rendszeresen megszólaltatunk.”

A Kodály Filharmonia honlapja: www.kodalyfilharmonia.hu

Kosztándi István elismerése

A Szegedi Szimfonikusok koncertmesteri székében huszonhárom éve ül Kosztándi István. Egy székegyföldi faluban született – abban, amelyben Gábor Áron is –, de ma már nyugodtan mondhatjuk: Szeged is az otthona. A csongrádi megyeszékhely zenei életének egyik motorja ő: koncertmester, szólista, művészeti vezető, egyetemi adjunktus. Március 12-én veheti át az egyik legnagyobb szegedi elismerést, a Szegedért Alapítvány Művészeti Kuratóriumának Gregor József-díját.

Kosztándi István Bereckben született 1963-ban. Zenei tanulmányait Kolozsvárott végezte; 1986-ban szerzett hegedűművészi diplomát a Gheorghe Dima Zeneakadémián. Ezt követően 1991-ig a Nagyváradi Állami Filharmónia zenekarának tagja volt, és még ugyanebben az évben a Szegedi Szimfonikusok koncertmestere lett. A Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Karának adjunktusa, a kar vonós kamarazenekarának művészeti vezetője. Doktorandusz hallgató, doktori értekezését Enescuról írta. Munkásságát számos díjjal ismerték el.

„Szinte véletlenül kerültem Szegedre – tér rá a részletekre. – Annak idején Acél Ervin Nagyváradon volt igazgató és karmester; annál az együttesnél, amelynél a diplomám megszerzése után elkezdtem dolgozni. 1991-ben megpályázta a Szegedi Szimfonikusok igazgatói posztját, amit el is nyert. Ő értesített, hogy próbajátékot hirdetnek. Elmentem a próbajátékra, felvettek, úgyhogy feleségemmel – friss házassákként – áttelepültünk Magyarországra. Nem politikai okokból jöttünk át, hanem szakmai megfontolások alapján. A nagyváradi zenekar elsőhegedű szólamában játszottam, szerettem az ottani munkát, de úgy éreztem, Szegeden szakmailag több lehetőség vár rám, hiszen ide koncertmesternek vettek fel. Előrelépést jelentett a váltás.”

Az elmúlt két évtizedre visszatekintve elmondja, hogy idekerülése idején az együttest inkább operazenekarként jellemezték, hiszen főleg a színházban dolgozott, sok operát kísért, koncertezésre pedig kevés lehetősége adódott a Filharmónia egyetlen bérletében. „Acél Ervin igazgatása alatt a szimfonikus élet gazdagabbá vált, a koncertek száma megduplázódott, több bérletet hirdettek, a repertoár is folyamatosan bővült, egyensúly jött létre a szimfonikus zene és az operajátszás között – mondja. – Gyüdi Sándor évei alatt is sokat fejlődött az intézmény. Közben generációváltás is történt, számos fontos posztra fiatalok kerültek, illetve egyesült a színházi és a szimfonikus zenekar. Most olyan korszakot élünk, amikor sokrétű a munka: szimfoni-

Kosztándi István

kus zene, operett, opera és musical egyaránt a tevékenységünk része.”

Kosztándi István májusban Bartók Hegedűversenyét játssza a zenekarral. „Nagy kihívás ez, de nem tekintem magam szólistának; elsősorban zenekari művész, koncertmester vagyok – mondja. – Megtiszteltetés a lehetőség, ha szólózhatom, ugyanakkor eszköz arra, hogy szinten tartsam, fejleszsem magamat. Majdnem minden évben kiállhatok szólistaként – ha nem a szimfonikus zenekarral, akkor a Szegedi Kamarazenekarral, amelynek vezetője vagyok. Ez az együttes a Szegedi Szimfonikusok tagjaiból alakult; önkéntes, illetve meghívásos alapon működik, általában karmester nélkül lép fel. A művészi célok mellett szűkebb szakmai célja is van ennek a formációnak. A kamarazenélést vagy a kisebb létszámú zenélést ugyanis rendkívül fontosnak tartom egy zenekari muzikus életében. A kamarazenében az ember megtanulja, hogy a többi szólamra is odafigyeljen, alkalmazkodjon azokhoz. Noha a szimfonikus zenekari művész számára a karmester pálcája az elsődleges iránytű, hallania kell legalább a környezetében elhelyezkedő szólamokat. A zenekari játék is nagy csapatban való kamarazenélés.”

A Szegedi Szimfonikus Zenekar honlapja: www.symph-szeged.hu

Bátrak zenéje

Az 1705 a Müpában

Újra a porondon
Kaltenecker Zsolt. Gőzerővel
dolgozik Dés András ütőssel
és Piri Béla bőgőssel,
vagyis az 1705 trióval, amely
április 30-án a Müpa Fesztivál
Színházában ad koncertet.
Új lemezanyagukból és más
szerzeményekből is ízelítőt adnak
az egyik legnevesebb osztrák
jazzmuzsikus, Wolfgang Muthspiel
gitáros közreműködésével.

◆ Bércesi Barbara

Gramofon: Sokan tudják a zenészsakmában és a közönség köreiből is, hogy súlyos betegséggel küzdöttél, amelyet tudtommal sikerült leküzdened. Nem nagyon tártad a nyilvánosság elé, mi volt a baj, gondolom, a lelki nyugalmad érdekében. Most már képes vagy nyíltan beszélni róla, vagy továbbra is szeretnéd szigorú magánügyként kezelni?

Kaltenecker Zsolt: Nem én titkolóztam, nem nagyon mert kérdezni senki. A betegségből gyakran identitást szokás kreálni, én ebbe a helyzetbe semmiképp nem akartam belecsúszni. Ha megkérdezik, akkor elmondom: a betegség neve lymphoma, egyfajta rosszindulatú nyirokdaganat, amelyből ma már jó eséllyel meg lehet gyógyulni. Nekem sikerült, túl vagyok rajta. Most már tudom, hogy szinte minden betegséget le lehet küzdeni, és nem csak az orvostudomány segítségével, de idáig időbe telt eljutnom. Fejben kell meggyógyulni. A gyógyszeres vagy az alternatív kezelési módszerek egyaránt csak haladékot adnak az embernek, hogy rájöjjön, mivel csinálta magának a bajt, és miben kell változtatnia a világhoz és az önmagához való viszonyán.

G.: A betegséged folytán átalakultak a köreid: több korábbi csapatodnak búcsút intettél, és nem mindenhol volt a szakítás fájdalommentes. Ezek az együttműködések például a Bin Jippel és a Lantos Zoltán Mirrorworlddel végleg lezárultak?

K. Zs.: Igen. Úgy érzem, nincs már időm olyasmivel foglalkozni, ami nem teljesít ki. Azokat a fejezeteit az életemnek, amelyekben nem éreztem tökéletesen magam, és nem is látszott rá esély, hogy a helyzet megváltozzon, igyekeztem lezárni.

G.: Most már sokak számára nem talány triótok, az 1705 nevének eredete, a benne rejlő utalások. Ez az első számú és egyetlen formáció számodra?

K. Zs.: Nem az egyetlen. Kísérletezem a szólózongorával, illetve nemrég csatlakoztam a Special Providence zenekarhoz, ami szintén ígéretes vállalkozás. De valóban az 1705 az, amelyben jó ideje a legjobban érzem magam. Itt zeneileg és emberileg is minden rendben van. Annak ellenére, hogy miattam az elmúlt időben elég hektikusan léteztünk, és kevés koncertünk volt, mégis sokat dolgoztunk, próbáltunk, kísérleteztünk különféle megoldásokkal. Gazdag repertoárt alkottunk, az 1705 című debütáló CD-hez képest már jó ideje bőven összegyűlt egy újabb lemezre való anyag.

G.: A zenétek alapja gondosan megkomponált, erre helyezitek az egyéniségeteket, lelkületeteket kifejező megszólalásaitokat. Gondolom, a zeneszerzés otthoni, egyéni munka. Vagy közös zenélésből is születnek szerzemények?

K. Zs.: Jelenleg a számok többségét én írom. Andrisnak szintén van egyfajta sajátos világa. Ha úgy érezzük, hogy egy-egy zenei gondolata jól illeszkedik a koncepciónkba, akkor azt is kidolgozzuk, és beemeljük a repertoárunkba.

G.: Április 30-án – nem melleleg az UNESCO által bejegyzett Nemzetközi Jazznapon – fontos koncertje lesz az 1705-nek a Művészetek Palotájában. A Jazzműhely sorozatban Wolfgang Muthspiel gitáros látjátok vendégül a Fesztivál Színházban. Miért éppen rá esett a választásotok?

K. Zs.: Mindnyájan szeretjük a játékát és a zenéit, például a Brian Blade-del közös dolgait. A felfogása is közel áll hozzánk, mert érezhetően ő sem zárja korlátok közé a zenéit, ahogy mi is nyitottak vagyunk mindenféle irányokba. Rendkívül technikás, képzett játékos, és nagy tűz van benne. Andris már volt vele kapcsolatban korábban, így nem a nulláról kellett indítanunk a közeledést egymás felé. Ahogy jelezte, neki is tetszik az 1705 zenéje, úgy érzi, meg tudja találni benne a helyét. Persze nem a teljes koncerten

Kaltenecker Zsolttól balra Piri Béla, jobbra Dés András – zeneileg és emberileg is minden rendben van köztük

Forrás: Gramofon-archív

fog játszani, mert ahhoz mindkettőnk zenéje túlságosan sokrétű, a próbalehetőségeink pedig korlátosak. Nagyjából öt számban számítanánk majd rá, és tőle is várjuk, hogy elhozza egy-két szerzeményét. Az is számít, hogy itt van a közelben. Nem akartunk amerikai sztárt hívni, teljesen indokolatlannak éreztük volna. Európai zenét játszunk, amit egy európai jobban érez.

G.: *Milyen elvárásaitok vannak a koncerttel, a közös zenéléssel kapcsolatban? Mit könyvelnétek el sikernek?*

K. Zs.: Az elsődleges cél, hogy adjunk egy iszonyú jó koncertet, hogy aztán milyen utóélete lesz az együttműködésünknek, Isten kezében van. Ez is elég nagy kihívás, mert egy nap alatt kell összepróbálnunk a számokat, márpedig mostanában jó bonyolult dolgokat írtam: ritmikailag is összetettek, macerásak a szólamok. Válogattam a számok közt, mert sok 1705-szám nem hangzik jól gitárral. Van olyan az újak közt, amelyhez nagyon passzolna a gitárhang, de azt olyan komplikált lenne kigyakorolni, hogy arra menne el minden időnk; meg azt sem szeretném, hogy állandóan a kottát nézzük. Inkább legyen meg a kontaktus, a pillanatnyi reagálás lehetősége. Felszabadultan akarunk játszani.

G.: *Korábban említetted, hogy most csak zongorázni fogsz. Ez új korszakot jelöl?*

K. Zs.: Az 1705 inkább zongoraközpontú zene. Nem akarok elektronikus hangszereken játszani csak azért, hogy megmutassam, azt is tudom.

G.: *Azt gondolnám, nagyobb kihívás a zongora mellé leülni. Ott nem lehet a mindenféle szintetikus hangszínek mögé bebújni.*

K. Zs.: Ez is igaz, de a közönség nagy része jobban szereti, ha egy jól ismert hangszert hall, és arra kíváncsi, abból milyen izgalmas dolgokat hív elő az előadó. Minket is az érdekel, hogy három akusztikus hangszerezettel milyen szokatlan, különleges elgondolásokat lehet megvalósítani. Visszatérve az előző kérdéshez: az elektronikus hangszerekkel sem szakítottam, és a zongorán való játékomba is beemelek olyan megoldásokat, amelyek a szintetizátorra jellemzőek.

G.: *Hangsúlyoztad, hogy európai zenét játszotok. Szerinted is Európában történnek izgalmasabb dolgok a jazz berkeiben?*

K. Zs.: Szerintem már tizenöt éve ez a helyzet. Az amerikaiak össze is zárnak a kívülről érkező hatások és zenészek előtt, ami egyébként rendben van. Védik, ami a sajátjuk. Manapság már nem kell kötelező köröket futnunk, és valamelyik amerikai jazztradíció elemeit felelevenítenünk ahhoz, hogy európaiként jazz-zenésznék könyveljenek el. Ezen már túljutottunk. Ki kérte számon Esbjörn Svenssonon, hogy Charlie Parker-idézeteket játsszon?

A fiataloktól is egy csomó előre mutató és értékes dolog érkezik. Itt van például Tigran Hamasyan örmény zongorista, aki egy zseni. Vagy Shai Maestro, Avishai Cohen izraeli zongoristája, őt is nagyon szeretem. Vijay Iyer indiai-ame-

rikai zongorista szintén egészen elképesztő dolgokat csinál a hangszeren. Fizikusan tanult, autodidakta módon képezte magát a zongorán, lehet, hogy ezért is törnek elő belőle olyan eredeti gondolatok. Egyikük sem az amerikai tradícióra épít.

G.: *Évekkel ezelőtt egy írásodban azt fejtegetted, hogy ha egy zenei megnyilatkozás szórakoztató, derűs alaphangulatú, akkor azt általában gyanúsnak és kevésbé értékesnek tekintik a kritikusok. Úgy látod, továbbra sem változott a szakma hozzáállása, megmaradtak ezek az előítéletek?*

K. Zs.: Vígjáték sem kap soha Oscar-díjat. A zenei díjak ugyanilyen tendenciát mutatnak. Mindig ugyanazok kapják az elismeréseket. Természetesen van, aki megérdemli, de sokan felvesznek egyfajta pózt, ami garantálja, hogy áradozni fognak róla, miközben akár egészen fiatal zeneszerek is sokkal érdekesebb és őszinte zenét játszanak egészséges önbizalommal, megfelelési kényszer nélkül, akikről alig vesz tudomást a szakma.

G.: *Már korábban, a K.L.B. trió idején is feltűnt, milyen sokat turnéztatok Csehországban és Szlovákiában, és az 1705 is koncertezett arrafelé. Ennyire kedvel bennetek ez a régió?*

K. Zs.: Ennyire kedvelik ott a jazzt, és különösen nyitottak a fúziós zenére. Úgy tapasztaljuk, hogy arrafelé alapvetően érdeklődők és befogadók az emberek a zenével kapcsolatban. Egészen kis településeken, mondhatni nem létező helyeken is vannak klubok, ahol rendszeresen élő zene szól. Játszottunk már csehországi cukrászdában is. Először komolytalannak tűnt a helyzet, aztán szépen megtelt a hely. Az emberek valóban figyeltek a zenére, látszott a szemükben a kíváncsiság, a nyitottság, az előítéletek és sznobéria nélküli tetszésnyilvánítás. Ilyesmit itthon nehezen tudnék elképzelni. És amíg kint egy-kéthetes turnékra simán eljutottunk, idehaza ennek szinte semmi esélye.

G.: *Azt sejtethetném a szavaidból, hogy ha tehetnéd, te is külföldön próbálnál szerencsét...*

K. Zs.: Most néhány évig még nem nagyon akarok ugrálni, aztán meglátjuk, mi lesz. Azért nem olyan egyszerű családdal együtt mozogni. Másrészt igen erős a felhozatal a nemzetközi porondon; a mostani huszonévesek elképesztően kreatív dolgokat csinálnak. Részben azért is kezdtem el megint zongorázni, mert rengeteg inspirációt nyertem például a fiatal izraeli zongoristáktól. Néhány hasonló megoldással én is kísérleteztem korábban, még a Kaltenecker Trió idején, de akkor még azt gondoltam, az nem jazz. Nem kellett volna ezzel törődnöm, de akkoriban az efféle dolgok még nem mentek volna át.

G.: *Van egy olyan érzésem, hogy miközben nyilvánvalóan belül sokat változtál az évek alatt, és a zenéd is egyre kiforrottabb lett, sok tekintetben ugyanaz maradtál: a zenéd célzatlansága, összetettsége, technikai kidolgozottsága, az ízlésed változatlan.*

K. Zs.: Másként improvizálok, jobban tudok alkalmazni egyszerűbb dolgokat a gondolataim, az érzelmeim kifejezésére. Kerekesebb az egész. Mindig nagyon izgatott a ritmus, de az utóbbi években sokat haladtam a ritmikai finomságok megvalósításában, a polimetria és még inkább a ritmikus moduláció lehetőségeinek a felfedezésében. Ebből a szempontból is példaértékű, amit Tigran művel. Egészen meredek dolgokkal kísérletezik – nemcsak a ritmikát tekintve – és soha nem érzed, hogy az megerőszkolt lenne. Főlényesen oldja meg a maga számára kijelölt feladatokat. Van ebben valamiféle küldetéstudat. Önmagától sem fél, sem attól, hogy mások mit fognak szólni. Én korábban nem voltam ilyen bátor. Ma már van merszem önmagam lenni. ■

Az 1705 hivatalos honlapja:
<https://1705.bandpage.com>

Az 1705 következő fellépései:
 – március 4–15.: csehországi turné
 – április 5.: Magyar Jazz Ünnepe

Budapesti Tavasz Fesztivál

Idén új konstrukcióban, a Művészetek Palotája jelentős szerepvállalásával valósul meg a Budapesti Tavasz Fesztivál, ám jazzkoncertek nem csak a Palotában lesznek; a Millenáris Teátrum és a Budapest Music Center is csatlakozik a jazzt kínáló helyszínnek sorához. Már a kezdő napon nagy durranásra számíthatunk, mert március 21-én először ad koncertet Magyarországon **Lee Ritenour** (képünkön) és sztárscapata. Millenáris Teátrum-beli fellépésüknek az is érdekessége lesz, hogy az est első felében az a **Balogh Roland** – és az általa vezetett Finucci Bros Quartet – csap a húrokba, akit a Ritenour elnöklétével működő zsűri díjazott első hellyel a 2009-es Montreux-i Jazzfesztivál gitárversenyén. Természetesen mester és mentoráltja együtt is játszanak majd. Másnap a BMC Koncerttermében **Eric Truffaz** kvartettje ad randevút **Harcza Veronikának**, aztán másnaponta újabb izgalmak lesznek ugyanott az Opus Jazz Clubban: 24-án a **Joey Calderazzo Trio**, 26-án **Gadó Gábor Triója** **Dave Liebmannel**, 28-án a **Trio Ivoire** zenél, aztán 30-án átruccanunk a Műpa nagytermébe, hogy úgy hallgassuk meg a **Matt Bianco** egykori legnagyobb slágerét, ahogy még senki nem hallhatta őket. A **Jazz Orchestra of the Concertgebouw** számára hangszerelt nagyzenekari változat a *Get Out Of Your Lazy Bed*-ből vagy a *More Than I Can Bear*-ből világpremierként csendül fel. Ezután hármat kell aludni a **Joachim Kühn/Majid Bekkas/Ramon Lopez** hármass Opus Jazz Club-beli koncertjéig, majd a fesztivál zárónapján, április 4-én ugyanott **Tóth Viktor Mahasimbavi Players** formációja szárnyal.

Fotó: Rob Sherman

sai, az ötletgazda Zipernovszky Kornél és az ideát kidolgozó, széles körben lobbizó – friss Pernye András-díjas – Pallai Péter nélkül. A kezdeményezéshez többek közt csatlakozott a Budapest Jazz Club, a Fonó, az Opus Jazz Club, az A38, az If kávézó, a Moha Jazzklub, a Jedermann Café, a Mediawave Fesztivál, a nagykanizsai Hevesi Sándor Művelődési Központ és a MÜPA. Az InfoRádió és a Fidelio mint médiapartner támogatja a kezdeményezést. A teljes programkínálat lapzártánkat követően nyer végleges formát.

Jubileumi jazzkikelet a Műpában

Idén tizedik alkalommal rendezi meg a Művészetek Palotája a **Jazztavasz** fesztivált, amely a kerek évfordulónak köszönhetően igazi sztármustrát kínál. Május 28–30-ig a jazzgitár eminens és a legkülönfélébb stílusokat művelő képviselői özönlik el a Műpa termeit. Kezdetnek rögtön egy legenda, a Magyarországra sokadszorra visszatérő, a Műpában viszont debütáló **Pat Metheny** zenél hűségese és újdonsült rajongóinak a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben. Legújabb, **Unity Group** elnevezésű kvintettje elsősorban a KIN című lemez anyagát mutatja be (amelyről a 68. oldalon olvasható recenzió), de a pódiumon megcsodálhatunk egy hatodik szereplőt, Metheny zenegépét is. A hús-vér előadók sorát Chris Potter szaxofonos, Antonio Sanchez dobos, Ben Williams bőgős és Giulio Carmassi zongorista, énekes, fúvós, ütőhangszeres alkotja. Metheny egyrészt a csak ötükre jellemző kohézióra, másrészt a régebbi PMG-konceptió felélesztésére utal új csapata elnevezésével, amelynek világkörüli turnéja a 2014-es év egyik legnagyobb szenzációjának ígérkezik. Másnap, május 29-én ugyancsak egy régi ismerős új formációját köszönhetjük, ezúttal a Fesztivál Színház deszkáin: a **Kurt Rosenwinkel New Quartet** az előző naphoz és korábbi önmagához képest is új utakon jár. *Star of Jupiter* című lemezük, amely mindenféle listákon előkelő helyen szerepelt, a post-bopon is túlra mutat. Rosenwinkel hosszú évek óta megint kvartettben, jelenleg Aaron Parks zongorista, Eric Revis bőgős és Jusitn Faulkner dobos társaságában alkot. 30-án hazaérkezünk az európai kontinensre, és az amerikai jazztradíciókat is hátrahagyjuk **Eivind Aarset Dream Logic Quartet**jének jóvoltából, akik **Jan Bang** hangmoduláló művésszel adnak mintát a norvég jazz legújabb vívmányaiából. Nemcsak Aarset egyéni gitárkezelése, de a két dob egymást kiegészítő lüktetése is bizonyára sokáig fog élni majd a fesztivállátogatók emlékezetében.

Nemzetközi Jazznap – Jazzklubok éjszakája

Miután 2012-ben az UNESCO végre beiktatta április 30-ára a bő százéves műfaj, a jazz világnapját díszes kalendáriumába, a hazai jazzszakma úgy döntött, hogy kibővíti az ünneplés lehetőségét, és hogy a szélesebb publikum is belekóstolhasson a számára talán eddig idegen, ismeretlen zenei kifejezésformába, közös erővel megszervezi a **Jazzklubok éjszakája** eseménysorozatot. Míg az első két évben egyedül az Európa Pont adott helyett hivatalos koncerteknek a Jazznap alkalmából, 2014-ben szinte minden olyan műintézmény szélesre tárja a kapuit ezen a napon a kíváncsi közönség előtt, ahol rendszeresen szól a jazz. A Jazzklubok éjszakája nem jöhetett volna létre lapunk munkatár-

Jelenkori és jövőbeni jazzlegendák a ZAK-on

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem termei az évad tavaszi hónapjaiban is zengnek majd a jazztől. Nem csak a hölgyek, hanem minden jazzkedvelő örömeire ad szerzői estet **Binder Károly** a jazz tanszék vezetője március 8-án a Nagyteremben. Társai régi és új keletűek, de mindnyájan azonos zenei nyelvet beszélnek vele. Borbély Mihály több évtizede kedves partnere a szabad avagy kompozíciós alapú improvizációban, Varga Gábor zongorista, Fonay Tibor bőgős-basszusgitáros és Benkó Ákos dobos pedig nem is olyan rég még növendékei voltak a jazz tanszéknek. A Bindertől megszokott kísérletező, mégis lélekközeli muzsika csupa újdonságot kínál.

A Solti György Kamarateremben áprilisban és májusban is épp kilencedikén lesz a **Jazz itt!** sorozat növendékkoncertje, ahol a legfigyelemreméltóbb diákcsoportok egy-egy tanárukat látják vendégül. Áprilisban a zongorista **Szebényi Dániel** kvintettje invitálja közös játékra Binder Károlyt, hogy az amúgy a rock és a fúzió vidékén sem járatlan muzsikusok modern akusztikus jazzkoncertet adjanak. Májusban aztán **Meleg Tamás** szaxofonos teszi tanúbizonyságát, hogy a mainstream jazzen túlra merészkedve is biztos kézzel és ízléssel tevékenykedik – szólístaként és hangszerelőként egyaránt. Vendégük Oláh Kálmán zongoraművész, zeneszerző lesz.

Forrás: Gramofon-archív

Májusban még két programmal kecsegtet a Zeneakadémia: rögtön harmadikán a **Snétberger Zenei Tehetségközpont** évváró koncertjének ad otthont a Nagyterem, ahol immár a harmadik évfolyam ad beszámolót eddig megszerzett tudásáról. 13-án történelmi jelentőségű eseményre kerül sor a felújított hangversenyteremben – **Chick Corea** (képünkön) ad szóló-zongora-koncertet kifejezetten a budapesti közönség számára összeállított programmal. Bár Corea már több felállásával ellátoga-

tott hozzánk, és néhányszor a jazzen túlra is elkalandozott, a Zeneakadémia szentélyében most hallhatjuk először.

Gramofon-összeállítás

További információ:

www.btf.hu; www.mupa.hu; www.zeneakademia.hu

FON
TRADE MUSIC

**EGY VALÓDI
HANGSZERÜZLET.**

Hatalmas kipróbálható és
összehasonlítható kínálat.

www.fontrademusic.hu
1081 Budapest,
Kiss Iózsef utca 14.
Tel. (+36 1) 210 2790
Nyitva tartás:
h-p 9⁰⁰-17³⁰

Tárkány Művek

„A népzeneét nincs mitől féltetni”

Forrás: Tárkány Művek

Itthon és külföldön is egyre népszerűbb világzenei formáció a Tárkány Művek, amely egyfajta új, kortárs zenei nyelv kialakítására törekedve ötvözi a népzeneét, a modern jazzt éppúgy, mint a 20. század húszas-harmincas éveinek sanzonjait. Izgalmas zenei kísérletükről beszél a Gramofonnak Tárkány-Kovács Bálint zenekarvezető cimbalmos és Paár Julianna énekes.

◆ Bencsik Gyula

Gramofon: „A Tárkány Művek egy 2008-ban alapított magyar együttes, amelynek zenéje a balkáni népzene, valamint a két világháború közötti sanzonok ötvözésével lett kialakítva” – olvasható az egyik népszerű információs portálon. Te azonban csóválod a fejed...

Tárkány-Kovács Bálint: Ez a meghatározás erősen túlhangsúlyozza a balkáni zene jelenlétét a muzsikánkban. A koncepció kialakításánál nagyon figyeltem arra, hogy mi elsősorban a magyar népzene használjuk. A másik, sanzonos szál is túlzott hangsúlyt kapott az első klipünkkel, amely valóban a két világháború közti hangulatot idézte meg. De ez az én elképzelésem szerint csupán két csepp azokból a forrásokból, amelyekből a zenekar merít. Erős a zenénkben a modern jazz; áttételesen, de megtalálhatók a rockzenei hatások és a már említett magyar népzene is az előtérben áll.

G.: *Julcsi, a kezdetektől a te hangoddal szól az együttes zenéje. Miért csatlakoztál a Tárkány Művekhez, amikor eredetileg klasszikus zenei képzésben részesültél, zongorázni tanultál?*

Paár Julianna: Akárcsak a többi tagot, engem is tudatosan választott Bálint a zenekarba, miután megkeresett egyik első számának, a Csiriripnek a szövegével, amit elénekeltem – így kezdődött. A klasszikus zongora után népi énekre jártam a Zeneakadémián, ott találkoztunk Bálinttal. Számomra az elsődleges az, hogy zenész vagyok. Hogy milyen műfajt képviselek, másodlagos. Ráadásul ez a mi együttesünk esetében amúgy sem szűkíthető le egyetlen műfajra, hiszen sokfelé nyitjuk a műfaji határokat.

T-K. B.: Nekem olyasmi az ideálom, hogy az ember legyen univerzális zenész, ami nem jelenti azt, hogy népzeneben, klasszikus zenében vagy jazzben egyaránt maximálisan otthon legyen, mert ez nehezen kivitelezhető. Nem baj, ha specializálódik a zenész, csak nem kell megijedni a különböző műfajok közti átjárástól, sőt. Jó, ha más műfajokban is helyt tudunk állni. Azt tapasztalom, hogy az intézményes zenei képzésből kikerülő fiatalok közül sokan nagyon nehezen képesek áttörni a műfaji korlátokat.

P. J.: Azért tartom aggasztónak a skatulyázást és előítéletgyártást, mert azzal folyamatosan eltávolodunk a zene lényegétől. Attól, hogy pontosan a zene az a nemzetközi nyelv, amit mindenki érez és ért az első szívdobbanásától fogva. Éppen hogy nem szabadna a zenét kisszerű emberi korlátok közé zárni, hanem egymás jobb megértésére kellene használni.

G.: *Egyes zenész kollégáitok a népzene autentikusságát féltik a különböző elektronikus „belebarmolásoktól”. Meghúzható a határ, hogy mire, meddig és miként használható az eredeti népi muzsika?*

T-K. B.: Formátlan korban élünk, ahol minden vegyül mindennel, még egyazon stíluson belül is. Miért van az, hogy a stílusok közti átjárást vertikális, történeti irányban akár a klasszikus zenében, akár a jazzben a zeneértők többsége elfogadja, a horizontális stílusátjárás pedig tilos és magyarázkodásra kényszerít? Tehát ha egy zenész egy kon-

Tárkány-Kovács Bálint

Paár Julianna

certain egymás után játszik Bachot, Mozartot és Lisztet, az teljesen rendben van, de ha egymás után játszik Haydn-t, egy legényest és egy standardet, akkor mindenki értetlenkedik, miért? A kortárs jazz és komolyzene közelebb áll egymáshoz, mint a kortárs és mondjuk a barokk komolyzene. A népzene nincs mitől félteni, hiszen a hatalmas mennyiségű, fonográfra, magnóra gyűjtött, lekottázott anyagot archívumokba rendezték, azt nem lehet elrontani.

P. J.: Egészen más a népzene funkciója, és más a világegyetemé. Az autentikus népzene viszonylag kevesen ismerik, ezért ha én egy népzenei együttesben énekelek, akkor kutyakötelességem hitelesen előadnom a dalokat. A világegyetem viszont egészen más csatornákat nyit az emberek felé.

T-K. B.: Megjegyzem, hogy amikor Bartók, Kodály, Lajtha elkezdtek gyűjteni a népzene, azon nyomban nekiláttak az átdolgozásuknak is. Megfogalmazták, hogy akkora a szakadék az autentikus népzene és a korabeli városi közönség zenei ismerete, igénye, ízlése között, hogy ezt a szakadékot valahogyan át kell hidalni. Azt is kutatták, hogyan lehet elfogadtatni, megértetni a városi közönséggel a népzene-t a koncertterekben. Különbözik nem zárja ki egymást a két tevékenység: Julcsi is, én is részt veszünk autentikus népzenei produkciókban is.

P. J.: Az együttesbe négyen – a brácsás Papp Endre, a nagybőgős Bognár András, Bálint és én – az autentikus népzene irányából érkeztünk, míg szaxofonosunk, Kovács Gergő a jazz felől jött.

G.: *Első albumotok (Arcomba az arcod vésted, 2010) jelentős hazai és külföldi elismerést váltott ki, mégis változtattatok. Második lemezeteken (Címesincs, 2012) a saját szerzemények kerültek túlsúlyba a feldolgozásokkal szemben. Mi ennek az oka?*

T-K. B.: Egyik oka a szakmai fejlődésem, a másik, hogy egyre inkább képesnek érzem magam a korábban említett szakmai korlátok átlépésére.

A Tárkány Művek – balról jobbra: Tárkány-Kovács Bálint, Kováts Gergő, Paár Julianna, Bognár András, Papp Endre

Forrás: Tárkány Művek

G.: *A Kulturpart.hu azt írta a lemezről: laza szemlélődésbe oltott filozófia, gyerekesnek álcázott metafizika. Ez azért némi magyarázatra szorul.*

T-K. B.: Rendkívül sokszínű az album zenei anyaga, alapvető célja is volt az együttesnek a minél több irányba történő nyitás. Például a metafizikai, filozófiai kérdések, a társadalomkritika felé. Én írtam a dalokat, a szövegeket, ha más nem, én magam vagyok a kohéziós ereje ennek az anyagnak.

P. J.: A kohézióélményt én is megélem ebben a munkában. Nem gondolom, hogy valami attól lesz homogén és összetartozó, hogy egyetlen téma körül forog. Az ember mindennapi élete is folyamatosan változó külső ingerek összekapcsolódásából áll, és számomra a második lemezünk is valami hasonlót tükröz. A művészi koncepció egyértelműen Bálinté, viszont az, hogy ezzel mit kezdünk az értelmezés és megélés terén, teljesen egyéni.

G.: *A lemez megjelenésének idején az a gondolat foglalkoztattott, hogy lehet-e egyáltalán nemzedékről beszélni a te korosztályodra illetően. Választ kaptál már erre a kérdésre?*

T-K. B.: Most körvonalazódik, éppen próbálja megfogalmazni magát a nemzedékem. Nehéz erről beszélni, művészileg is szeretném még gyúrni kicsit ezt a témát, ahogy tettem ezt a lemez *Mi voltunk* című dalában. Világnézetben, hangulatban erős elkülönülést érzek mind az előttünk, mind az utánunk lévő generációktól; például az előttünk lévő nemzedékhez tartozó politikusok java részétől, akik egyáltalán nem abban gondolkodnak és nem arról beszélnek, mint én és talán a korosztályom. De mentalitásváltást érzek a táncház-mozgalomban is.

G.: *Egy művésznak, jelesül muzsikusnak szabad-e, és ha igen, milyen mértékig belefolynia a közéletbe, politikába?*

T-K. B.: Egy művésznak, értelmiséginek az a dolga, hogy a mindennapi, rövid távú jelenségeken felülemelkedjen. Olyan örök értékekről és igazságokról tudjon beszélni hitelen, amelyek politikai hovatartozás nélkül igazodási pontot jelenthetnek bárki számára. Ennek megvalósításához a függetlenség a legfontosabb egy művész számára. Na, ennek megőrzése a legnehezebb.

P. J.: Úgy gondolom, azzal, hogy a magyar autentikus népzenet műveljük, és abból is táplálkozva egy új magyar zenei nyelven ügyködünk, erős identitásformáló tényező vagyunk magunk és a közönségünk számára is.

G.: *Mikor várható a Dresch Mihállyal közös koncertlemezek?*

T-K. B.: Az album hamarosan elkészül. A lemezre a nyári koncertrepertoárunktól eltérő, komoly, befelé forduló, elmélyülős számokat teszünk, amelyekből elmúlt ősszel egy koncertsorozatot is rendeztünk Dresch Mihály közreműködésével.

P. J.: Végül a tervezett négy helyett két és fél koncert felvételéből sikerül összehoznunk a lemez anyagát.

T-K. B.: Közben folyamatosan dolgozunk egy valóban új, tematikus album anyagán, amelyben terveim szerint egy egészen új szín fog megjelenni. Emellett nyáron szinte valamennyi jelentősebb fesztiválon fellépünk, de van meghívásunk Szlovákiába is. ■

A zenekar honlapja: www.tarkanymuvek.hu

A FONÓ BUDAI ZENEHÁZ HÍREI

a Gramofonban

BUDAPEST FOLK FEST: 2014. ÁPRILIS 21–27.

„A folk egy mély kút, ahonnan megannyi más stílus is táplálkozik, kimeríthetetlenül gazdag, személyes, egyszerű, befogadó.”

Budapest – Közép-Európa meghatározó városaként – központja a térség több forrásból táplálkozó zenei kultúrájának, amely rengeteg szállal kötődik össze, gazdagítva egymást. A Fonó 2010 óta minden tavasszal megrendezi a folk fővárosi ünnepét, bemutatva a népzene és világzene legnevesebb hazai és határon túli képviselőit, valamint rangos külföldi művészeket. „Múltunk a népzeneen keresztül találkozik a jelennel, ahol megannyi zenei virágot hajtva alakítja a jövő kultúráját. A Fonó hivatása, hogy ezt a folyamatot segítse” – mondta Horváth László fesztiváligazgató Idén Húsvéthétfőn, a Locsolóbállal indul a Budapest Folk Fest, ahová az sepsiszentgyörgyi Hevedert hívták vendégül. Fellép a Dresch Quartet; a legendás formáció legújabb, Kapu és kert című lemeze már megjelenése után pár nappal egy internetes közönségzavazáson az Év Jazzlemeze lett; vendégük Mezei Szilárd vajdasági hegedűs-brácsás lesz. A szerdai nap a Fonóban 18 éve hagyományosan a táncházé: ezúttal Magyarország legnagyobb román többségű településéről, Méhkerékről érkeznek hagyományőrök a szerdai Méhkeréki bálba. A Művészetek Palotájában a Csík zenekar mutatja be új – a Fonó kiadásában megjelent – lemezét. Hagyományőröket és zenész barátokat hívnak meg a lemezbemutató nagykoncertre. Szent György napon fellép a világ egyik legjobb szájharmonikása, Ferenczi György és zenekara, a Rackajam, akik együtt muzsikálnak Pál István „Szalonna” prímással és bandájával. A Ferenczi-féle zenekar fúziója a népzeneész Szalonnáékkal mindahányszor bizonyította, hogy műfajok feletti zene létezik csak, és a remek muzsikusok műfajtól

budapest
folk fest 2014

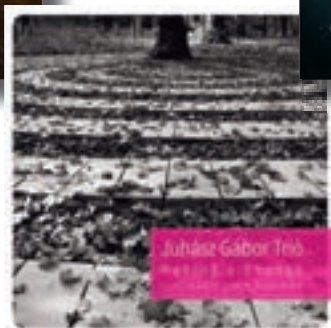
Juan Mari Beltran

Forrás: Fonó

függetlenül csodákat művelnek a színpadon. Új lemezzel lép fel a fesztiválon a Cimbaliband; Vidámpark című, a Fonó gondozásában megjelent albumukat a gödöllői Művészetek Házában mutatják be. Különleges zenei élményt ígér a baszk zene egyik legjelesebb képviselője, Juan Mari Beltran és zenekarának koncertje. Beltran egy baszk nemzeti ütőhangszeren, a xalapartán játszik; ő a baszk hangszeres és zene legaktívabb oktatója, tanára, hagyományainak ápolója. Itt lesz a Budapest Folk Band, akiknek Magyar Világi Népzene című lemezét a neves WMCE világzenei toplista második helyére szavazta be a 24 európai ország 48 szakemberéből álló zsűri. A Budapest Folk Fest gálájára a Kobuci Kertben kerül sor, megnyitva ezzel a szabadtéri nyári fesztiválévadot is. A Fanfara Complexa vendége a neves román fúvószenekar, a Fanfara Shukar lesz.

A részletes programról a www.fono.hu weboldalon tájékozódhatnak a Gramofon olvasói.

A FONÓ ÚJ KIADVÁNYAI

Az akusztikus művészetek mostohagyermeké: a hangfelvétel-esztétika

Harmadik rész: A korai elektromos felvételek (2)

Előző számunkban az elektromos hangfelvételi eljárás kezdeti évtizedeinek egyik kiemelkedő alakjáról: Leopold Stokowskiról írtunk, aki élete során mindvégig fontos összekötő kapocs volt a zene és a hangtechnika között. Vajon Stokowski egyedülként rokonszenvezett a hangfelvétellel, vagy kortársai is osztoztak véleményében? Hogy e kérdést megválaszolhassuk, alábbi írásunkban a vizsgált korszak néhány kiemelkedő zeneszerzőjétől és karmesterétől mutatunk be olyan gondolatokat, melyek áttételesen – pro és kontra – a zenefelvételek korabeli fogadtatásán keresztül azok hangzásesztétikai megítéléséről is képet adnak. Vizsgálataink szempontjából egy fontos hazai dokumentum továbbá Kilián Zoltánnak a harmincas évek legvégén megjelent „Rádióesztétika” című munkája, mely ebben a témában az első hazai összefoglaló tanulmány, s írásunkban ebből is szemezgetünk.

➡ Ujházy László

Schönberg, Toscanini, Bartók

Schönberg már 1928-ban úgy érezte, hogy „a rádióadásban a hangi entitásoknak egy kis része is elegendő az összes zenei gondolat kifejezésére, mert a gramofon és a különböző gépi közvetítő eszközök olyan tiszta hangzásokat fejlesztenek ki, hogy képesek leszünk sokkal kevesebb hangszerre írt darabokat írni rájuk”. E megállapítás burkoltan azt is magába fog-

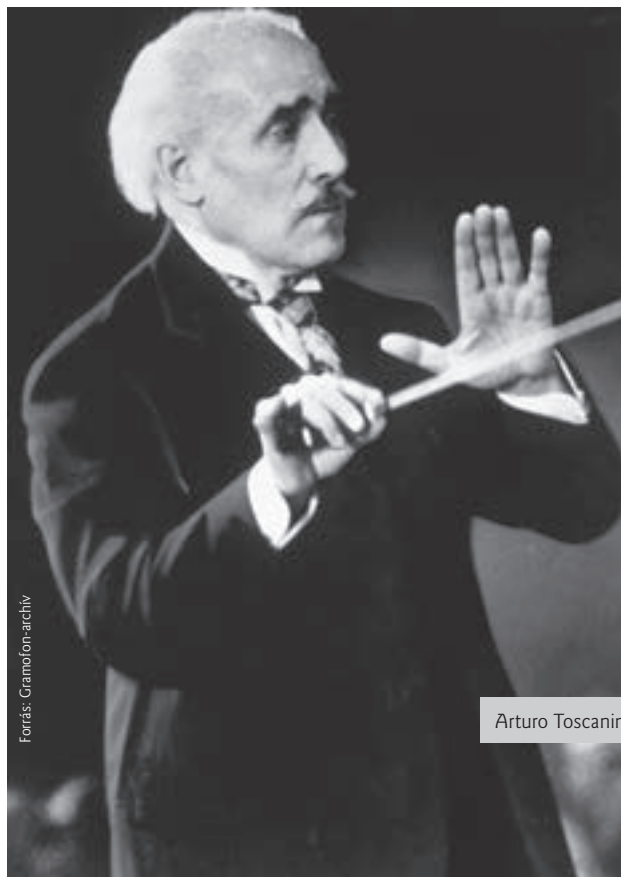
lalja, hogy a túl tömör, „vastagon hangszerelt” zenék (még ma sem) szólnak eléggé tisztán és világosan a hangszóróból. Figyelmet érdemel a dátum: 1928, tehát 8 évvel az első hivatalos rádióadás beindítása és 3 évvel az elektromos hangfelvétel megjelenése után járunk!

Toscanini munkássága egy hosszú időre szorosan összeforrt a rádiózással: 1937-től csaknem két évtizedig állt az NBC zenekar élén, ahol az emlékezetes, hétfői főműsoridőben közvetített és óriási hallgatottságnak örvendő hangversenyeket vezényelte. Ő is eltávolodott a koncerthangzástól: áttetsző hangfelvételei az akkori esztétikai igényeknek megfelelően rendkívül rádiószerűek, „csont szárazak”, ahogyan egy későbbi esztétikai írásban olvashatjuk.

Am negatív vélemények is elhangzottak, mint pl. Bartók Béláé, aki 1937-ben egy előadáson többek között az alábbiakat fejtette ki:

„...magasabb esztétikai szempontból a zenei rádióközvetítés is csak afféle pótzene, amely – egyelőre legalábbis – semmiképp sem helyettesítheti az élő zenének helyszíni hallgatását [...] a legjobb rádióvevő vagy gramofon is csak közelről élvezhető annyira, amennyire, de bizonyos távolságon túl már csak förtelmes krákogás és recsegés [...] a rádió és a gramofon hovatovább olyan istencsapássá fog fejlődni, amely felér az egyiptomi hét csapás bármelyikével, sőt még túl tesz azon, mert végeláthatatlan...”

Ugyanakkor pozitív véleménye, hogy „azoknak számára, akik hangversenyek rendes látogatói, akik nem mondanak le a magukvégezte zenélésről, akik tudatában vannak a rádióközvetítések fogyatékoságának és azt esetleg a közvetített művek kótából történő egyidejű olvasásával ellensúlyozzák, azok számára nagyon tanulságos lehet a rádió, mert egyébként szá-

Wilhelm Furtwängler

Forrás: Gramofon-archív

„mukra elérhetetlen helyekről jövő közvetítésekről is valamilyen képet ad nekik”. Bartók jóslata abban a tekintetben beigazolódott, hogy ma már mindenütt szól a gépzene, akár akarjuk, akár nem. A zenehallgatás elvesztette korábbi szakralitását, nem jelenti számunkra azt a felemelő, ünnepi érzést, amelyet régebben kiváltott. S azt sem szabad elfelejtenünk, hogy véleményét az 1930-as évek derekának hangzásminősége alapján fogalmazta meg, gondolataiban az „egyelőre legalábbis” magában hordozza, hogy a hangzásminőség javulása nyomán véleménye is kedvezőbbé válhat. Végso soron nem ütközik kortársainak pozitív gondolataival, csupán az élő koncerthallgatás szempontjából aggódik a zenehallgatás tisztaságáért.

Furtwängler, Dohnányi

Ugyancsak az élő koncerthallgatást részesíti előnyben Wilhelm Furtwängler 1932-ben: „A vitaminmentes, ízetlen és erőtlen utánzatot, amiben a rádióhallgatók egy koncertből részesülnek, valóban csak azok tarthatják a hangverseny teljes értékű pótlékának, akik már nem tudják, milyen egy igazi koncert.”

Ugyanakkor Dohnányi Ernő a Magyar Rádió főzeneigazgatójaként azzal a kérdéssel is foglalkozott, hogy a zene belső szerkezete, hangszerelése milyen kapcsolatban áll a gépi hangkövetítéssel. Abban az időben írott művein jól nyomon követhető az a célkitűzés, hogy azok rádióadásban is tisztán, áttetszően szólaljanak meg. Vázsonyi Bálint így ír Dohnányiról szóló könyvében:

„Akárhányszor rádióban zongorázott, kísérletezett hangszere és a mikrofon közti viszonylat titkainak feltárásával, aminek az eredménye az lett, hogy a zongoraművészet technikáját sikerült tökéletesen alkalmaznia a rádió új követelményeihez. Mint komponista azon kísérletezett, hogyan lehetne a zenei hangszíneket tökéletesen az éterbe juttatni, milyen harmonizálás, milyen hangszer összeállítás a legmegfelelőbb a rádióknak...”

A hazai rádióesztétika megjelenése

Külön figyelmet érdemel ebből a korszakból Kilián Zoltán: *Rádióesztétika* című tanulmánya, amely az első hazai rádióesztétikai írás, s melynek jelentőségét 1939-ben a Nyugat recenzense így méltatta:

„Érthető hát Kilián ragaszkodása a rádióhoz, hisz ebben a munkában él, és érthetőek elragadtatott szavai is. Könyve ennek az elismerő szeretetnek a jegyében készült, s az első hasznos összefoglaló a rádióról, mely végre nem a technikai részletekről, lámpákról és drótokról szól, hanem a szellemi, társadalmi problémáiról.”

(Itt fontos megjegyeznünk, hogy a méltatásban olvasható „lámpák” kifejezés itt nem a szokásos villanyégőkre utal, hanem arra, hogy akkor – és még évtizedekig – félvezető erősítők nem lévén, a rádiókészülékekben is elektroncsöveket alkalmaztak, melyek belső fűtőszáruknak köszönhetően gyengén világítottak ugyan, ám funkciójuk az egyenirányítás és erősítés volt. Ha e készülékeket a korabeli elnevezésüknek megfelelően ma „lámpás” és főként „csöves” erősítőknek nevezzük, akkor e megjelölések már bizarr félreértésekre adhatnak okot. Nemcsak a technika, hanem nyelvünk is változik!)

Kilián könyve azokkal a műfajokkal foglalkozik, melyek a mai terminológia szerint „rádiószerűek”, s kifejezetten a gépi hangkövetítés útján juthatnak el a hallgatóhoz, mint például a hangjátékkal. Mivel a zenehallgatás a mikrofontól függetlenül is létezik, ezért érthetően a zenei műsorok esztétikai kérdéseivel kapcsolatban igen szűkszavú, ám erre vonatkozó gondolatai mégis kitűnően jellemzik a harmincas évek „gépzenei” felfogását:

„A rádió különleges zenei igényei inkább hangműszaki kérdések. A mikrofon nem egyformán alkalmas a különböző hangszerek hangjainak felvételére, a rádióhallgató ezért nem is úgy hallja mindig a muzsikát, ahogyan azt a hangversenyteremben hallaná. Hozzájárul ehhez még a műszaki hangerősítés és a zenesz hangerejének különbsége is; a muzsikuss leheletnyi

Forrás: Gramofon-archív

Dohnányi Ernő

pianisszimóit a műszaki embernek fel kell erősítenie, hogy a vevőkészülékből élvezni lehessen, viszont a fortisszimókat lehallkítja, különben a hangszóró hangja kínzóvá válik. Ez csak a két véglet, köztük a hangerő számtalan árnyalata mind műszaki közbeavatkozást kíván. A rádió erősítő helyiségében ezt a gépkezelő szolgálatot műszerészek látják el, füliükön a fejhallgató, kezük alatt az erősítő gombja. Eszményi közvetítés az volna, ha a műszerész magas zenei képzettséggel, a partitúra meg a vezénylő karnagy utasításai szerint maga is „játssza” az erősítőn, ami lehetetlen kívánság. A muzsikások mégis panaszkodnak, ami nem is csoda, az ő füliük jobban megérzi a természetes hallás meg a mikrofonadta hangok különbségeit. A nagyközönség az ilyenfajta rádiókérdésekről nem tud; néhány évvel ezelőtt még sűrűn hallható panasz volt, hogy a bőgőt nem érzik a cigánybandában, a jobb vevőkészülékek elterjedése óta a bőgő érvényre jut. Könnyű vagy nehéz zene, ezzel az előfizetők számára el is intéződik a zenei műfaj területe.” Kilián Zoltán gondolatai lényegében a zenei felvételek korabeli alapkérdéseit foglalják össze: a dinamikát technikai okokból mindenképpen szűkíteni kell, azonban ennek művészi módon kellene megtörténnie, tehát burkoltan a zenei rendező és a hangmérnök tevékenységének szükségességét olvashatjuk ki soraiból. Vagyis a dinamika-szabályzás nem „gépkezelői”, hanem a partitúra alapján végzett művészi feladat. Ugyanakkor azt, hogy a zenei felvételeket még nem sorolja a „rádióművészet” kategóriájába, írásának egy későbbi része is bizonyítja, amikor a filmbeli plánoknak megfelelő hangsíkokat csak a művészi prózára alkalmazza: „A közönség [...] megértette a film premier, second és total planjának hangbeli mását a rádiómikrofon előtti hangelötér, hangmásodtér, valamint a total plannak megfelelő teljes hangtér (előtér és hanghátter együtt) hangjaiban.”

Napjaink hangfelvétel-esztétikai felfogása szerint e gondolatok már a zenei felvételekre is érvényesek, sőt a tér különböző mélységű síkjából megszólaló hangszerek a teremhatás fontos alkotóelemét képezik. Ráadásul a korabeli zenefelvételeken – a mikrofon „hallási” tulajdonságainak köszönhetően – meg is jelentek a különböző hangsíkok,

ám ezek még nem egy tudatos hangtér-felépítésből származtak, talán észre sem vették azokat.

Összegezve a leírt véleményeket megállapítható, hogy az önálló hangművészet gondolata a zene területén ekkor még nem jelenik meg, a minta továbbra is a természetes hangzás, a koncertélmény a viszonyítási alap, s a gépi hangzás minőségi megítélése is attól függ, hogy az mennyiben közelíti meg azt az élményt, amelynek a hangversenytermekben részesei lehetünk. A gépi közvetítés ügye mellett kiálló zeneszerzők is kizárólag a szerzői üzenet minél hűségesebb leképzését várják tőle, és ugyanezt teszi *Toscanini* is, amikor a szólamok minél analitikusabb, érthetőbb megszólalását várja a hangszóróból. Arról azonban, hogy a hangkép a precizitása mellett egy önálló hangzasesztétikai szépséget is hordozhat, még nincsen szó. Ám ne legyünk türelmetlenek, hiszen az esztétika történetéből ismert, hogy a szépség szavakba öntése nem ősidőktől fogva létezik. *Huizinga A középkor alkonya* című munkájában így írja le egy korabeli irodalmár festményekre vonatkozó „esztétikai” elemzéseit:

„Dicséri egy szűz szép és tiszta alakját, Gábrriel arkangyal haját, mely «az igazi haját is felülmúlja»; Keresztelő Szent János arcának szent zordonságát, és Szent Jeromost, aki «olyan mintha élne».”

Mindez ugyanúgy a természetutánzás jegyében, mintha egy felvételtől ezt mondanánk: a zongora úgy szól, mintha ott lenne a hangszóróban. Ám – folytatva e hasonlatot – az, hogy ez a zongora a hangszórókból milyen térbeli oldottságban, hallástávlatban, milyen hangszínezettel, ki egyenlítetttséggel jelenik meg, tehát a rendezői-hangmérnöki kompozíció megítélése fel sem merül. Ezt azonban az is okozza, hogy bár a vizsgált időszakban a technikai fejlődés szinte folyamatos volt, ennek ellenére mind a hanglemeznek, mind a rádió-közvetítésnek még jó néhány objektív technikai fogyatékossgal kellett megküzdenie, melyek közül a két legfontosabb a korlátozott frekvenciatartomány és a viszonylag erős torzítás volt. Az előbbi a normál hanglemezek illetve a középhullámú rádióadások „felhangmentes”, kissé matt hangzásában jelentkezett, míg a torzítások az erősebb hangoknál fellépő recsegésekben nyilvánultak meg. Emellett mindkét közvetítési lehetőség alapja meglehetősen magas volt. Mindezek jelentősen fékeztek egy önálló hangzasesztétikum létrejöttét, s valószínű, hogy a gépi úton közvetített zenére vonatkozó korábban említett negatív vélemények is részben e jelenségekből táplálkoztak.

Sorozatunk következő részében továbblépünk az időben, s bemutatjuk, hogy a világháború utáni hangtechnikai újjáéledés milyen változásokat eredményezett a hangfelvétel-esztétikában. ■

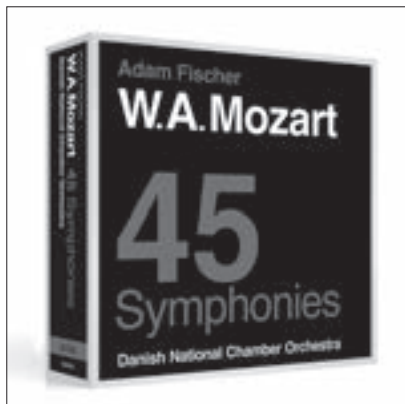
(A Bartók- és Kilián-idézetet a korabeli, illetve eredeti helyesírás szerint közöljük. A Furtwängler-idézet forrása: Wilhelm Furtwängler: *Zene és szó*, fordította Aradi László. A Huizinga-idézet forrása: Johan Huizinga: *A középkor alkonya*, fordította Szabó Lőrinc)

GRAMOFON

ZENEKRITIKAI MŰHELY

2014-től a Gramofon kritikai rovatai új struktúrában – Gramofon Zenekritikai Műhely összefoglaló névvel – jelennek meg lapunk nyomtatott kiadásában. Célunk azonban változatlan: szeretnénk felidézni és modern eszközökkel folytatni a magyar zenekritikáírás – többek között Csáth Géza, Tóth Aladár és Péterfi István nevével fémjelzett – régi, szép hagyományait. Természetesen nem vagyunk tévedhetetlenek, és az is előfordulhat, hogy olvasóink nem tudnak azonosulni egy-egy szakkritikus állásfoglalással. Azt azonban bizonyosan ígérhetjük, hogy a Gramofonban megjelenő kritikák megbízható szakmai tudásra és korrekt, etikus szerzői magatartásra épülnek. Remélem, hogy kritikai rovataink az új struktúrában is elnyerik olvasóink tetszését.

Retkes Attila főszerkesztő

WOLFGANG AMADEUS MOZART ÖSSZES SZIMFÓNIAJA

Dán Nemzeti Kamarazenekar
Karmester: Fischer Ádám

Az elegáns, puritán külsejű dobozba (12 korongon) a 41 sorszámozott és a négy, csupán Köchel-jegyzékszámával ellátott szimfónia került. Évek, alkotói periódusok szerint rendezték a lemezekre a műveket; ez roppant egyszerűvé teszi a hallgató tájékozódását az oeuvre-ben, és a viszonyítást a más műformákban komponált alkotásokhoz. A teljes szériából több CD külön is megjelent; ezek a nemzetközi zenei szakmai folyóiratokban magas értékelést kaptak. Rob Cowan például a Gramophone-ban úgy fogalmaz: a korai szimfóniákat nehéz elképzelni jobb előadásban, mint Fischer és lelkes dán zenészei energikus és

szellemes tolmácsolásában. Véleménye szerint a felvétel felzárkózik Karl Böhm, Nikolaus Harnoncourt és James Levine interpretációja mellé.

Tizenöt évet „használt el” Fischer Ádám a Haydn-szimfóniák gyűjteményére: 33 CD-re játszott a föl ezeket az Osztrák-Magyar Haydn Zenekarral. A Mozart-boxban hét évnnyi kifinomult műhelymunka testesül meg. „Az a tapasztalatom – magyarázza a karmester –, hogy a Mozart szimfóniák 80 százaléka ismeretlen vagy nem elég jól ismert, ezt nagy szégyennek tartom. A felvételekkel szeretném megmutatni, hogy a stílusuk egységes, hogy az első szimfónia hét szervesen kötődik az utolsóhoz, a Jupiterhez. A 41. egy hosszú utazás végét jelent, ami az első szimfóniával kezdődött.” Nem az „ő Mozartja” szól a felvételről, mert nem hisz abban, hogy a karmesternek saját megoldásokat kell kitalálnia. „Személyiségekre van szükségem, csak a célt tudom kitűzni, az oda vezető utat a muzsikusoknak kell megtalálniuk. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy teljesítsük azt, amit a partitúrában az alkotó kér tőlünk, létfontosságú, hogy meggyőződésből tegyük mindezt.” A dán zenészek mentalitása jobban illik az ilyen megközelítéshez, mint másoké. „Párbeszédet folytattunk a stúdióban, hangversenytermi feszültség, drukknélkül.” Előfordult azonban a főpróbákon, hogy egyik-másik szimfónia részlete nem felelt meg Fischer Ádám várakozásainak. „Ez csak olyankor történt meg, amikor nem aludtam ki magam. A jó és kevésbé jó szimfóniák közötti különbség, hogy

a jókat egy álmatlan éjszaka után is mesterműnek tartja az ember.”

Fischer Ádám 1998 óta dolgozik a Danish National Chamber Orchestrával (DNCO); az együttműködés eredményeképp a zenekar a skandináv térség legjobbjává vált. Dániában kezdetektől fogva a klasszikus koncertrepertoár állandó része a Mozart-életmű. Mozart özvegye, Constanze Weber – immár második férje, Georg Nikolaus von Nissen oldalán Koppenhágában élve – 1811-ben kijelentette: „Sehol sem hangzanak fel jobban Mozart zenekari kompozíciói, mint ebben a fővárosban”. A Mozart-szimfóniák lemezbemutatóját a bécsi Konzerthausban tartották. Folyik a Beethoven-szimfóniák felvétele is, ez a gyűjtemény várhatóan 2015-ben jelenik meg. *Albert Mária*

Da Capo – Mevex

8 201201

JELMAGYARÁZAT A KRITIKAI ROVATHOZ

★★★★★

Remekmű

●●●●●

Kiváló

●●●●○

Jó

●●●○○

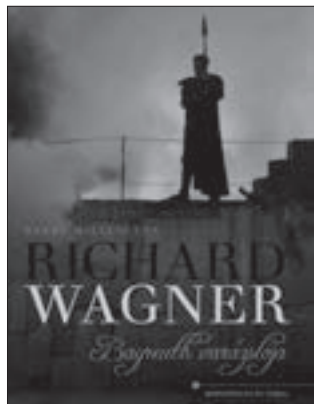
Átlagos

●●○○○

Elfogadható

●○○○○

Gyenge

BARRY MILLINGTON: RICHARD WAGNER – BAYREUTH VARÁZSLÓJA

A Wagner-bicentenárium hozadékaként egy rendhagyó, friss kutatási eredményekre épülő életrajzi kötet is napvilágot látott. Barry Millington Wagner-kutató – aki többek között a London Evening Standard zenekritikusa, a Wagner Journal szerkesztője, számos rangos Wagner-kötet közreműködője – több mint 300 oldalon keresztül boncolgatja a zenetörténet egyik legnagyobb, legellentmondásosabb alakjának személyiségét. A Richard Wagner – Bayreuth varázslója című vaskos könyv harminc, figyelemfelkeltő címmel ellátott fejezete mintha csak egy magazin folytatásos sorozatának epizódja lenne, ahol a legfőbb szempont az olvasó érdeklődésének megtartása – azért, hogy a következő számot is megvegye. Talán ezért ismétlődnek időről-időre a korábban már olvasottak. A könyv nagy erénye a gördülékeny, olvasmányos stílus és a 285 illusztráció, mely egy „Wagner élete képekben” kötetet is kitöltene. Millington lelkiismeretesen végigvezet a zeneszerző életének főbb állomásain, sőt még azon túl is: történelmi hűséggel ír a Wagner-művek Harmadik Birodalomban betöltött szerepéről, és a 2. világháború utáni recepciótörténetéről is. Munkája többsége azonban a szenzációra éhes kíváncsiak pletykaigényeit elégíti ki – azaz, hogy olyan kulisszák mögé vezeti az olvasót, olyan intimításokat mutat meg, amit csak az igazán bennfentesek ismerhettek. Az író kétségtelül árnyal néhány korábbi, Wagnerre ragasztott hamis közhelyet, mint például a „megrögzött harcosolós és javíthatatlan szívtipró, aki nem érte be azzal, hogy megkopasztja a barátait, még a feleségük is kellett neki”. Ám közelebb visz-e az operák befogadásához, és egyáltalán, jogunk van-e arról tudni, hogy a „bayreuth-i szörnyeteg” saját tervezésű, fodros, rózsaszín szatén alsóneműben érezte magát a legjobban?

Kovács Ilona

Rózsavölgyi és Társa, 2013.
320 oldal

VÁSÁRY TAMÁS: ÜZENET – I. KÖTET

Akik számára az olvasnivaló szinte kizárólagosan papír-formátumot jelent, megannyi féle olvasási szokást alakítottak ki. Másként lapozunk fel egy lexikont vagy szótárt egy-egy adatért, s másként adjuk át magunkat hosszabb terjedelmű, élményt adó irományoknak. Általában hozzásegít ehhez az adott nyomtatvány kivitelezése, a strapabírótól a bibliofil finomságokig. Most különleges helyzet állt elő, megnehezítve az érdeklődő dolgát. Átlagos polgári lakásban nehéz megoldást találni a vaskos kötet folyamatos olvasására; kézben tartani lehetetlen, talán imazsámolyon vagy masszív kottatartón kellene elhelyezni – de akkor hogyan közelítsük meg? Frustráló a helyzet, mivel a gondolatfolyam teljes embert igényel. Az olvasás tempója szinte eleve elrendelt: beszédtempót kíván; a szerencsések belső hallással akár Vásáry Tamás hangját is megidézhetik hozzá! Elképzelhető lett volna, hogy – s itt kaphatott volna helyet a reprezentatív kivitelezés – dobozban elhelyezett két vagy négy kötetben jelenjen meg. Az előszóból rekonstruálható a keletkezése: 1969-ban kezdte papírra vetni élményekben gazdag életét, s 1994-ig folytatta, addigra az 1991-ig tartó életfolyamot rögzítette. Higgyük el, hogy 2013-ig nem is gondolt arra, hogy életében megjelenik majd. Azt is elhithetjük, hogy úgy érezte: a magasabb régiókból „diktálják” az írnivalót, amelyen érződik, hogy áradásként ömlött papírra. Pszichodráma – írja róla, de az olvasó korántsem csak annak tekint. Különleges darabja a memoár-irodalomnak: nem emlékeket akar csupán átmenteni az örökkévalóságba, hanem tények és reflexiók gazdag összefüggérendszerét kerüli nagyító alá, az átéltség kontrollja alatt. A pszichoanalízisben is jártas muzsikus magától értődoően őszinte – ugyanakkor az olvasó sohasem érzi zavarban magát, amiért tanúja eme valóságoknak.

Fittler Katalin

Libri Kiadó, 2013.
1251 oldal

JAN CAEYERS: BEETHOVEN

„Minden idők egyik legnagyobbika” – mondta Grillparzer Beethovenről, és ez a kijelentése időtállóvá lett. Beethoven nagysága megkérdőjelezhetetlen: művei koncerteken szólalnak meg, rengeteg lemezfelvétel jelenik meg, és nem elhanyagolható az újabb és újabb életrajzi írások száma sem. Jan Caeyers 2009-ben írt, magyarra 2013-ban fordított, igencsak vaskos könyve újabb kísérletet tesz a szerző életének (minél aprólékosabb) bemutatására. A kötet nagyon olvasmányos: Beethoven életrajza nem száraz, nem unalmas, rengeteg oldalról megvilágítja a karmester-zenetudós a zeneszerzőt – levélidézetek segítségével is. A bőséges terjedelem lehetővé teszi a nem feltétlenül szorosan összefüggő tények leírását, és – a mai korak megfelelően – helyenként kevésbé művészi adalékokat is kap az olvasó. A könyv egyrészt ismeretterjesztő: bemutatja Beethoven életének szakaszait, a szerző kapcsolatait, másrészt elemzéseket is tartalmaz (ütemszámok nélkül), illetve bepillanthatunk Beethoven mecénásainak pompázatos, főúri világába. Az őt részről és prólogusból álló könyv nyomán követi Beethoven életét, sőt az apai nagyszülőikig visszanyúl az író; megtudjuk, hogy már a flamand Louis van Beethoven is tehetséges volt. A szerző sorba veszi Beethoven tanárait; Neefe szabadkőművesége és természete nem marad homályban, de a jóval nevesebb komponisták (pl. Joseph Haydn) jellemvonásai is előkerülnek. Bepillanthatunk a korabeli zenei műhelybe, az akkori koncertek, az akadémiák hangulatába, elképzelhetjük a próbafolyamatokat, emellett Beethoven karmesteri mozdulatait, szokásait is leírja Caeyers. Külön fejezet szól Beethoven és a fiatalabb zeneszerzők összecsapásairól, kapcsolatáról. Bérczes Tibor fordítása jó, a kötet gondozása kevésbé: több helyesírási hiba van a szövegben, mint ami felett el-siklik az ember.

Lehotka Ildikó

Typtex Kiadó, 2013.
618 oldal

**FISCHER ANNIE:
THE CENTENNIAL COLLECTION**

A hazai zongoraiskola 20. századi nagyasszonyának, a száz éve született Fischer Annie-nak hangzó hagyatéka már-már szégyenletesen kicsinynek tűnhet ahhoz a sok évtizedes, töretlen pályához és hajdani világraszóló sikereihez képest, amelyet befutott. A művész nő ugyanis sosem kedvelte a hanglemezfelvevételeket; nem érezte otthon magát a sivár és rideg stúdiótermekben, s nemegyszer kelletlenül ült le a hangszerhez. Fischer „ómódi” pódiumművész volt, aki nehezen viselte a zsarnok-dirigensek részvételen diktátumait, s akit a közönség jelenléte és szeretete ihletett, a koncert sajátos vibrálása motivált igazán. Lemezein – még ha a legjobb formájában találják is – átüt valamelyest ez az idegenkedés a sterilitástól. A Hungaroton gondozásában most megjelent kompiláció a zongoraművész nő legkeresettebb hazai felvételeit adja közre: Mozart d-moll és C-dúr zongoraversenyei mellett Beethoven c-moll koncertje is helyet kapott benne – két „nagy” romantikus zongoraszonáta, Schubert B-dúr (D. 960) és Liszt h-moll szonátája mellett. Ez utóbbiakon érezni leginkább az inspiráló közeg hiányát, ám a felszín alatt így is jól hallhatóan dolgozik egy kivételes és elkötelezett művészi intellektus, egy elvéthetetlen, minduntalan kitörni vágyó, magas szintű közlési szándék. A Lukács Ervin és Heribert Esser által dirigált Rádiózenekar nem mindig méltó vagy egyenrangú partnere Fischernek, ám a művész nő kivételes muzikalitásának hála, a versenyművek így is pompás, bizsergető atmoszférát teremtenek. Jól hallható, hogy Fischer Annie leginkább a Mozart-darabokban tud igazán kibontakozni, ahol szárnyra kap egy korlátlan, időtlen és végtelen muzsikusi fantázia és alkotókedv, mely számos megejtően szép és gyönyörű pillanatot kínál.

Balázs Miklós

Hungaroton
HCD 31492-494

CELLO VARIATIONS

**Várdai István – gordonka,
Walter Delahunt – zongora** ●●●●●

A Kronberg Akademynek köszönhető ez a remek korong. Műsorán hét variációsorozat szerepel, s végighallgatásuk során nyilvánvalóvá válik, hogy némelyikük miért hallható ritkán koncertpódiumon. A variáció sajátos műfaj – egyszerre kötött és szabad. Több szempontból is magas követelményeket támaszt az előadókkal szemben: alapfeltétel egyfajta alkotói megértése a változatok egymásutánjának, s ehhez járul a hangszertechnikai perfekció követelménye. Mert akkor igazán hatásos az előadás, ha képes elhitetni az ötletek itt-és-most keletkezésének illúzióját is. Várdai István választása telitalálat, hiszen e kivételesen igényes program által dokumentálni tudja, hogy az ars kettős – mesterségbeli és művészeti – jelentésének maximálisan eleget tesz. Ráadásul korántsem csupán teljesítményről van szó, hiszen nem egyszeri (vagy adott körülmények között megismételhető) produkció az, hanem előadóművészi életének része. Mert a felvétel – érdemes ilyen szempontból is odafigyelni – élő koncerten készült. Várdai István – akit idehaza is gyakran hallhatunk, s ismert a külföldi koncerttermekben is – idejekorán nagy pódiumrutinra tett szert, ami azzal jár, hogy számára természetes művész gesztus zenei élményeinek a hallgatósággal való megosztása. Tehát nem csupán „eljuttatja” a műsort, hanem tolmácsolásával juttatja el a közönséghez. Ez a felelősség azonban korántsem gátolja az önfelédtséget a muzsikálásban. A kanadai zongorista nemcsak méltó kísérő, hanem remek partner is. A variációsorozatok az előadó virtuozitását is hivatottak megcsillogtatni – ezúttal a magabiztos technikai perfekción túl a sorozatok felépítése intellektuális örömet ad, s még az olyan apró gesztusok is jóleső érzéssel töltik el a hallgatót, mint egy-egy hosszan tartott záróhang.

Fittler Katalin

Profil – Karsay és Társa
PH 13020

VIVALDI: TROMBA VENEZIANA

**Boldoczki Gábor, Szergej Nakarjakov,
Cappella Gabetta** ●●●●●

A „rőt hajú” velencei pap, Antonio Vivaldi kompozíciói a nagy kortársat, Johann Sebastian Bachot is ámulatba ejtették. Mi több, sokat tanult általuk úgy, hogy néhányból átiratot is készített. A termékeny Bach számára is lenyűgöző volt olasz kollégája szerzeményeinek gazdag tárháza: Vivaldi operáinak száma meghaladja a százat, és koncertből is több mint ötszázat írt. Ez utóbbiakat javarészt fontos hangszerre komponálta (a legtöbbet hegedűre, melynek ő maga is kiváló művésze volt), de számos fafűvös versenyművel is megörvendeztette közönségét. Mái kérdés, hogy a rézfűvösöket miért „hanyagolta”, hiszen a barokk pompa kifejezésének nélkülözhetetlen instrumentuma volt a trombita. Bár operáiban szép szólókat írt e hangszerre, csupán egy kettős trombitaversenyét tartja számon az irodalom. Az okokat csak találgathatjuk. Egy lehetséges magyarázat, hogy nem volt olyan inspiráló, nagy formátumú művész Vivaldi közelében, mint Boldoczki Gábor, aki legújabb lemezén Vivaldi hat versenyművének és két operájának átiratát szólaltatja meg. A művész nagy kedvvel mutat rá arra az életörömet sugárzó hangulatra, melyet számára Vivaldi művei közvetítenek. A koncertok szélső tételeiben élvezi a virtuozitást, ugyanakkor lebilincselő játékaik ihletettsége a lassútételekben. Az utolsó műben, az eredetileg két csellóra írt koncertóban egy másik kiváló trombitás, Szergej Nakarjakov a közreműködő. Előadásuk magával ragadó, rendkívüli produkció. A lírai dallamosság legszebb megnyilvánulása titulust pedig az Andromeda liberata című opera szerenádjá kapja, mivel az ária közel tízperces időtartama alatt a hullámzó érzelmi ívekkel, az elomló dallamossággal és az érzékeny hangszínekkel Boldoczki az emberi hang illúzióját teremti meg.

Kovács Ilona

Sony Classical
88883717692

**VIVALDI:
A NÉGY ÉVSZAK, HEGEDŰVERSENYEK**
**Kalló Zsolt (hegedű),
Capella Savaria**

Valahányszor egy sokat játszott mű vagy műcsoport új felvétele jelenik meg a lemezpiacon, fölmerül a kérdés: mi végre a századik vagy a kétszázadik verzió? Mi újat kínálhat egy friss rögzítés a korábbiakhoz képest? Nem biztos, hogy ez a releváns kérdés. Hanem az: és melyik volt ezek közül a tökéletes? Mert lehet a tényektől hemzsegő zenetörténetet százféle szemüvegen át vizslatni, a lényeg mégiscsak az, hogy minden zenemű voltaképpen saját előadásainak végtelenségében, vagyis lezáratlan és szükségszerűen lezárhatatlan interpretációs mozzanatsorok párbeszédékként értelmezhető. Vivaldi legpopulárisabb versenymű-ciklusát túljátszott, túlértelmezett alkotásnak tekintjük, amivel minden generáció számat kell vessen – ha másért nem, a kompozíciók hallatlan népszerűsége okán. E megközelítésből válik nyilvánvalóvá: a mű olykor pusztá indíték, alkalom vagy rosszabb esetben ürügy, hogy egy előadógárda megmutathassa, az idő egy adott pillanatában hol tart a művész fejlődésben – mind technikai, mind szellemi síkon. A közelmúlt megjelenései azt jelzik: a Capella Savaria jó úton jár, hogy második virágkorát megérje. A nyolcvanas évek sikereire az ifjabbak nemigen emlékezhetnek, arról azonban életkortól függetlenül megbizonyosodhatunk, hogy a zenekar jelene fényes. Ez a lemez meggyőző például szolgál, hogy a szombathelyi együttes ma is kiváló erőkből áll. Játékuk határozott, erőteljes és feszes, sugárzik belőle a magabiztosság, a cél tudatosság. Helyenként talán túl keménynek, merevnek találhatjuk, ezt a vállalt rigiditást azonban következetesen vallják, végigvizszik. Hála Kalló Zsolt perfekt, kiforrott szólójának, ezek a Vivaldi-olvasatok esélyt sem adnak a múlt századot idéző modorosságoknak. *Balázs Miklós*

Hungaroton
HCD 32729

**A NÉGY ÉVSZAK –
VIVALDI ÉS VERDI MŰVEI**
**Giulio Franzetti (hegedű),
karmester: Riccardo Muti**

Érdemes aprólékosan szemügyre venni a borítót, hiszen voltaképp kétszer négy olasz évszokról van szó. A komolyzenei örökzöldeket sorjázató „Inspiration” sorozatnak ez a korongja a szakmabelieknek is kínál érdekességet. Vivaldi hegedűverseny-sorozata után ugyanis az egyik legerjedelmesebb Verdi-opera, A szicíliai vecsernye III. felvonásának balettzenéje csendül fel. A korabeli legnépszerűbb táncokat sorjázató muzsikának a „programja” a tavasszal, hanem a téllel kezdődik – s így az ősszel ér véget – az évszakok sora. Az évszaksorolás állandó főhőse Riccardo Muti, akinek irányításával épp két évtizede készült a Vivaldi-felvétel. Az idő tájt, amikor fénykorát élte a korhű előadásra törekvő interpretáció, korabeli vagy kópia-hangszereken, az egykori értelmezési gyakorlat mind alaposabb ismeretében. Részben talán épp annak bizonyítására, hogy van létjogosultsága a modern instrumentumokon való megszólaltatásnak is. Ez a meggyőződést erősíti mindmáig Giulio Franzettinek és a Scala Filharmonikus Zenekara szólistáinak az előadása. A New Philharmonia Orchestra játssza a balettzenét, amely így, operabeli környezetéből kiragadva, hasonlóképp felhőtlen és gondtalan gyönyörködtetésre kész, mint a Vivaldi-mű. A kiegyensúlyozottságot a pregnáns formálás biztosítja, s az esetleges harmóniai elkomorulásokat a melódiák szépsége úgy ellensúlyozza, hogy a hallgató passzívan engedheti, hogy átjárja a szép hangok özöne. Közben még figyelni sem kell – csak hagyni, hogy a muzsika kifejtesse jótékony hatását. Pihentet, kikapcsol – ugyanakkor akár a háttérzene funkciójának betöltésére is alkalmas. *Fittler Katalin*

Warner Classics – Magneoton
50999 6 15341 2 4

BAL-KAN
HONEY AND BLOOD, CYCLES OF LIFE
Hespérian XXI, Jordi Savall

A balkáni népek zenéi igazi túlélő zenék – vallja a kísérőszöveg sorai között az album spiritus rectora, Jordi Savall. Valóban, ezen a vidéken ritka volt a békes időszak a történelem vérzivataros századaiban, így az itt élők muzsikája valahol mindig magában hordja a tengernyi fájdalom, a veszteség, a gyász és a lemondás panaszát. De markánsan jelen van benne a vigasság, az életigenlés, az élni akarás elpusztíthatatlan ereje. A balkáni népek, a görög, bolgár, török, román és délszláv közösségek példátlanul gazdag zenéi hagyományát egyszerre formálja a saját tradíció, a cigány kultúrkör, a szefárd diaszpóra hatása, és nem utolsósorban az oszmán örökség. A különböző korok és nemzetiségek eltérő etnikai gyökerei, néhol talán összebékíthetetlennek tűnő stílusjegyei, és ezek egymásra gyakorolt befolyása kaleidoszkóp-szerűen jelenik meg ebben a három lemezt kínáló, gazdagon illusztrált és magyar nyelvű ismertetővel is ellátott könyvben, mely Budapesttől Isztambulig vezet a hallgatót a közép-, illetve dél-kelet-európai zenei idiómák forgatagában. Az előadók között így több magyar, illetve roma-magyar muzsikust találunk: Csík Gyula cimbalmos, Dani János brácsás és Csikos Vilmos bőgős mellett a remeklő Szalóki Ági közreműködése is komoly erénye a kiadványnak. A Vér és méz beszédes és poétikus alcímet kapott kompiláció, melyben autentikus parasztnóták, cigánydalok, szerb népi énekek és török kántálás „egy tető alatt” helyet kapott, olyan széles kaput tár a térség kulturális-történelmi hagyományára, a balkáni lélek, az életerő és szépség hol vigalmas, hol tragikus egyvelegére, amely ellentmondást nem ismerő ékesszólással bizonyítja: máshogyan is lehet európainak lenni. Mert ez is Európa. Csak egy „másik” Európa. *Balázs Miklós*

Alia Vox – Karsay és Társa
AVSA 9902

**ORIENT-OCCIDENT II
HOMMAGE A LA SYRIE**
Hespérian XXI, Jordi Savall

★★★★★

Jordi Savall a középkori zene specialistája, szenvedélyesen kutatja az új lehetőségeket, koncertezik, kiadót alapított saját munkái megjelentetéséhez. E kiadványokat inkább nevezhetjük CD-mellékletes, tanulmányokkal, képekkel teli nagyszerű könyveknek, melyek azt példázzák, hogy a zene, a kultúra, a történelem egyformán fontos, összefonódik. Ilyen az Orient-Occident sorozat második, Szíriát bemutató darabja is: hét nyelven beszél a hétnyelvű kiadvány. A jószolgálati nagykövet Savall kiadványaival és koncertjeivel emel szót a békéért. Az hommage-lemez az összetartozás zenéje: az együttes tagjai is több országot képviselnek. Szír, keresztény, zsidó dallamok – imák, lamentók, dalok mellett két európai tánc került a válogatásba; jelezzé, hogy a keleti és nyugati kultúra hatott/hat egymásra. Nagyszabású zenei felfedezőút vár ránk, elbűvölő hangzású instrumentumokkal, a nyelv kemény hangjaival társul, néha szinte érzéki zenével. Szólóhangszeren játszott zene, improvizáció, férfi és női énekes szerepeltetése teszi változatosabbá a számunkra egyelőre szokatlan zenei világot. Izgalmas a fokozás kivitelezése többek között a Mawal Sap'awi, 'Ala 'Al-'Aqia, Beiny wa Beinak című zenében (nem mindennapos a cím sem a magyar olvasónak). Lélekre ható az Angossie Qalaq éneke, a Shaouia szaggatottsága. Valahogy úgy hangozhatott az olasz tánc, az estampida (Isabella), ahogy a középkorban is. A Trotto is izgalmas, jól felépített, az Una pastora a 19. századi hatást mutatja. A hangok nem az európai fülbe rögzült magasságúak, inkább a felhangrendszer szerintiek, s következetesen használják így a zenészek. Más ez a zenefelfogás, mint amit mi ismerünk, érdemes belemélyedni a zenébe, forgatni a könyvet. *Lehotka Ildikó*

Alia Vox – Karsay és Társa
AVSA 9900

**DVOŘÁK: HEGEDŰVERSENY, ROMÁNC,
MAZUREK, HUMORESZEK**
Anne-Sophie Mutter – hegedű, Berliini Filharmonikusok, Manfred Honeck

★★★★★

Kevés manapság az igazán nagy, egyéni előadás. Hát ez az! Dvořák Hegedűversenye nehéz darab, igazán adekvát formáját meglesni nem könnyű – bizonyosság erre a sok jó, de némi hiányérzetet mégis maga után hagyó felvétel. Ennél jobbat eddig nem hallottam. Mutter játékaival mintha benne rejlt, de nehezen előcsalható eredeti formájába bújna a darab. Mutter szép, finoman vastag hangon, ízesen hegedül. Kezdetből fogva nagyon tiszta formákat jelenít meg: az I. tétel középső részét szokatlan magabiztossággal és határozott táncos ritmussal játssza, majd a végén, a II. tételbe való átvezetésben, s az új tételben szokatlanul finom és halk. Kiváló például Sarah Chang lemeze Sir Colin Davis kíséretével, de ez az intenzitás, a darab alakjának ez a váratlanul sikeres megragadása nincs benne. A ráadások ugyancsak roppant hangulatosak. Mutter játéka érzelmi telítettsége maximális, ugyanakkor a formaalkotás tisztasága felülmúlja a megszokottat. Míg Mutter Mendelssohn Hegedűversenyéhez köti Dvořákét a nem klasszikus forma alapján, én ebben az olvasatban Bartókéhoz kapcsolnám, melynek így kifejezetten előképe az erős népi ihletettség, a rusztikus hangvétel, a tüzes temperamentum, s mellette olykor kifejezetten finom líraiság. Manfred Honeck kiválóan kísér, s öröm a Berliini Filharmonikusokkal hallani Muttert, akikkel még Karajan vezetésével hajdanán elindult. Lehet, hogy Honeckkal újra fel kéne vennie Bartók Hegedűversenyét; előző felvétele ugyanis magas színvonalú, de nem ennyire spontán és telített. Ez az ő igazi világa, amikor szilaj és temperamentumos játékkal egyúttal kiemelkedően adekvát alakot formál a kérdéses műről. Kimagasló lemez az elmúlt évek termését tekintve. *Zay Balázs*

Deutsche Grammophon– Universal
0289 479 1060 2

**BRAHMS: HEGEDŰVERSENY, NÉGY MAGYAR
TÁNC, BARTÓK: KÉT RAPSZÓDIA**
Leonidas Kavakos – hegedű; Gewandhaus Zenekar, Riccardo Chailly, km.: Nagy Péter – zongora

●●●●●

Brahms művei ritkán szólnak meg a megszokottól jelentékeny mértékben eltérő, ugyanakkor nem idioszinkretikus módon. Ez kiváltképp áll a komponista szimfóniáira és a Hegedűversenyre. A legtöbb zeneszerzőnél nagyobb az interpretációs szórás, mint Brahmsnál. Kavakos és Chailly előadása a Hegedűversenyről egészen újszerű. Már a zenekari bevezetés meglep a finom hangszínek, a puha hangzás révén. Kavakos visszafogottan lép be, s aztán véglegesen kiderül: itt valami egészen szokatlanról van szó. Bensőséges, s ezáltal a nagyromantikus, vastaggá duzzadó hangzást mind a szólólista, mind a dirigens részéről konzekvensen kerülő előadásról van szó. Mintha Mendelssohn irányába tolták volna el a darabot; elhatározva, hogy mindazt, ami kirobbanásnak minősülne, kerülik. Gyors tempó a III. tételig nincs is. Mindez ellentétben áll a darab megszokottan forró, telített megragadásával. A lemez második része elsőre furcsa: Bartók Két rapszódiaja zongorakísérettel, majd Brahms négy magyar tánc – Joachim átírataiban. Kavakos ezekben is megmarad a nyugodt, sosem erősen hangsúlyozó előadásmód mellett, ami Bartók műveiben csiszoltabb, folyamatosabb hangvételhez vezet, ugyanakkor a rusztikus aspektus elmaradását jelenti. Nagy Péter kísérete színes, effektusokban gazdag. A versenymű végeztével meg kell szokni az eltérő dimenziókat, de a program végül is határozottan érdekes, messze előre ível, majd megjeleníti az egyik lehetséges kapcsolatot. A magyar táncok előadása azért remek, mert kerül minden túlzást. Nem ez az elsődleges olvasata Brahms Hegedűversenyének, de ritka és színvonalas példája annak, hogy Brahms említett művei is megragadhatók a szokottól eltérő, mégis adekvát módon. *Zay Balázs*

Decca – Universal
4785342

R. STRAUSS: IMÍGYEN SZÓLA ZARATHUSTRÁ, TILL EULENSPIEGEL, DON JUAN
Berlini Filharmonikusok, Gustavo Dudamel

●●●●○

Dudamel új Strauss-lemeze sokban hasonlít előző, Mahler IX. szimfóniáját tartalmazó felvételéhez. Szép, izléses, azonban meglehetősen tartózkodó. A népszerű karmester extrovertált külseje mögött óvatos dirigens bújk meg: ha nem nevető, ugráló alakját nézzük, hanem az általa vezényelt zenét hallgatjuk, egészen más kép tárul elénk. Egyfajta epikus előadásmód jellemzi, itt-ott vállalva valami egyénit, amúgy a nyugodt folyamatosságra koncentrálna. Ez tetszik a Till Eulenspiegel vidám csínyjeiben, melyet gyakorta túlzóvá tesz az erős akcentusokat, túlzott effektusokat használó előadásmód. Hát, itt ilyenről nincs szó, Dudamel előadása szabályos. Ez a Don Juan esetében felveti a kérdést: nem túl sima, nem túl effektusszegény-e a megközelítés? Szép, epikus, főképp a zenekar kimagasló minőségének köszönhetően, ugyanakkor kicsit egysíkú. És a fő mű, az Imígyen szóla Zarathustra? Ez is elég nyugodt, elbeszélő jellegű, s bizonyos kevésbé dicsérem, ha nem ez a zenekar játssza. De ez az ő zenéjük: Böhm, Karajan, Solti és most Dudamel lemezei mind átlagon felüliek a vonósok hangzásának szépségét illetően. Dudamel a Zarathustrában is inkább simítja a zene kiugrásait, nem emeli ki a csúcspontokat. A bevezetés arányos, de itt sem viszi maximumig a dinamikát, s érdekesen vezet át a II. tétel elejére, melyet feljebb kezd dinamikailag. Gyönyörű előadás. Kérdés, mennyi benne a karmester, s mennyi a zenekar szerepe. Milyen lenne egy másik zenekarral? Annyi biztos, Rattle sok eléggé hideg, művi előadása után jó a régi melegséggel és finomsággal hallani ezt az együttest. Szélsőségeket kerülő, nyugodt, epikus jellegével finoman sajátos olvasatot hallunk, mely Mehta régi Los Angeles-i bejátszására emlékeztet.

Zay Balázs

Deutsche Grammophon– Universal
 0289 479 1041 I

BEETHOVEN: MISSA SOLEMNIS
Karmester: John Eliot Gardiner

●●●●○

A technikai fejlődés áldásai közé tartozó hangfelvétel-készítésnek köszönhetően nemcsak a zenetörténetet, hanem az előadóművészet-történetet is kortársunknak tekinthetjük. Napjaink embere abban a kiváltságos helyzetben van, hogy tér és idő megannyi akadályát legyőzve részesülhet kulturális élményekben. A londoni Barbican Hall 2012. október 12-i hangversenyét rögzítette a BBC Radio 3, s CD-felvételként végtelenné tágult a pódium. John Eliot Gardiner neve fémjelzi Beethoven Missa Solemnisének ezt az interpretációját. A monumentális kompozíció azok közé tartozik, amelyek újrhallgatásától minden alkalommal sokat vár a hallgató – talán nem kevesebbet, mint hogy ismételten meggyőződjék arról, hogy rendkívüli erejű műről van szó. Élő előadás esetében a közvetlenség hatása is hozzájárul ehhez, míg a felvételnél nagyobb súllyal esik latba a perfekt kidolgozás. Gardiner 1989-ben alapított együttese, az Orchestre Révolutionnaire et Romantique – a Monteverdi Chórral együtt – a repertoárdarabnak kijáró magabiztossággal és természetességgel szólaltatja meg Beethoven remekét. Ami számukra evidencia, azt a hallgató is úgy könyveli el – miközben a rácsodálkozás (ha nem túl giccses: a belefeledkezés) lehetősége alig kap teret. Távolságtartónak érződik az előadás – ami kijár a „megközelíthetetlen” nagyságoknak. Ugyanakkor személytelensége nem erősíti a szakralitást. Intellektuális élmény tehát első sorban – a Beethoven által írásban is rögzített szívhöz-szólás szándéka nem valósul meg. Aki e felvétel segítségével akarja megismerni a művet, aligha jut tovább a „tán csodállak, ámde nem szeretlek” érzésén. A mű iránt elkötelezett hallgató a hangszeres kidolgozottságnak köszönhetően fedezhet fel magának további részlet-szépségeket.

Fittler Katalin

Monteverdi Productions – Karsay és Társa
 SDG 718

BEETHOVEN: TRIÓK, OP. 70 NO. 2, OP. 97
Alexander Melnyikov, Isabelle Faust, Jean-Guihen Queyras

★★★★★

Beethoven életművében sok tekintetben az egyik legfontosabb műfaj a zongorás trió. A minden zeneszerző életében fontos mérföldkönek számító első opusz nála a zongora-hegedű-gordonka kombinációját bemutató három kamaramű. Az oeuvre hetedik ilyen jellegű darabját pedig – számos értéke mellett – azért is megkülönböztetett figyelem kísérte, mert nemcsak egy zeneszerzői műhelymunka utolsó, kikristályosodott alkotását üdvözölhetjük benne, hanem mert egyre súlyosbodó süketsége miatt Beethoven ezzel a művel búcsúzott zongoraművészként a nyilvános szerepléstől. A Harmonia Mundi ezúttal a két utolsó triót (Esz-dúr, B-dúr) jelentette meg – Alexander Melnyikov, Isabelle Faust és Jean-Guihen Queyras közreműködésével. A három muzsikussal együttese nem alkalmi társulat, már több éve készítene hangzási egysúlyú, ahol a három hangszer immár minden tekintetben egyenrangúnak számít, úgy az előadók játékában is az egymásra figyelés magasiskoláját figyelhetjük meg. Élvezet hallgatni Melnyikov restaurált Graf-fortepianójának egybefonódását Faust „Csipkerózsikának” nevezett Stradivarijával és Queyras 17. század végi csellójával. Ám nem csupán a különleges hangszerek teszik egyedivé e lemezt, hanem ahogyan formálnak, ahogyan együtt lélegeznek. Élmény hajlékony hangjuk, technikai könnyedségük, amit a zenei mondandó szolgálatába állítanak. Bár vérbeli csapatjátékosok, játékból mégis kihallható személyiségük önálló megnyilvánulása. Valószínűtlenül hibátlan produkció. Talán nem tűnik szakzasmusnak: Beethoven örülne, ha hallaná.

Kovács Ilona

Harmonia Mundi – Karsay és Társa
 HMC 902125

A CARNEGIE-SZÓLÓEST
Daniil Trifonov – zongora

Trifonov kivételes tehetség: egyrészt igazán lehangoló technikai zongorista, másrészt egyéniség. Bár orosz, nem az erős dinamikát preferálja, hanem a könnyedséget, erős billentést csak ritkán alkalmaz. Ugyanakkor nem olyan meggondoltan kimért, mint Brendel, hanem laza és természetes. Cikázik, ritka finom felbontásokra képes, dinamikai skálája nagyon differenciált, főképp a halk irányában. Néha elnagyolt, de ilyenkor mindig van egy másik szempont, amelynek megfelelően a megoldás igazolódik, és egyénivé, az egész meggyőző részévé válik. Emellett sok a jól kiépített megoldás is, és ezek változatos mintázatot adnak. Szkrjabin II. szonátája kiváló: az egyik legjobb Szkrjabin-előadás, amit valaha hallottam; színes, effektusokkal teli, eleven. Végre valaki igazán érzi ennek a nehezen megközelíthető szerzőnek a stílusát. Liszt h-moll szonátája inkább érdekes és alternatív. Nem a műből, annak formájából, nagy íveiből indul ki – mint Fischer Annie, Brendel, Zimmerman –, hanem saját intuíciójából. Nem opus-ideális, hanem itt és most jellegű. De igazán pazar. Chopin Prelűdjei szintén elég alternatív olvasatúak. Trifonov nem stúdiózás útján meglátottakat mutat be, hanem játszik. De azt igazán egyénien teszi. Finom pianói, pianissimói, gyöngyöző futamai egészen kivételesek. Itt Pollini és Ashkenazy az ellenpélda, akik formahűségben már-már tökéletesek, perze pianisztikus is, míg Trifonov spontán és laza. Született Chopin-játékos, de ez nem csak Chopin műveihez kapcsolódik: quasi à la Chopin játssza más szerzők darabjait is. Ő az a zongorista, aki önmagáért érdekes; azért, ahogyan játszik. A kis Medtner-réadás különösen virtuóz. Talán Medtner is kellene játszania, Szkrjabin mellett az ő művei is várják inspirált előadójukat. *Zay Balázs*

Deutsche Grammophon – Universal
 0289 479 1728 I

BRITTEN: CSELLÓSZIMFÓNIA, CSELLÓ-ZONGORA SZONÁTA
Zuill Bailey (cselló), North Carolina Symphony, Grant Llewellyn

Két mű szólalt meg 1960. szeptember 21-én Londonban: Britten Variációk egy Purcell-témára című darabja és Sosztakovics I. csellóversenye. Mindkét szerző ott volt a koncerten, és Brittent annyira lenyűgözte Rosztropovics játéka, hogy a következő évben e két művész be is mutatta az öttételes – melyben három tétel rövid, eredetileg Szonatinának nevezett – Csellószonátát. „A legszebb, amit írtam” – vélekedett Britten Szimfónia csellóra és zenekarra elnevezésű kompozíciójáról, utolsó nagyszabású szimfonikus művéről. Sosztakovics neve nem véletlenül említett meg: egyrészt Britten orosz zenészekhez fűződő barátsága miatt, másrészt pedig a Csellószimfónia óhatatlanul is Sosztakovicsot idéző karakterei, hangzásvilága, hangszerelési megoldásai miatt. Zuill Bailey tolmácsolja a Britten-műveket; a Csellószimfónia élő felvételén szép megoldásokat hallunk tőle, de az előadás helyenként túl romantikus, máshol szállás a vonókezelés miatt. A csellóhang dús, a kadencia kidolgozott. A zenekar részéről az atmoszférateremtés nem mindig teljes, a vonós pizzicato pontatlanok, több belépés is határozatlan. Összemosódik a zenekari hangzás, gyanítom, hogy a felvétel nem eléggé tiszta, és a North Carolina Symphony sem birkózott meg kellően az igencsak nehéz darabbal, bár a himnikus zárású Passacaglia igazán szép. A skót karmester, Grant Llewellyn elképzelése jó, a mű lényegét megkapjuk, de a partitúra mélyén maradt néhány ötlet, kiemelés. A Csellószonáta jóval intimebb darab, kellemes előadást hallunk; Bailey partnere Natasha Paremski. A zongoraművész játéka nem mindig reflektál a csellószólamra (ráadásul Dialogo a nyitótételt felírta). Ilhetett az Elegia, pörögnek a zakatoló szakaszok. Britten e két műfajban is nagyszerűt alkotott. *Lehotka Ildikó*

Telarc – Karsay és Társa
 TEL 34412-02

CSAJKOVCSKIJ, ARENSZKIJ: ZONGORÁS TRIÓK
Trio Wanderer

„Mindent megtennék, hogy örömet szerezsek Önnek, csak ezt ne kérje tőlem” – írta Csajkovcskij mecénásának, Nagyezsda von Meck asszonynak, aki zongora-hegedű-cselló trió írására buzdította pártfogoltját. (A gazdag özvegynek azért volt szívügye egy új zongorás kamaramű, mert szerette volna a nagyközönségnek is bemutatni új felfedezettjét, aki ugyan még ismeretlen, ám rendkívül tehetséges volt. A reményteljes ifjú művészt Claude Debussynek hívták.) Csajkovcskij arra hivatkozott, hogy nem tudja elviselni e három hangszer együtthangzását: mi több, kínzás számára ezeket együtt hallani, és biztosította Mecknéét, hogy soha nem fog zongorás triót írni. Annál is inkább, mivel a zeneszerző három szerepben tudta elképzelni a zongorát: szólóban, zenekarral és kíséreként. Hogy a gigantikus méretű (több mint negyvenperces) a-moll trió nem sokkal később mégis megszületett, ahhoz egy fájdalmas eseményt kellett a komponistának átélnie: kedves barátjának és tanárának, Nyikolaj Rubinszteinnek váratlan halálát. Az „egy nagy művész emlékének” ajánlott, 1882-ben elkészült kamaramű nemcsak csodálatos mementója lett kettejük kivételes barátságának, de megszólaltatói szerint – különösen a második tétel alapján mondják ezt – összes művét tekintve is a legnehezebb zongoraszólamot írta itt le. A korong másik kompozíciója, Arenszkij d-moll triója (op. 32) szintén tiszteletadás: a kiváló csellista, a litván születésű Karl Davidov, „a csellisták cárjának” emléke előtt tiszteleg. A Wanderer Trio tagjai nagy odaadással és kidolgozottsággal játsszák hallatlanul nehéz szólamaikat. Főlényesen birkóznak meg a technikai nehézségekkel, emellett arra is van idejük, hogy érzékeny, ugyanakkor szenvedélyes játékkal magával ragadó élményt adjanak. *Kovács Ilona*

Harmonia Mundi – Karsay és Társa
 HMC 902161

BERG: LÍRIKUS SZVIT, SCHÖNBERG: MEGDICSŐÜLT ÉJ

Ensemble Resonanz, Jean-Guihen Queyras ●●●●●

Több mint negyedszázadnyi időbeli távolság és zenei „evolúció” választja el egymástól Arnold Schönberg Megdicsőült éj (1899) című darabját és Alban Berg Lírikus szvitjét (1926). Előbbi a kései romantika, a wagneri szellem és a szimbolizmus nyomait viseli magán, utóbbi a radikális esztéta-modernség hatása alatt született. S míg előbbi programatikusan egy azonos című Richard Dehmel-költeményre referál, addig utóbbi abszolút zeneként, a tizenkétfokúság jegyében nyert megfogalmazást. Azonban összefűzi őket a Zemlinsky név. A Megdicsőült éj műzsája Alexander von Zemlinsky zeneszerző Mathilde húga (Schönberg későbbi felesége), a Lírikus szvit pedig címében is Zemlinsky 1924-ben bemutatott Lírikus szimfóniájára utal. Nem mellékes, hogy mindkét darab kamaraműként került a köztudatba: vonós szex-tettként és vonósnégyesként. Később váltak csak a nagyzenekarok „prédájává”, s lettek vonózenekari repertoárdarabbá. Csak hogy a Megdicsőült éj kamarazeneként túl „szálkás”, zenekari kompozíció gyanánt viszont túl dagályosnak hat – nyersen és nyilvánvalóan érezni rajta a trisztáni akkordok kromatikáját. A Lírikus szvitnek pedig csupán három tételét dolgozta át alkotója nagyobb együttesre. A Jean-Guihen Queyras vezette Ensemble Resonanz lemeze – amellet, hogy jó érzékkel párosítja a két szegrőlvégről rokon darabot – képes eloszlatni minden előítéletünket e szerzeményekkel kapcsolatosan. Mindenekelőtt: sikerült eltalálni az arany középutat a kamara- és a zenekari hangzás között. A húsz, illetve huszonkét fős együttes ideális arányokat biztosít a hangzás kényes egyensúlyának kidolgozásához, s ami még ennél is lényegesebb: kivételes precizitással, példás fegyelmettséggel és kristálytisztá intonációval muzsikál.

Balázs Miklós

Harmonia Mundi – Karsay és Társa
HMC 902150

HANNS EISLER: ERNSTE GESÄNGE, LIEDER WITH PIANO, ZONGORASZONÁTA

Matthias Goerne (ének), Thomas Larcher (zongora), Ensemble Resonanz ●●●●●

A néhai keletnémet ikon, Hanns Eisler három nagyobb alkotói korszakába enged betekintést Matthias Goerne és Thomas Larcher új albuma. Az op. 1-es zongoraszonáta még a kezdeti útkeresés, a fiatal évek gyümölcse. Eisler, mint Schönberg legjobb tanítványa, mindenben hű próbál lenni mesteréhez, így szonátája nem tartozik egyetlen hangnembe sem. Atonális darab, jóllehet erős érzelmi töltöttségével a purista szeriális zenétől is messze áll. A jórészt a negyvenes években keletkezett zongorakíséretes dalok már egy egészen más rajzolatú pályaszakasz termékei. Miután zsidó származása, szélsőbaloldali nézetei és a bécsi-berlini avantgárd iskolákhoz való vonzalma okán a száműzetés és a vándorlét keserű kenyerére kényszerült, zómében Brechtől kölcsönzött – és meglehetősen szabadon kezelt – szövegeket zenésít meg; egymástól néhol nagyon különböző, de mindig igen intenzíven kifejező stílusjegyeket fölmutatva. Eislerre itt egyszerre hat a retrográd posztromantika, a brechti művészet-esztétika, a hollywoodi filmzene és „song”, valamint a német kabaré-dalok világa. Hangja hol elégikus, hol naivan szentimentális, másol – ahol az irányzatos, mozgalmi keretek megkövetelik – indulószzerű; de mindig átfűti a hon- és tettvágy, az együttérzés humanista parancsa. Az 1961-62-ben komponált Komoly dalok Eisler utolsó befejezett munkája, mely bevalottan a Szovjet Kommunista Párt 20. kongresszusának hatása alatt íródott. Itt minden modern minta elmosódik: a végső hónapjait élő zeneszerző visszatér a német dalirodalom 19. századi gyökereihez. Schumannhoz, Brahms-hoz. Goerne pedig nem azért evidens előadója e daloknak, mert maga is az egykori NDK polgáraként élte fiatal éveit, hanem mert énekkultúrája a jelenkor legjobbjai közé utalja.

Balázs Miklós

Harmonia Mundi – Karsay és Társa
HMC 902134

PENDERECKI: ZONGORAVERSENY (FELTÁMADÁS)

Florian Uhlig, A Lengyel Rádió Szimfonikus Zenekara, Lukasz Borowicz ●●●○●

A nagyon jó határát súroló mű. Penderecki a Világke-reskedelmi Központ elleni 2001-es merénylet emlékére írta eredetileg, később jelentősen átdolgozta, ki-egészítette. A lengyel bemutató botrányba fulladt: a sajtó szocialista realizmussal vádolta Pendereckit, aki védekezésésképpen lemondott programokat Krakkóban, és visszavonult. Örültség: nem Zsdanov és Hrennyikov kapcsolódik hozzá – ha már, akkor egy kis Sosztakovics, ez kétségtelen. Kiemelkedő mű, de fenntartásokkal. A zenekari részt sokkal jobbnak tartom, mint a magánszólamot, utóbbi ritkán lép ki a futamok világából, olykor elég közhelyes. Penderecki jobban kezeli a zenekart, számos igen figyelemreméltó zenei gondolat van a darabban, bár a magam részéről sajnálom, hogy nincsenek hosszabb kidolgozások, variációk. Sok a jó effektus, és persze akad néhány kissé közhelyes is. Sajnálom azt is, hogy nem kapott a zongora kadenciát, vagy legalábbis olyan részt, amikor ő vezet. Nekem az indulás részekből is sok egy kicsit; ezen a téren Sosztakovics remekül tudott sajtót alkotni – Britten, Penderecki általánosabb marad. Kissé olyan az egész, mintha ideges rohángálást mutatna a zongora, míg a valódi folyamat a zenekarban zajlik. Kérdéseket vet fel az apoteózis is a mű közepe felé. Oka talán az, hogy a szerző utóbb továbbírta a művet. A Mahler II. szimfóniáját idéző alcím valójában a túlélésre, a folytatásra utal. Nem az áldozatok támadnak fel, hanem a gyászolók ocsúd-
nak, élnek, s mennek tovább. A Lengyel Rádió Szimfonikus Zenekara Lukasz Borowicz vezényletével nagyon szépen teljesít; Florian Uhlig is jó, de az igazi teljesítmény – annak lehetőségéből kifolyólag – a karmesternél és a zenekarnál van. A lemez szentelenül rövid, 37 perc, jó lett volna még pár Penderecki-darabot felvenni mellé.

Zay Balázs

Hänssler Classic – Karsay és Társa
CD 98.018

REFUGE IN MUSIC – TEREZÍN
Anne Sofie von Otter,
Daniel Hope, Christian Gerhaher

A Prágától északra fekvő Terezint (németül Theresienstadt) sokáig csak a 18. században épült erődje tette híressé-hírhedtté. Az épületegyüttest a náci 1942-től gettóként használták. Több ezer embert zsúfoltak itt össze, hogy aztán nagy részüket innen vigyék tovább azokba a koncentrációs táborokba, ahonnan már soha többé nem tértek haza. A *Refuge in Music* (Menedék a zenébe) című, dokumentum- és koncert-filmet is magában foglaló DVD arról az emberfeletti túlélési ösztönről beszél, ahogyan az idehurcoltak a legkegyetlenebb idők közepette is megőrizték méltóságukat. A gettóbéli muzikusoknak köszönhetően naponta rendeztek koncerteket; volt kabaré, kórustest, sőt operaelőadás is. A filmet készítőket kettős cél vezérelte: egyrészt fejet hajtani a Terezinben fogvartartottak előtt, másrészt felhívni a figyelmet arra a máig ismeretlen zenei hagyatékra, amit az ott alkotó zenészek hagytak ránk. A dokumentumfilm nagy értéke a személyes hitelesség. Megrendítő a 110 éves Alice Herz-Sommer megszólaltatása, aki Mahlert és Franz Kafkát még személyesen ismerte. Ő a világ legidősebb zongoraművésze, és a holokauszt legidősebb túlélője is. Szívszorító az idén 90 éves Coco Schumann visszaemlékezése, aki jazzgitárosként enyhítette esténként a tereziniek szenvedéseit. Nem tudták, meddig zenélhetnek. A reménytelenség ellenére is töretlenül szolgálták művészetükkel, melyből erőt merítettek a borzalmak elviseléséhez. Mint Radnóti Első eclogájának tölgyfája, mely a kivágásra jelölés ellenére is új levelet hajtott. Hálások lehetünk Anne Sofie von Otter énekesnőnek, Daniel Hope hegedűművésznének és a többi közreműködőnek ezért a tanulságos élményért. Mindenkinek látnia kell, hogy soha többé ne történhessen meg ilyen szörnyűség.

Kovács Ilona

Deutsche Grammophon – Universal
 00440 073 5077

VERDI-ÁRIÁK
Anna Netrebko – szoprán, A Torinói Teatro
Regio Zenekara, Gianandrea Noseda

Ellentétes érzéseket kelt ez a lemez. Kétségkívül lehangoló, csodás hang, igazi temperamentum, nemcsak stílusán, hanem az előadások intenzitása tekintetében is. Az egyéni hang olyan szintje, mely nem gyakori. Ugyanakkor Netrebko mintha idegen terepre lépett volna. Ez részben izgalmas, részben veszélyes. Forszírozza a hangját – nem mindig, de sokszor. Kétségkívül sikerrel, tud erős lenni, egészen vad lenni, de kihallatszik az előadásokból a határok feszegetése. Callast nemcsak hangzás terén idézi Netrebko németkori hangképzése, hanem a konkrét helyzetet illetően is. Az orosz diva hangjának komfortzónáján kívülre tért, ami szerintem esetenként jó, de gyakorta felettébb veszélyes. Ám ez nem minden. Legyen Netrebko bármily érdekes is ebben a repertoárban, a komfortzónán kívüliség nemcsak a repertoár oldalán jelenik meg, hanem az éneklésben is, és ez kevésbé tetszik. Netrebko a bel canto repertoárban, valamint a lírai opera-repertoárban éppen természetes, puha, krémes éneklésével tűnik ki, a forszírozás egy-egy rész erejéig jó és izgalmas, de hosszan nem. Nem mondom, hogy ne énekeljen Verdit. De jobb lenne megszokott bel canto modorához közelebb maradni, s csak ritkán messzebbre merészkedni. Ott egy csomó alig felvett Bellini-mű, amelyekhez aligha akad nála jobb szoprán, s akad Verdi és Puccini művei közt is neki való. A kevésbé neki való is megközelíthetők saját hangjához és adottságaihoz hű módon. A lemez hatásos és jó, de nem látom adekvát iránynak. Az alternatív megoldások híve vagyok, direkt jó a szokatlan terep, a szokatlanságával érdekes megvalósítás, de az előadó lényével feszültségben csak egy bizonyos fokig helyes lennie. Inkább a mű és az ő feszültségének sajátossága adja az izgalmat.

Zay Balázs

Deutsche Grammophon – Universal
 0289 479 1052 7

ELÍNA – THE BEST OF ELÍNA GARANČA

Tíz éve debütált Elina Garanča a Salzburgi Fesztiválon, és a lett énekesnő azóta egyike a legkeresettebb mezzoszopránoknak. Négy szóló-, és több operafelvétel után megérett az idő arra, hogy Best of lemezt adjanak ki Garanča eddigi művészetének összegzésé-képp. Ez a válogatáslemez semmiképpen sem azért készült, mert Garanča már túl van a horizonton. Bár énekelte Rossini Cenerentoláját, jobban szereti Bellini vagy Donizetti szerepeit, s nem tartja magát Rossini-mezzónak (lemezen nem is találunk Rossini-részletet). Úgy érzi, hangszíne, vibratója nem olyan, mint ami egy Rossini-szerephez illene. A válogatáslemez tíz év összegzése, tíz szerző áriája, dala, duettje szólal meg a kiadványon – Anna Netrebko és Roberto Alagna közreműködésével. Igazán szép a Barcarolle a Hoffmann meséiből, a Virágduett élő felvételének szoprán szólama viszont nem különösebben tiszta. Garanča hangja csodálatos: sötét színű, kiegyenlített, a magasságok is rendkívüliek, nem érezzük erőltetettnek, élesnek. A hangszín kínálja magát a szenvedélyt kifejező szerepekre, Garanča mégis visszafogott ezekben. A Carmenben nem érezzük az öserőt, a Csókáriában azt a végtelen erotikát, szenvedélyt. A spanyolok koloritban bővelkedő részletek tűzési is keveslem. Csak a lassú szakaszt halljuk Donizetti A kegyencnő című operájából – szívesen vettük volna a virtuózabb részt is. Hangulatos a de Falla-dal, gitárki-séretes átírtban, de a lemez számomra legszebb felvétele egy különlegesség: Bellini Adelson e Salvini című operájának áriája. A kéziratban maradt szakaszban testetlenül szép a hangzás, Garanča éneklése egy csoda, fantasztikus élmény hallani a művésznőt. Hasonló Villa-Lobos Áriája is: egészen valószínűtlen képeket idéz fel a hallgatóban a szöveg nélküli éneklés.

Lehotka Ildikó

Deutsche Grammophon – Universal
 0289 479 1052

RAMEAU:
LE GRAND THEATRE DE L'AMOUR
Sabine Devieille, Les Ambassadeurs,
Alexis Kossenko

„Az igaz zene a szív nyelve” – írta Rameau máig tanulságos zeneelméleti könyvében, és majd 300 év elteltével Sabine Devieille lemeze alapján igazat adunk a zeneszerzőnek. A szerelem, szenvedély és az ahhoz kapcsolódó érzések, még ha negatívak is, jól tükröződnek a Le Grand théâtre de l'amour című lemezen. Operaáriákból és néhány zenekari számból kap egy, illetve több csokorra valót az érdeklődő; a pasticcio-szerűen összevont részekből rendkívül izgalmas program állt össze. Különösen érdekes a Les boréades című opera Un horizon serein-je – a lemez leghosszabb részlete –, de említeni kell a fuvalás tételeket/számokat is. A Nais részletében középkorosan egyszerű dallamot hallunk, dudaszóval. Más opera-, operaballet-részletekben a dús vagy éppen az áttetszően tiszta hangszerelés készletű figyelemre a hallgatót. Ahogy az előadás is: a Les Ambassadeurs tagjai nagyszerű zenészek, nem félnek például a Bartók rádió hallgatók számára ismerős nyitásmű tempóját komótosabbra venni, de az ütőhangszerek bátor használata, a rézfúvósok érces hangja is egyedivé teszi a felvételt. A táncok karakteresek, tartásuk van, az áriák alátámasztása láttató. Devieille koloratúrszopránja könnyű, hajlékony; ha a történet úgy kívánja, egyszerű, sallangmentes, de tud igencsak határozott lenni, vibratóival is jelez. A lemez anyaga, az atmoszféra-kifejezés változatos, mind az énekesnő, mind a régizenei együttes részéről. Aimery Lefèvre és Samuel Boden közreműködése is ragyogó. Alexis Kossenko karizmatikus elképzelése is hozzájárult ahhoz, hogy lemez többszörösen díjnyertes lett. Ha egyazon szerző műveit tolmácsolja egy szólista, fennáll a veszély, hogy kliséit kapunk. Devieille esetében azonban nem ez történt. *Lehotka Ildikó*

Erato/Warner Classics – Magneoton
 0825 646372843

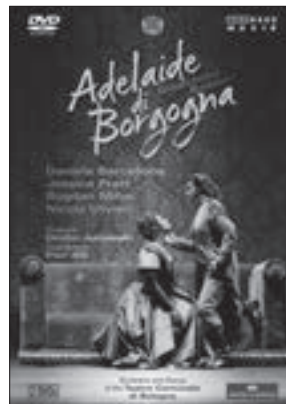

MOZART: A VARÁZSFUVOLA
Royal, Durlovski, Breslik, Ivaschenko,
Berlini Filharmonikusok,
Berlini Rádiókórus, Sir Simon Rattle

Nagyszerű énekesek, csodálatosan szóló zenekar és kórus, varázslatos karmester, fantáziadús rendező – közepes előadás. A nyitány és az első jelenet után még úgy tetszett, indokolatlan fanyalgás fogadta a Baden-Badeni Hűsvéti Fesztivál 2013-as operaprodukcióját. Ám a torokszorító, szívdobogató pillanat később csak nem szikrázott fel, pedig igazán jelentős energiákat mozgattak meg a produkció alkotói. Carsen koncepciója ide, a Festspielhausba készült, nincs más színházbéli előképe. Nem is lehet, mert a színpad technikai lehetőségei igen szerények, optikai hatásokkal, függönyökkel jelzi a helyszíneket a rendező. Eszerint két külön világ létezik: a felső nap-sütötte és az alsó, sötét földalatti; ez az elgondolás jól nyomon követhető. A varázsfuvola előadásokban a „harmadik” – Pamina – szerepére azonban Carsen sem talál logikus választ. A brit szoprán, Kate Royal ideális Pamina, mellette kicsit vértelennek tűnik Pavol Breslik jó színvonalú Taminója. Ana Durlovskinak egyik legjobb szerepe az Éj királynője – Bregenzben, a víz felett szédítő magasságban is hidegvérrel kolorálta szólamát. A produkció nyeresége Michael Nagy dinamikus Papagenója – a magyar gyökerű bariton a Budapesti Wagner-napok első Lohengrinjén a király hírnöke szerepében hívta fel magára a figyelmet. Rattle ambíciója az, hogy a baden-badeni fesztivállal konkurenciát teremtsen a Salzburgi Hűsvéti Fesztiválnak. Nehéz és még nem nyertes helyzet, bár a baden-badeni menedzsmenst igen lelkes. Sokat várnak az 2014-es produkciótól: Puccini Manon Lescaut-jától és a János-passió Peter Sellars által szcenírozott verziójától. *Albert Mária*

Berliner Philharmoniker
 BPH130011

ROSSINI: ADELAIDE DI BORGOGNA
Barcellona, Pratt, Mihai, Ulivieri,
Teatro Comunale di Bologna,
Dmitri Jurowski

Rossini operájának hőseit – kis túlzással – régi, jó ismerősnek tekinthetjük. Ottone, azaz I. Ottó német király, a német-római birodalom alapítója mért sorsdöntő vereséget a portyázó magyarokra az Augsburg melletti Lech mezején. Géza fejedelem pedig jobbnak látta Nyugatról – nevezetesen Ottótól – térítő papokat kérni, hogy majd fia, István a római egyház kebelére vezesse népét. Az olasz mezzo, Daniela Barcellona által kevés eszközzel, mégis hitelesen megformált alak tehát történelmi figura. Barcellona megbízható énekes, nem különösebben szép orgánnummal, a másodvonalból. Az előadás többi szereplője is ezt a kategóriát képviseli. Olyan művészek, akik a hétköznapokon is hibátlan, a művekhez méltó teljesítményt nyújtanak, akárcsak a Teatro Comunale di Bologna kórus és zenekara. Adelaide di Borgogna szintén valóságos személyiség volt – a címszerepben Jessica Pratt is a stabil középszerepbe sorolható. A brit szoprán első énekmestere tenor édesapja volt, majd végigjárta a legjobb itáliai tanárokat, kitűnő iskolázottsága éneklésének könnyedségében is megmutakozik. Bogdan Mihai tenorja kevés a hősi karakterű Adalberto szerepéhez, repertoárján ennél líraibb szerepek sorakoznak. Pier'Alli egy évtizede a Budapesti Tavaszi Fesztivál számára készített impresszív vizuális háttérrel Verdi Requiemjéhez. Ebben az előadásban is üresen hagyja a színpadot, legfeljebb egy szófa, egy asztal foglal némi helyet, a háttérben mozgó és álló képei jelzik a helyszínt: csatamezőt, kastélyt, váruddat. A pesarói Rossini Opera Fesztivál sorra veszi, és a kritikai revízió elvégzésével együtt műsorra tűzi az ismeretlen vagy kevésbé ismert darabokat. Lassan fogalmat alkothatunk az életmű teljességéről. *Albert Mária*

Arthaus Musik
 101 646

VERDI: SIMON BOCCANEGRA

Hampson, Opolais, Calleja, Pisoni, Bécsi Énekesakadémia, Bécsi Szimfonikus Zenekar, Massimo Zanetti

Új koncertfelvétel Verdi legjobb operáinak egyikéről. Meglepően jó, kidolgozottságot, hangzást tekintve akár stúdiófelvétel is lehetne. Massimo Zanetti érzékenyen vezényel, tempóban és dinamikában visszafogott, a szereplők belső történéseire fókuszál, ami illik a darabhoz. Thomas Hampson átéléssel, jó stílussal énekel, s a legjobbak – Leo Nucci és Piero Cappuccilli – szintjén van. Luca Pisoni abszolút ideális Paolo, nagy dicséret illeti. Igor Bakan nem kimagasló Pietro. A Mariát-Ameliát éneklő Kristine Opolais hangja nem kifejezetten egyéni, de jó a technikája, felkészült, s teljesítménye végül is nem marad el Los Angelesétől és Te Kanawától, akik csak a hang egyéni színezetével tűnnek ki jobban. Joseph Calleja kitűnő Gabriele: szép, izes hang, odaadó éneklés. Örülök, hogy foglalkoztatják manapság. Csak Giacomo Aragall éneklí szebben a szerepet. Szenvédelységben José Carreras emelkedik ki, Calleja hozzá áll közel. Carlo Colombara Fiescoja megítélés kérdése. Ehhez a szerephez erős mély basszus kéne: Boris Christoff, Nicolai Ghiaurov és Paata Burchuladze voltak kiválóak, velük valóban szól a szerep. Colombara hangja kisebb és optimális tartománya magasabb, de szépen teljesít. Ezért, s mivel hangja egyéni színével Hampson sem áll Pisoni fölött, a lemezen kicsit közel esnek egymáshoz a mély férfihangok. Jobb, ha nagyobb a szórással, és a címszereplő emelkedik ki egyéni színével. Ezért egészében Claudio Abbado elismert, valamint Solti György – megítélésem szerint – előítéletek miatt nem kellőképp értékelt lemeze áll az élen, de a személyes és személyközi drámák finom érzékeltetése és az abszolút igényes kidolgozottság miatt ez a közeliükben van.

Zay Balázs

Decca – Universal
4785354

KODÁLY ZOLTÁN: HÁRY JÁNOS

Szegedi Csaba, Schöck Atala, Szvétek László, Megyesi Schwartz Lúcia, Magyar Állami Operaház együttese, Héja Domonkos

Örömmel regisztráljuk: a Magyar Állami Operaház kiadványainak színvonala javul. Az Opera Trezor sorozatban megjelent Háry-album kísérőfüzete már tartalmazza a fontos, elvárható információkat. Bár a szemüveghasználókkal lehetett volna lojálisabb a dalszínház: a külön bookletben közölt librettó parányi betűméretét megduplázhatták volna. A színvilág, a tipográfia egyébként tetszetős. A hangfelvétel minősége kitűnő, a zenei rendezőnek és a hangmérnököknek köszönhetően – Könyves Klaudia, Lakatos Gergely és Liszcai Károly nevét kell megemlítenünk – a próza és a zene szépen összesimul. A próza stílusa kulcskérdés egy daljátéknál. Kovács Katalin, a felvétel rendezője kinél több, kinél kevesebb sikerrel hozta egységbe a szöveges részeket a dalokkal és zenekari részletekkel. A címszerepet játszó Szegedi Csaba, valamint az Örzsét alakító Schöck Atala mellett az intrikus Ebelasztin bárót megformáló Szerekován János kapta el legjobban az életre keltendő figurák lényegét. Szegedire mintha ráöntötték volna a mesehős alakját. Háry ugyan a vágyak és álmok költője, de ezeknek nem Bécsig, csupán Nagyabonyig van távlatuk. Tiszay Magda és Komlóssy Erzsébet óta senki sem találta el Örzsé szerepének sokrétűségét oly kifejezően, mint e felvételen Schöck Atala, akinek dús orgánuma, szövegértelmezése magasba emeli Kodály nóalajakját. Megyesi Schwartz Lúcia Mária Lujzája zárkózik még fel hozzájuk. Szvétek László Marci bácsija perfekt, de nem kél versenyre a nagy buffo elődök teljesítményével. Héja Domonkos pálcája alatt differenciáltan szól a zenekar. A karmester kerüli a népszínműves gesztusokat, és kiemeli a mű finomságait. A felvételt Kodály muzsikájának költőisége hatja át.

Albert Mária

Magyar Állami Operaház / Opera Trezor
MÁO 005

RICHARD STRAUSS:

AZ ÁRNYÉK NÉLKÜLI ASSZONY Amonov, Kudolej, Savova, Umerov, Szergejeva, Szentpétervári Mariinszkij Színház, Valerij Gergiev

A hajdani cári operaház erős versenyben van nemcsak a tradicionális riválissal, a moszkvai Nagyszínházzal, hanem a világ jelentős operaközpontjaival. A nemzetközi szinten hatalmas reputációt szerzett karmester, Valerij Gergiev műsorválasztása, a szereplők, az alkotók kiválasztása és felkészítése versenyképes. És csatlakoznak az élvonalhoz a saját kiadványok sorozatával: Prokofjev A játékos című operájának felvétele éppen idén nyerte el az ICMA zsűrijétől A legjobb DVD felvétel címet. Ebben az évben Richard Strauss életműve áll a zenei szféra figyelmének fókuszában. A 150 éve született zeneszerző opus magnumának felvételét adja most közre a szentpétervári társulat. Az árnyék nélküli asszony minden előadónak és minden időben föl van adva a lecke. Gergiev a színrevitelhez az egyik legsofordalóbb brit rendezőt, Jonathan Kentet kérte föl, aki előzőleg (2007-ben) a Mariinszkijban Strauss Elektráját állította színpadra, 2009-ben pedig Az árnyék nélküli asszonyt, amelynek 2011-es, már minden szempontból beérett előadását rögzítették. (Az évadban mindkét produkció szerepel a teátrum repertoárján.) Kent bevált alkotótársával, Paul Brown jelmez- és díszlettervezővel a bonyolult szüzsé meseszerűsége mellett a jelenre is érvényes morális tanulságokat hangsúlyozza. A cselekmény exozicójában allegorikus a látvány, majd 21. századi képre vált, végül a végül a végül a végül a végül a jelen együtt mutatkozik. A produkció természetesen német nyelvű. Nehéz bárkit is kiemelni a szólisták közül, annyira egyenletesen magas színvonalú a zenei megvalósítás. Talán a Kelmefestőnét alakító Olga Szergejevát és a Dajkát megformáló Olga Savovát érdemes külön is említeni.

Albert Mária

Mariinsky
MAR 0543

IGNACY JAN PADEREWSKI: MANRU
A Bydgoszcz-i Opera Nova együttese, Maciej Figas

Miniszterelnök, egyben külügyminiszter is volt a zongoraművészként rendkívül sikeres Ignacy Jan Paderewski, és nem mellesleg több művet írt. Ezek közül kiemelkedik Manru című, háromfelvonásos operája, amelynek témája a szerelem – de nem akármilyen. Manru, a cigányfiú beleszeret egy lányba, mindkettejük környezetébe ellenzi a (tragikus végű) szerelmet, melyből egy gyerek is született. A cselekmény a mai is élő problémát láttatja: a két külön kultúrából jött embert a szerelem sem kötheti össze. Az 1901-ben, Drezdában bemutatott opera hatalmas sikert aratott, a következő évben számos városban előadták, a New York-i Metben is (maig nem szerepelt ott újabb lengyel opera). A kiadványon a 2001-es wroclawi előadást halljuk. A zenei ötletek nagyon jók, különböző motívumokkal jellemez Paderewski, a cigányzenét az operába emelő rész hallatán helyenként a Mátyas pincében érezheti magát a hallgató, a cimbalom is megszólal. Nem mentes némi liszti anyagkezeléstől a mű, de nem epigonszerű, sőt egyedi. A hangszerelés kiváló, a kórustablók monumentálisak, a zenei anyag kifejező. Paderewski sok esetben az énekhangot a zenekar részének tekinti, de vannak nagyon szépen megfogalmazott áriák, duettek. Az opera dramaturgiája jól felépített, a cselekmény nem ül le (az eredetileg német, később lengyelre fordított librettó Jan Kraszewski regénye alapján készült). Ismét rácsodálkozhatunk egy olyan műre, melynek létezéséről alig tudunk, a magyar nyelvű szakirodalomban nem találkoztam a Manruval. Minden elismerést megérdemelnek az előadók: az Ulana szólamát éneklő Wioletta Chodowicz és az énekkar remek, a zenekar nagyon jó, Maciej Figas keze alatt elevenné vált az opera. Hálásak lehetünk a kiadványért.

Lehotka Ildikó

Dux – Karsay és Társa
Dux 0793/0794

C. P. E. BACH: BILLENTYŰS VERSENYMŰVEK
Michael Rische, Rainer Maria Klaas – zongora, KammerSymphonie Leipzig

Végre! Egyik korábbi kritikámban, a friss Gramofondíjas Spányi Miklós egyik lemeze kapcsán említettem, hogy azért zongorán is kéne C. P. E. Bachot játszani, mert az a későbbi fejlődéshez kapcsolná a műveket, és íme: Michael Rische nemrég indult sorozata zongorával! A KammerSymphonie Leipzig szépen, lágyan, moderálatn kísér. Rische igényesen, kidolgozottan játszik, de nem igazán egyéni hangon és autonóm módon. Mind az ő, mind a zenekar produkciói lehetnének lazábbak, merészebbek. Egyfajta merevség mintha volna magukban a művekben is, így ideálisan a megszólaltatás – ezt ellensúlyozandó – szabadabb kellene, hogy legyen. Nem véletlenül írtam azonban a mintha szót. Mert C. P. E. Bach egyúttal különösen invenciózus is. Olyasféle játékmód lenne jó, mely Christoph Rousset-t jellemezte, amíg csembalózott. A színvonal magas, de lényegesebb előadói szempont a pontosság, mint az egyéni és lendületes megoldás. Különös a Wq. 43/5-ös versenymű előadása zenekar nélkül – mint a gyerek Richter, amikor ismerős néniknek egymaga előadta Schumann zongoraversenyét. A Wq. 46-os kettősverseny kimagasló mű, és a két zongorista mintha az egybesimuló összhang helyett a saját szólam minden részletének felmutatását preferáló játékmód híve volna. Tényleg érdemes zongoristáknak is játszani C. P. E. Bachot, mert ez a művek lágyabb, romantikusabb oldalát hozza ki, ami különösképp megmutatkozik e kettősverseny lassútételében. Mivel a sorozat most indul, felhívom a készítőket figyelmét arra, hogy Németországban él és dolgozik az egyik legnagyobb élő Mozart-karmester, Jeffrey Tate, aki kivételesen inspiráltan tudna kísérrni. Hiánypótló sorozat, és ha nem is kivételesen inspirált, de színvonalas.

Zay Balázs

Hänssler Classic – Karsay és Társa
098.027.000

J. S. BACH: HEGEDŰ-VERSENYEK, KETTŐSVERSENY, HEGEDŰ-CSEMBALÓ SZONÁTÁK

Janine Jansen – hegedű,

Ramón Ortega Quero – oboa,

Jan Jansen – csembaló

Elég közepes eredmény. Jansen a divatot követi, quasi historikus könnyedség; halk, olykor elbújó játék, kis együttes, gyors tempók. Szép a hangerő fluktuációja, a merevség kerülése, ugyanakkor elvész a forma, néha a magánszólam maga is. A két szólóhegedűversenyben Mutter és a Trondheimi Szólisták előadása hasonló, de jobb: nála is van veszteség, mégis több marad a Bach adta formából. Itt nagyon sok a pontozás, az előadás sokszor nyugtalan, nem a jelenben halad, hanem rohan. A két szonátában a hegedű dominál. Mintha egy nagy teremben játszana egyedül, a hegedűművésznoja apja pedig az alagsorban csembalózna – kapkodva, mivel a tempót hegedűs lánya egyedül határozza meg. Vannak szép részek, de az egész teljesen aránytvesztett. Muzikális, de sok részletében téves interpretáció.

ZB

Decca – Universal
0289 478 5362 6

J. S. BACH: MÁRK-PASSIÓ
Amszterdami Barokk Ének- és Zenekar, Ton Koopman

Erősen vitatható ötlet. Lehet elveszett művet rekonstruálni – de csak ha van kellő alapja. Itt nincs: ha valamilyen nem volt a Márk-passió, hát akkor ilyen. Persze sok átvett rész rendben van, de mi a jó benne? Épp az hiányzik Koopman rekonstrukciójából, amit megismerni izgalmas lenne: Bach zsenialitása egy harmadik passióban. A legzavaróbb a rossz prozódia, ami végképp elkeserítő: legalább átalakította volna Koopman az átvett anyagot a megmaradt szöveghez! Elméletileg meg lehet próbálni – valamilyen tényleg inspirált állapotban – abszolút újat írni Bach stílusában, bár ebben a magasságban ez elég reménytelennek látszik. Az előadás papírforma szerinti, nagyjából jó, de a recitativókban az említett okokból különösen rossz a prozódia. Egészében kissé általános és átlagos – historikus manírok közt mozog.

ZB

Warner Classics – Magneoton
825646450779

**LES SONS ET LES PARFUMS
DEBUSSY ÉS CHOPIN MŰVEI**
Javier Perianes – zongora
Harmonia Mundi – Karsay és Társa
HMC 902164 ●●●●○

Az andalúziái születésű pianistának ez a hatodik CD-je. Érdekes összeállítás műsorról jelentkezt: Debussy találkozik Chopinnal – 14 tételt sorjáztat, párba állítva. A két-két műnek nemcsak a hangneme és a hangulata azonos, hanem megannyi felrakásbeli jellegzetesség is rokonítja őket, s nem utolsósorban az interpretáció sajátossága. Perianes játéka dallamcentrikus, technikai problémát nem ismerő felkészültségével tudatosan úgy zongorázik, hogy feledtesse a zongora ütőhangszer-jellegét. A kiadvány kivitelezése reprezentatív, ismertetőszövege informatív (kár, hogy a fordítás nem mindig hibátlan) – és különleges élményről gondoskodik a DVD-melléklet, Josep Molina filmje, amelyben a zongoraművész és az ismertető írója, Yvan Nommick kalauzolja a hallgatót, aláfestő zeneként alkalmazva a korongon felcsendülő darabokat. *FK*

AROUND THE WORLD
Emmanuel Pahud – fuvola,
Christian Rivet – gitár
Warner Classics – Magneoton
50999 6 15399 2 ●●●●○

Világkörüli útra hívja hallgatóit Emmanuel Pahud és Christian Rivet. Japántól Argentínáig, Erdélytől Indiáig nagy távolságokat járunk be a lemezt hallgatva. Az előadók nemcsak térben, hanem időben is kalandoznak: Händel, Molino, Bartók,

Piazzolla, Ravi Shankar, Hosokawa, Ohana, Elliot Carter és Rivet műveit szólaltatják meg. A művészek többnyire duóznak, egyszer-egyszer pedig mindketten szólóban is megnyilatkoznak. A válogatás kétértelműen színes, mint egy kaleidoszkóp, ám az összeállítás véletlenszerűnek tűnik, koncepciója az előadók által írt kísérőszöveg ellenére is rejtve marad. A talányos válogatás is egy utazáshoz hasonlít, ahol sok előre el nem tervezett élmény érheti az utast. És persze zenével utazni mindig jó. Kimozdít a mindennapokból, szabadságot ad, hogy aztán visszatérve boldogan felfedezzük kiindulópontunk szépségeit és értékeit *KI*

LES VENTS FRANÇAIS
20. századi fúvós kamarazene
Warner Classics – Magneoton
2564-63484-5 ●●●●○

E kétkorongos albumról csak elfogultan, lelkesen lehet szólni. A hallgatnivaló megsemmisíti a kritikai szándékot (akár az előadást, akár az írott anyagot illetően). Már az első hangok mágnesként vonzzák a hallgatót, aki önfelelt-boldogan vesz részt a meglepetésszerű zenei kirándulásban. A kamarazene kevésbé ismert tájai villannak fel, emlékeztetve a szakmabelit is a muzsika világának már-már feltérképezhetetlen gazdagságára. Hangzó életre kell a fúvós kamarazene franciaországi aranykora, és a – nemzetközi – folytatás sem tűnik vérszegénynek. Mindez annak (is) köszönhető, hogy a kiváló fúvósok maguk is élvezik a játszánivalót, kedvvel keverik ki a változatos hangszíneket. A színes kavalkád lendületes miniatűröket sorjáztat, megannyi tánckaraktert jelenít meg. Leköti a figyelmet, élményt ad – egyúttal repertoár-bővítő ajánlat fúvósötösöknek. *FK*

WAGNER:
**A NIBELUNG GYŰRŰJE –
ZENEKARI RÉSZLETEK**
**Nina Stemme, Orchestre de
l'Opéra National de Paris,**
Philippe Jordan
Erato/Warner – Magneoton
50999 9341 227

Húsz-harminc éve még megmosolyogtuk, ha egy francia zenekar Wagner-lemezt készített, de ma már nincs ez így. Egy karizmatikus, felkészült karmester még a Párizsi Nemzeti Opera Offenbachon edzett zenekarából is ki tudja hozni a tudása maximumát. A svájci Philippe Jordan éppen ilyen elkötelezett és formátumos dirigens: második generációs pálcamester, aki fiatalon Jeffrey Tate asszisztenseként dolgozott A Nibelung gyűrűjén, a Théâtre du Châtelet falai között. A 2012/13-as évadban pedig már az ő irányításával tanulta be és játszotta a színház a Ring-ciklust. Ennek „lenyomata” a Warner gondozásában megjelent dupla korong, amely Nina Stemme remeklésén túl egy avatott és elhivatott karmester, valamint egy fejlődni képes zenekar babért érő erőfeszítéseként, hű mementóul szolgálja a tavaly elsűvített Wagner-évet. *BM*

PAVAROTTI:
AZ 50 LEGJOBB FELVÉTEL
Luciano Pavarotti – ének
Decca – Universal
478 5944

Fél évszázaddal ezelőtt, 1963-ban írta alá exkluzív szerződését a Deccával a 20. század talán legszebb tenor orgánájának birtokosa, Luciano Pavarotti. Ugyanebben az évben debütált

a londoni Királyi Operaházban, s ekkor mutatta be az énekest a brit közönségnek neves színész-műsorvezető, Bruce Forsyth a BBC népszerű műsorában, a Vasárnap éjjel a London Palladiumban című sorozatban. A pályaindulás évfordulójáról nemcsak a BBC, hanem a lemezkiadó is megemlékezett: ötven sikerszámot, áriákat és népszerű olasz dalokat ad közre az alkalomra megjelentetett album. Menedzsere, később felesége, Nicoletta Mantovani megtalálta az első, 1961-ben rögzített Pavarotti-felvételt: a Bohéméletből Rodolfo áriája így kétszer is szerepel az első korongon. A korabeli technikán sajnos nem sokat lehetett javítani, de a szolid hangzás így is a legpompásabb emlékeket idézi. *AM*

**NATALIE DESSAY – MICHEL
LEGRAND: ENTRE ELLE ET LUI**
Erato/Warner – Magneoton
9341452 ●●●●○

Ha egy-egy részletet hallana bárki a lemezről, észébe sem jutna a lírai szopránnal, Natalie Dessay neve, annál inkább tippelne arra, hogy egy vérbéli sanzonékesnő szerepel a felvételen. Bár az operaszínpadtól elbúcsúzott, most is különleges lemezt készített Dessay. Michel Legrand szerzeményeiből – nagyrészt filmzenékből – válogatták a lemez anyagát, és ez a kiadvány minden szempontból nagyszerű a klasszikus zenén edződött hallgatóknak. Dessay bátran felvállalja a kokott, a szerelmes, a fájdalomtól szenvedő – és ezernyi más karaktert bemutató – nő szerepét, nem szégyelli a nem operás, sőt helyenként az agyoncigarttáztottnak tűnő, néhányszor hamisabbra sikerült hangot. A közreműködők közt szerepel Patricia Petibon és Laurent Naouri. Dessay Legrand-dal is énekel duettet: ez az angol és orosz nyelvű sanzont, bluest is magában foglaló lemez egyik csúcspontja. *LI*

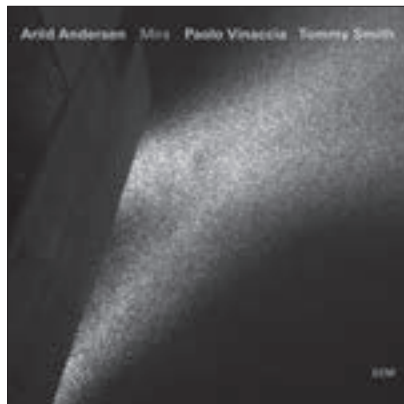

**MEHLIANA:
TAMING THE DRAGON**

★★★★★

Az utóbbi néhány évben a kezeim között megfordult jazzalbumok színvonalára visszatekintve nem volt nehéz a billentyűs Brad Mehldau és a dobos Mark Guiliana duó lemezének pontozása. Végre egy eredetiségtől, kísérletezéstől, a „valamilyen-ség” felvállalásától nem visszariadt próbálkozás, amely nem valamilyen unásig ismételtetett műfaj sok ezredik, érdektelen megnyilvánulása. A jazz valaha a legújabb zenei fejlemények iránti nyitottság és a szinte azonnal integrálási képesség jellemezte, amelyet fokozatosan elvesztett, és a progresszivitást egy magába forduló, a külvilág ingereit egyre merevebben és idegenkedve megközelítő felfogás váltotta fel. A Taming the Dragon ennek a folyamatos lépéshátránynak a leküzdése felé tett igéretes lépés. Nem éreztem rajta, hogy a két alkotó görcsösen próbálkozott volna megfelelni akár az elektronikus zenei, akár a jazzvilág elvárásainak. Úgy tűnt, nem nagyon érdekelték őket, hogy bármelyik közeg trendinek találja-e a végeredményt, és ez az önálló gondolkodás lett a produkció egyik legfőbb erőssége. Olyannyira, hogy ezzel felülírtak egy olyan fontos szempontot, amelyet az eddigi gyakorlatomban még sosem tudtam megkerülni: nevezetesen azt, hogy korábban nem tudtam jól írni egy olyan produkcióról, amely ne tetszett volna minden szempontból. A Taming the Dragonon viszont van pár idegesítő dolog (pl.: hangszínválasztások terén), ennek ellenére egy pillanatig sem jutott eszembe, hogy azok bármennyit is levonnának a produkció értékéből. Furcsa, új érzés, már csak ezért is hála az alkotóknak. Talán a Weather Report esetében volt hasonlóan nyilvánvaló: a készítőik nem oldalra leskelődnek, hogy mit csinálnak a többiek, hanem kizárólag előre tekintettek. Bravó. *Huszár Endre*

Nonesuch – Magneoton
STCD400220

**ARILD ANDERSEN/PAOLO VINACCIA/
TOMMY SMITH: MIRA**

●●●●●

Arild Andersen azon előadók közé tartozik, akik világéletükben ECM-esek voltak. Már az 1971-es, Garbarekkel, Bobo Stensonnal, Terje Rypdallal és Jon Christensennel közösen készített Sart is jelentős megnyilatkozás volt, amelyet további fajsúlyos és stílusosan szerteágazó opusok követtek az évtizedek során. Akár avantgárd, jazz-rock vagy new age-közeli megszólalásokban foglalt helyet, pregnant, pontos és virtuóz bőgőjátéka mindig megmaradt. Az olasz származású, de a mediterrán klímát a norvég fjordokra még 1979-ben felcserélt Paolo Vinaccia dobossal 2008 óta dolgozik együtt, ekkor vették fel a skót szaxofonossal Tommy Smith-szel közösen első triólemezüket, a Live at Belleville-t. Az album nagy siker lett, megkapta egyebek közt a francia Academie du Jazz Prix du Musicien Européen elismerését, a szaklapokban pedig magasan pontozták. Míg ez az anyag Andersen több régi vonzalmát felelevenítette, például terjedelmesebb szabad improvizációk kerültek bele, és a norvég folklórkinccs is gazdagon megszólal a trió tolmácsolásában, addig a Mira csendesebb, egységesebb, mesélős-líraibb. A tizenegy számból nyolc Andersené, kettő Tommy Smith-é – közülük egy részben Vinacciáé – egy pedig Burt Bacharach Alfie-ja. Smith szép, telt tónussal vezeti a dallamokat, szaxofonon hol szilaj, hol melankolikus, shakuhachin éteri. Vinaccia a tőle megszokott módon variálja a verőket a megfelelő hangszín és érzet előállításáért, és úgy általában nem ritmus-, hanem dallamhangszerként kezeli a dobokat. Andersennek is köszönhetően egyáltalán nem hiányoljuk a harmóniahangszert. A kiadóval és az előadókkal szembeni előítéleteink a zene hallgatása közben beigazolódnak, de nagyjából ez is marad a legnagyobb bajunk. *Bércesi Barbara*

ECM – Hangvető
ECM 2307

**PAT METHENY UNITY GROUP:
KIN**

●●●●○

Pat Metheny tavaly bekerült a halhatatlanok csarnokába a Downbeat jazz szaklapnak köszönhetően. Hosszú és sikeres pályáján rég volt olyan gyökeres váltás, mint amikor a Unity Band két évvel ezelőtti megalapításakor elhívta maga mellé szólístanak Chris Pottert. Ezt megelőzően a nyolcvanas években játszott utójára szaxofonossal, akkori partnere Ornette Coleman volt a Zero Tolerance for Silence című avantgárd-albumon. Előtte néhány évvel két kiváló tenoros, Dewey Redman és Michael Brecker voltak zenekarának fűvósai. Azóta a számtalan felállásban, amelyekben Methenyt hallhattuk, szaxofon nem egészítette ki gitárjátékát. A Unity Bandből ismert Antonio Sanchez dobos és Ben Williams bőgős is Potterhez hasonlóan a Unity Group tagjai, hozzájuk csatlakozik Giulio Carmassi multiinstrumentalista. Nem véletlen a névválasztás: Carmassi egy személyben hivatott pótolni Naná Vasconcelos és Lyle Mays hiányát. Metheny maga is megszólaltat gitárszintetizátort és elektronikákat az elektromos és akusztikus gitárok mellett, valamint él a több sáv felvétel lehetőségével. Az így létrejövő zenei szövet furcsa egyvelege a Group jól ismert hangzásának és a Metheny kisebb formációjából ismert jazzközelibb megszólalásnak.

Amerikai lemezzel kapcsolatban talán még sosem voltam elégedetlen a keveréssel. Most sem gondolom, hogy a hangmérnökök végeztek hanyag munkát. A Group esetében működött Metheny koncepciója, mely szerint egyedül a gitárhang emelkedik ki a ritmusszekció által teremtett sűrű szövetből. Itt, a Unity Groupban viszont annyira háttérbe szorítja Potter kitünő játékát, hogy felborul az egyensúly a két szólísta között. Ez pedig sokat ront az összhatáson. *Párniczky András*

Nonesuch – Magneoton
STCD400219

**BAND OF GYPSYS REINCARNATION:
ELECTRIC ANGELLAND**

Miközben Jim Hall a Trafóban koncertezett 2012 egyik októberi estéjén, a Műpában egy másik gitáros vezette együttes, Halper László magyar-amerikai Hendrix-émlékezekara adott hangversenyt. A koncert vágott változata hallható a CD-n. Halper törekvéssel csak egyetérteni lehet. Jimi Hendrix zenéje önmagában is nemes alpanyag, szinte mágnesként vonzza a modern arranzsórt az átdolgozásra. Meglepő, mégis milyen kevés Hendrix-átírat született jazzidiómában. Egy rockfeldolgozás viszont akkor igazán izgalmas, ha képes elszakadni az eredeti zene világától, és új minőséget terem. Ez történt 20 évvel ezelőtt Christy Doran kvintettjének groteszk Hendrix-lemezén, ahol az ismert melódiákat Phil Minton hangköltő tolmácsolta. Halperék előadásából épp ez az ironikus távolságtartás hiányzik. Kiváló jazz-rock gitáros, aki egyszerű ötlettel vette maga mellé Fekete István trombitást, valamint a Steve Gadd–Eddie Gomez ritmusszekciót, akiknél keresve se találhatott volna jobbat a feladatra. Mind a négyen remekül értik a rockcsillag zenéjét, de még a fafűvös többlet se képes igazán újat és váratlant teremteni. Halper kvartettje, melyben egyébként a két magyar muzsikust méltó párja a világhírű amerikaiaknak, anynyiban valóban „reinkarnáció”, hogy sok alázattal idézi meg Hendrix egyes darabjait, s nem is mindig a legnépszerűbbeket, de ezzel voltaképp ugyanúgy közeledik az eredetihez, mint annak idején Stevie Ray Vaughan – pedánsan és szakmailag igényesen, de nem elég kreatívan. Fenntartásaim ellenére biztos vagyok benne, hogy a Band Of Gypsies Reincarnation lemeze nagy siker lesz a közönség körében, bár azt is gyanítom, hogy nem annyira a jazzbarátok, mint inkább a klasszikus rock kedvelői fogják hallgatni. *Máté J. György*

M'Arty Kft.
M001

**DRESCH QUARTET:
KAPU ÉS KERT**

Sokan méltatták és elemezték már Dresch Mihály művészetét, mert felülírja a stílusirányzatokat és a műfaji határokat: egyszerre univerzális és magyar, hagyományörző és modern, népzene és jazz. Már a hangszerek megválasztásával is hangsúlyozza azt a zenei-szellemi vonulatot, amit következetesen képvisel. A folklorisztikus elkötelezettség erősödését mutatta korábban a kaval, a furulya és a tárogató, újabban pedig az általa kifejlesztett – szaxofon-billentőzettel ellátott kromatikus fafűvös – a fuhun használata, vagy a zongora felcserélése cimbalomra. Lukács Miklós meghívása egyébként is mesteri választásnak bizonyult: a kettejük között fennálló empátiát, zenei harmóniát igazolják duó fellépéseik és közös lemezük is. Az új album is Misi élményanyagának, tapasztalatainak tükröképe: örömeikről és bánatokról mesél. A repertoár hat új originál, hiszen hősünk már régen átlépte a Rubicont: nem dolgozik „hozott anyagból”. Nem véletlen az sem, hogy két dalt is a hozzá közelállókna dedikált. Úgy érzem, hogy ez a korong a Fuhun című lemez egyenes folytatása, bár ezúttal ismét többször használja a szoprán- és tenorszaxofont. Persze a szívet melegengető – pánsípra emlékeztető – fuhun is előkerül: nagyívű szólók, mesteri improvizációk hanganak el segítségével. A cimbalom talán még a korábbiaknál is fontosabb szerepet kap, nem csupán a virtuóz szólók révén, hanem a számok felépítésében is. És ha a két szólista játéka a produkció népzenei vonulatát képviseli, Hock Ernő és Baló István ritmustandemje a szvinges lüktetés révén a jazzes összhatást erősíti. A hangtechnika még a korábbi lemezekét is „lekörözi”, minden „átjön”, amit a négy művész üzen. Nem afféle háttérzene, érdemes odafigyelni rá. A borító ízlésesen minimalista dizájnya is a ZENE fontosságát hivatott kiemelni. *Márton Attila*

Fonó Budai Zeneház
FA289-2

**GREGORY PORTER:
LIQUID SPIRIT**

Na, itt aztán „nem múlik el a szerelem” – hallgatom Bálint napon a kezdő dalt, stílusosan. Porter mostanában Valentin-nap nélkül is nagyon ünneplik, van már Grammyje, a Jazzthing című szaklap pedig egyenesen a műfaj legszebb hangjának tartja. Én nem, de azért le a kalappal. Nem kell elővenni a jazztörténeti és kortárs előzményeket, hogy kire hasonlít, kitől merített (Marvin Gaye-től Kurt Ellingig jönnének szóba hangok), és különös ismertetőjelét, sapkáját sem fogom firtatni, bár már azt is megírták róla, hogy nem, nem abban alszik, mert Porternek kedves és rugalmas baritonja igazán megáll a maga... hangszalagján. Soul-töltetű, de attól még szintiszta jazzt hallunk új, harmadik szerzői lemezén, ami egyértelműen, és egyben a Blue Note legmerészebb reményeinek megfelelően a beérkezés albuma, amúgy hősünk most nyegen, szóval nincs is ezzel semmi gond. Másik komoly erénye a saját repertoár, és közben egy Abbey Lincoln-standard, meg az I Fall In love Too Easily, gyöngyszemnek a végére. Saját dalai standard ízű, könnyen csúszó darabok, a szövegek is ebben a tartományban marad, vagyis nem kell a befogadásukhoz különösebb erőfeszítés. Ez még egyik sikerszáma, a Musical Genocide-ra is igaz, bár annak a szövegét kicsit árnyékboksznak érzem – Porternek ma már nem kell senkivel hadakoznia, kedvére maradhat az afroamerikai műfajoknál. Persze ars poeticának is lehet olvasni, hogy éppen ezekhez ragaszkodik. A hangsúlyosan akusztikus kíséret végig ízléses, bár jellegzetesnek azért nem mondanám, legfeljebb stílusosnak. Minden maliciám ellenére, mondom, le a kalappal. Nyerő jazzlemez, nagyon sok új hívet lehet vele megnyerni a műfajnak – a régiek meg nem mennek ki közben dohányozni. *Zipernouszky Kornél*

Blue Note – Universal
0602537410538

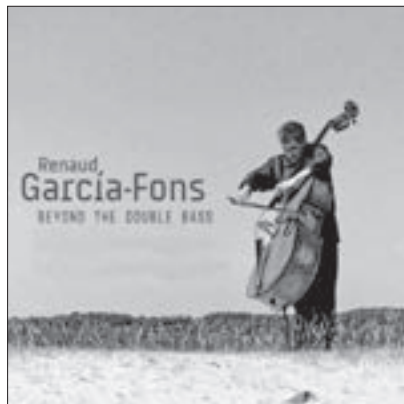

**TORD GUSTAVSEN:
EXTENDED CIRCLE**

Az idő törekenysége. A hangok formálásának már-már kínzó lassúsága. A dallamok érzéki szépsége. A melankólia magánya. Az áhitat emelkedettsége. A csend kozmikusága. Körök bővítése. Tord Gustavsen vállalása: három triólemez után a harmadik a kvartettől. „Az egyenes vonalú fejlődés modernista felfogása a múlté”, vallja a norvég zongorista. „A mi mozgásunk kreatív körökkel vagy spirálokkal írható le: ismert zenei vagy lelki témákhoz más megvilágításból, sokétű tapasztalattal és nagyobb megértéssel közelítünk.” A zene lelki tartalmait az tudja igazán előhívni, aki tempó- és hangszerekben szerezte a gyakorlatát. Innen a szinte éteri hangzás, ami Gustavsen hat ECM-es lemezét jellemzi. A háttérben korálok, spirituálék, északi élmények. A zenei fogalmak értelmüket veszítik. Gondolat van, felismerések, egymásra találások, érzések vannak, sok ezer kilométernyi távolságra az energiától duzzadó fekete jazztől. Nem a kifejezés hevülete, nem a hangok mennyisége, nem a ritmus ellenállhatatlan sodrása. És mégis, jazz ez is, a másik végpont: érzékeny, kifinomult, átszellemült, befelé forduló. Tore Brunborg tenorszaxofon, Mats Eilertsen bőgő, Jarle Vespestad dob. Közösen kifejlesztett témák négy, néha három hangszereken, ahogyan a zene diktálja, olykor a levegőben feloldatlanul lebegő zárlatokkal. A meditatív jelleg meghatározza, de nem uralja az egymást folytató, egymásra reflektáló kompozíciókból álló albumot. Az egységes hangzást a dinamika árnyalatai színezik: az „Eg Veit I Himmerik Ei Borg” című himnikus norvég dal a bőgő pulzáló ritmusától nyeri erejét. Tökéletes harmónia, földöntúli szférákban szárnyaló zene –, csak ne hívna elő a hallgatóban Keith Jarrett és Jan Garbarek egykori kvartettjének emlékét. *Turi Gábor*

ECM – Hangvető
ECM 2358

**RENAUD GARCIA-FONS:
BEYOND THE DOUBLE BASS**

Saját kezűleg állította össze nekünk ezt a nagyszerű válogatást Renaud Garcia-Fons. Pályája elmúlt húsz évének szerzeményei közül tíz albumáról tartalmaz gyöngyszemeket az életmű-áttekintés, amit újra és újra hallgatva igyekszünk felismerni az alkotói rendezőelvet a számok kiválasztásában és sorrendjében. Ha megoldást nem is találunk, de kellemes élmény személyes kedvenceinkre ráismerni, s ezzel aligha vagyunk egyedül.

A nagybőgőn túl... Renaud Garcia-Fons elsősorban művész, s csak aztán zenész és bőgős, ezt több méltatója is hangoztatja róla. A párizsi konzervatóriumot elhagyva 21 évesen önállóan tanult tovább, hogy felépítse merőben egyéni játéktechnikáját, és megalapozza a klasszikuson és jazzen túl javarészt mediterrán, flamenco, orientális és latin-amerikai hagyományokon átívelő stílusát. Egyedi készítésű öthúros nagybőgőt használ, amin lenyűgöző virtuozitással terjeszti ki a hangszer határait. Erről tanúsodik a válogatáslemez, melynek egyszerre gyönyörködtet a változatossága s egyöntetűsége. Ráébredünk, mennyire telt, sokatmondó és szenvedélyes Garcia-Fons muzsikája, alkotói korszakaitól függetlenül nélkülözve mindenféle populáris világzenei manírt. Csupa tüzes és romantikus melódia alkotja ezt a színes mozaik-képet. Egyik különlegesség közülük (egyedüli új szerzeményként a felvételen) a Camino de Felicidad, amit a bőgős lánya, Soleá énekel keserűdes hangján. A kiadvány a CD mellett egy DVD-t is tartalmaz, rajta félórás dokumentumfilmmel, melyen zenésztársai, kritikusai, sőt hangszerkészítője is beszélnek Garcia-Fonsról. A koncertrészlettel tüzdelt riportokon keresztül még közelebb kerülünk a művészhez és muzsikájához, és ez kiteljesíti a zenei élményt. *Laczkó Krisztián*

Enja – Varga
ENJ-9608 2

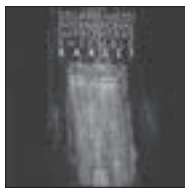
**PETER MATERNA:
COLOURS OF SPRING**

Az 1965-ben született bonni multiinstrumentalista szaxofonosról azt írja valamelyik német szaklap, hogy a klasszikus zene és a jazz között hidat verő szerzeményei miatt kiérdemelte a „kamarajazz atyja” címet. A jellemzés túlzónak hat, de az kétségtelen, hogy a tenoron, alton és szopránon egyaránt mesterien játszó muzsikussal meleg tónusa, érett és bravúros technikája, valamint finoman elegáns szerzeményei mind egy vérbeli kamarajazz-zenész fontos ismérvei. Igaz mindez Materna csupa saját kompozíciót tartalmazó új lemezének anyagára is, melyen dob nélküli trióban szólal meg két fiatal heppenheimi muzsikussal, a zongorista Florian Weberrel és a bőgős Henning Sievertsszel. Mindkét kísérő méltó párja a szaxofonosnak: mindent tudnak a jazzkamarázás titkairól. Hallgassuk meg például az Andante című szerzeményt, melyben Sieverts vonóval játszik. A kompozíció első fele egy nem éppen modernista mai zeneszerző darabjának hat, míg a második rész, ahol a bőgős immár ujjal penget, sokkal inkább kortárs muzsikának tűnik. Előadás szempontjából egységesebbek a részek, a három német művész mind a konvencionálisabb, mind pedig az elvontabb kompozíciókban hibátlanul összetart. A játék végig leköti a hallgatót, különösen a cool, már-már absztrakt részek, de a témák nem minden esetben ragadnak magukkal. Egy-egy kezdetlegesebbnek vagy esetlenebbnek ható melódia picit ront az összhatáson. Így is megjósolható, hogy akik az 1960-as évek eleji, a maguk nemében meghaladhatatlan, Paul Bley és Steve Swallow közreműködésével készült Jimmy Giuffre-triókat szerették, ebben a lemezben is sok kedvükre valót találnak majd.

Máté J. György

Enja – Varga
ENJ-9601 2

SZILÁRD MEZEI INTERNATIONAL IMPROVISERS ENSEMBLE: KARSZT

Slam

SLAMCD550

Mezei Szilárd ismét meghökkentő zenével jelentkezett. Ezúttal egy 23 tagú kortárszenei/free nagyzenekarral lépett fel Újvidéken (épp egy évvel ezelőtt), két hangversenyük anyagából állították össze a Karszt című dupla lemezt. Páratlan vállalkozás a magyar jazz történetében, de a műfaj nemzetközi életében se gyakoriak az efféle próbálkozások. A Mezei-féle IIE helyét az Alexander von Schlippenbach vezette Globe Unity Orchestra, illetve a kérészeletű Baden-Baden Free Jazz Orchestra mellett lehet kijelölni. A terjedelmes (56 perces) Hep 20 és párja, az alig másfél perces Hep 57 Mezei kirándulása a kortárszene területére, a lemezek többi felvétele pedig freejazz-elképzelések nagyszerű assemblage-ának hat. Míg Schlippenbach szívesen nyúlt mások kompozícióihoz, Mezei saját szerzeményeiből építette fel ezt az értékes kiadványt.

MJGy

MODERN ART ORCHESTRA: ZENEHAJÓ

Magneoton

5999886038151

Eredetileg élőben, a közönség bevonásával előadott, interaktív és a műfajt népszerűsíteni hivatott műsor összekötő szöveg nélküli stúdióváltozata hallható az albumon. A célnak megfelelően az anyag a jazznek a maga korában legnépszerűbb stílusaival, a big band swingre, az ugyancsak

táncolható és inkább a késői hatvanas, korai hetvenes évek jazz-rock hullámára vagy a soul-jazz korszak nem túl funkys számaira hajaz. Minden szám emészthetően rövid, nincsenek parttalan szólórészek, nincsenek a be nem avatottak számára istállóudvari zajoknak tűnő free-kiroccanások, és minden felvételen van dalbetét a frappáns magyar szöveget tálaló Hajós András jóvoltából. A témák a gyerekek mindennapi életéből merítenek. Az egyébként kiváló hangszerek szándékosan nem művészkednek, nem trükköznek. A 18 tagú zenekarban jelen van két generáció színe-java. Ez biztosítja a nagyszerű hangzást. PP

ORCHESTRE NATIONAL DE JAZZ: THE PARTY

Jazz Village – Karsay és Társa

JV 570036

A változó irányítással és felállással csaknem három évtizede működő francia „állami” jazz-zenekar CD-je a legutóbbi művészeti vezető, Daniel Yvinec hat éves korszakának lezárása. A bögösként ismert muzsikusa a New Yorkban élő Michael Leonhart producer-hangszerező közreműködésével készítette el az anyagot, amellyel ún. kortárs vizekre evez az ONJ tizenegy fős legénysége. A tizenöt számból nyolc saját, a többi Serge Gainsbourg, James Warren, a Talking Heads, Jean-Claude Vannier, Henry Mancini és mások szerzeményeinek feldolgozása. A többnyire funky ritmusokra épülő, groove-os zenét az elektronikus eszközöket, hangmodulátorokat, szintetizátorokat is alkalmazó hangszerek uralják, egyéni szólókra vajmi kevés lehetőség nyílik. Az elektromos gitár és/vagy a fúvósok végtelenített riffjei mechanikussá teszik a zenét, amit az alternatívitás jótékony szele sem képes oldani. TQ

OLÁH SZABOLCS: CONNECTION

Szerzői kiadás

Bekajál a lélek – így is lehetne érteni a Connection című lemez, egy órányi, zárt térben zajló utazás nyitószámát. Oláh Szabolcs hosszan kiérlelt anyaga másrészt viszont olyan, mint a jó bor. A gitáros visszafogott egyénisége, klasszikus jazzgitár soundja ugyan végig szépen érvényesül, de itt a zeneszerző Oláh diktál – a duódalamokat, a középnl általában kicsit erősebb tempókat, az otthonos, barátságos, intellektussal mindig teli atmoszférát. Az új kvintettben partnerei – Ávéd János szax, Cseke Gábor zongora, Soós Márton bőgő, Dész András ütők – régi barátai, sok formációban játszottak együtt, például Szabolcs régi zenekarában, vagy Dészben, a Konzervnyitóban, a MAO-ban, stb. Ez is kellett hozzá, hogy a lemez művészi programja, a személyes közvetlenség, átélhető és magával ragadó zene ilyen magától értetődőnek hangozzék, ilyen összecsiszolódotan megszólaljon. Tökéletes. ZK

LAJOS DUDÁS QUARTET: LIVE SALZBURGER JAZZHERBST

Jazzsick Records

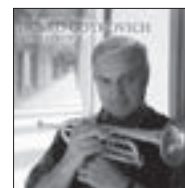
5067JS

Az utóbbi években elsősorban kamarajazz-előadásokkal (duókkal, triókkal) jelentkező klarinétos különleges összeállítású kvartettel lépett fel 2012. október 29-én a Salzburgi Jazzöszt színpadán: két állandónak mondható partnerén, a gitáros Philipp van Enderten és a dobos Kurt

Billkeren kívül meghívta zenekarába Jochen Büttner ütőst is, ami átütő eredményt hozott. Olyan kreatív improvizációk sorát hallhatjuk tőlük, amelyek a játékosan virtuóz kamarázás és a régi-új avantgárd zenélés hártarmezsgyéjén helyezhető el. Dudás nyolc szerzeményét két feldolgozás, egy All The Things You Are és egy Bach-írat egészíti ki, de ezek interpretációja is tökéletesen simul bele a klarinétos vakmerő zenei filozófiájába. Dudás minden megnyilvánulása élmény, de ez a lemeze az egész eddigi életmű egyik kiemelkedő pontja.

MJGy

DUSKO GOYKOVICH WITH STRINGS: THE BRANDENBURG CONCERT

Enja – Varga

ENJ-9606 2

A nyolcvanharmadik évét taposó zenészeknek még mindig gyönyörű a tónusa úgy trombitán, mint szárnykürtön. Vitatható, hogy életének huszonhetedik albumán síkség volt-e a vonós kíséretre, mert noha a hangszerelés egyáltalán nem izléstelen, de így a kelleténél edeskeésebbre sikeredett a muzsika; viszont bölcs volt, hogy ebben a korban már nem vállalkozott pirotechnikai mutatványokra. Javarészt középtempójú számokra vagy balladákra koncentrált, nem megy bele kockázatos vállalkozásokba. A zongorista Renato Chicconának, a bőgős Martin Gjakonovskynak és a tavalyi MŰPA Jazz Showcase-en ki-válón szereplő szerb dobos-zenekarvezetőnek, Vladimir Kostadinovicnak egyáltalán nem nyílt alkalma kibontakozni. Az album nyugtató hangulatú. Goykovich időnként megidézi Miles Davis korai balladista korszakát, de egészében véve inkább igen kellemes háttérzenét hallunk semmint izgalmas jazzt. PP

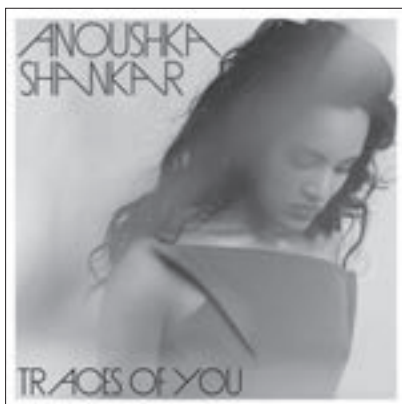

**AUTHENTIC ANATOLIAN PROJECT:
SAKIN AQLAMA**

Ezt a CD-t éppúgy lehetne a jazzrovatban tárgyalni, mint a világzenei albumok között, mert mindkét – amúgy nehezen definiálható és könnyen tologatható határokkal rendelkező – zenebirodalom szempontjából autentikus jellemzőket vonultat fel. Nevében is szerepel: autentikus anatóliai projekttel van dolgunk, amelynek anyaga nyolc népdalfeldolgozásból avagy annak hallatszó szerzeményből áll, de a hangszínek éppúgy, mint az alaplétketések és a hangszerkezelés a jazzben, elsősorban a fusionben vagy world fusionben ismert jegyeket viselik magukon. Minden darab törökül hangzik el Brenda Berin énekesnő kristálytisza, elbűvölő, finom díszítésekkel teli, mégis manírtól mentes énekhangján. Már ő lefegyverzi a hallgatót, a hangszeres művészek, Eylem Pelit basszusgitáros, Ercüment Orkut billentyűs (aki a Müpa idei Jazz Showcase-én lépett fel triójával), Çağdaş Oruç szaxofonos (öt Okay Temiz mellett hallhattuk) és Ediz Hafizoğlu dobos profi, feszes, stílusos, elegáns és összeérett játéka pedig magától értetődő módon kúszik Berin hangja alá annak ellenére, hogy gyökeresen más hagyományt képvisel. Mintha John Patitucci vagy Dave Weckl nyolcvanas évek végi GRP-albumait hallanánk – nem véletlen: a keverést Weckl, a masterelést George Whitty (Brecker Brothers) vállalta, előbbi dobol is egy számban. Akár idegennek is érezhetnénk ezt a zenét, mégis az otthonosság melegsége árad szét bennünk a magyar nyelvéhez oly hasonló hangzóképzlet és a nyugati (picit amúgy ódivatú) esztétikát követő hangszerelés okán. Az album fontos erénye, hogy minden kivagyiságtól, l'art pour l'art zsonglörkdéstől mentes, az alkotók egymás és hangzó kultúrájuk iránti tisztelete és szeretete érződik benne. *Bércesi Barbara*

Sony Music
88883705082

**ANUSHKA SHANKAR:
TRACES OF YOU**

A rendkívül puha, egymásba simuló hangszínek révén tökéletes harmóniába kerülnek a tradicionális indiai és európai hangszerek. A zenében visszaköszön az indiai klasszikus zene (raga) rendkívül kifinomult fokozatos építkezése. (Az indiai zenében a raga egy előadási rendszert jelent.) A dalok egytől egyig az emberi lét alapvető kérdéseiről szólnak, de nem válaszokat igyekeznek mindenáron megfogalmazni, hanem sokkal inkább továbbgondolásra, töprengésre ösztönöznek. Rendkívül jól hallgatható, elgondolkodtató zene. A mai rohanó és felszínes világban talán egy kis elmélyülésre, megnyugvásra készíti a hallgatót. A hindu filozófia szerint a világ nem egyéb, mint illúzió. Akár elfogadjuk ezt a kiindulópontot, akár nem... az európai embernek is szembe kell néznie a lét örök kérdéseivel: az élet végessége, a másvilág, a szerelem, az egészség és betegség kettőssége... Mikor, hogyan kerül a világ a férfi és nő között egyensúlyba? Mi lesz világnagy vagy szeretteinkkel a halál után? Hogyan tudunk jó szülőkké válni, mit kell örökölni hagyni az utódainknak?

A szépségesen lírai szövegek is a szerzőpárost dicsérik. (Anoushka Shankar és Nitin Sawhney.) Talán nem belemagyarázás, hogy a lemez külső megjelenésében is a finom átmeneteket, a nap árnyalatait véljük felfedezni, és a kísérőfüzet is nagyon izléses, mértéktartó. Norah Jones neve pedig remélhetőleg olyan hívószó lesz, aminek olvastán a kétkedők majd beadják a derekukat... Érdemes, mert nagyon szép zene, érzékeny előadás, tartalmas szövegek születtek a Traces of you című lemezre. Érzésem szerint az egyik nagy kérdés már el is nyerte a választ: Ravi Shankar biztosan nagyon büszke (lenne) a lányaira.

Pödör Eszter

Deutsche Grammophon – Universal
4791051

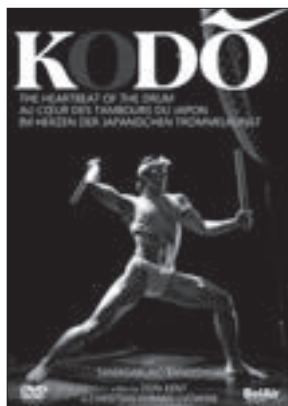

**HEINAVANKER: SONGS OF OLDEN
TIMES**

Ki hitte volna, hogy ez a remek énekegyüttes egy Hieronymus Bosch képről nevezte el magát? A Szentázsák triptichonja a Pradóban van, amelynek középső festménye a lemez kísérőfüzetében is szerepel. Hagyományos észt himnuszok és rúnáénekek sorakoznak az albumon, parádés előadásban. (A rúna kifejezés az egymással szoros kapcsolatban álló ábécékre vonatkozik, amelyeket korábban a germán nyelvek írására használtak Skandinávia és a Brit-szigetek keresztény hitre térítése előtt, illetve egy rövid ideig a térítés után is. Nagyon távolról a rovásírással rokon fogalom. Hagyományosan vésett nagybetűs szövegekről van szó, nyilván énekelte változatuk is fennmaradt.) A bő órányi tisztán vokális előadás minden csodálattal megérdemel. A szinte elképzelhetetlenül pontos intonáció, a válogatottan szép hangszínek és a változatos megszólaltatás a legmagasabb igényű kórusversenyek produkcióit juttathatja eszünkbe. Az ősi dallamok érzékeny modern harmóniákat kaptak: kiválóan hallgatható feldolgozások jöttek létre. Mindenféle változatban megszólal az együttes, szóló és kórus váltakozása éppúgy jelen van, mint az unisono és többszólamú szakaszok, a férfi és női hangok felelgetése vagy a szólót aláfestő dúdolt kíséret, a homofon darabok és a polifóniába hajló összetett többszólamúság. Elképesztő a burjánzó díszítések világa, a (főleg kisebb éneklő közösségekben megvalósítható) improvizált ékesítések gazdagsága. Karakteresebbek a férfi hangok, és egyetlen aránytalanság is van: a Haned kadunud című dal terjedelménél fogva abszolút kilóg a sorból... Bár ha azzal vigasztaljuk magunkat, hogy így legalább egy életre memóriánkba vésünk egy hagyományos észt népi dallamot, hát nem is olyan nagy baj, igaz-e? *Pödör Eszter*

Harmonia Mundi – Karsay és Társa
HMU 907488

KODO – THE HEARTBEAT OF THE DRUM
Főszereplő: Tamasaburo Bando,
rendező: Don Kent ●●●●○

Ha Japán tradicionális dobosokról hallunk, akkor – felületes ismeretekre támaszkodva – akár azt is gondolhatjuk, hogy kommersz, populáris műfajról van szó. Ellenkezőleg: évezredek hagyományban gyökerező, magas mesterségbeli és intellektuális felkészültséget igénylő, komplex művészet ez, amelynek autentikus képviselőit világszerte elismerés övezi. A Kodo együttes 1981-es alapítása óta 3700 előadást tartott: évente átlagosan négy hónapot külföldön és négyet otthon turnéznak, a fennmaradó időben pedig visszavonulnak Sado szigetére, hogy a pihenés, feltöltődés mellett előkészítsék új műsoraikat. Itt, a hatodik legnagyobb Japán szigeten, a Kodo próbatereiben és saját iskolájában játszódik Don Kent zenés dokumentumfilmje, amelynek főszereplője Tamasaburo Bando, az együttes művészeti vezetője, aki nem muzsikusként, hanem női szerepeket alakító kabuki-színészként és -táncosként lett világhírű. Megismerjük az évtizedek óta turnézó idősebb művészeket, de azokat a tinédzsereket is, akik a zenei karrier és a hírnév reményében beiratkoztak a Kodo-iskolába. Imponáló és sodró erejű a zenei előadás, markáns és egyéni stílusú a mozgás, de az egészben mégis van valami félelmetes: edzőtábor vagy utazó cirkuszosok lakókocsija jutott eszembe, ahol az önkifejezés mellett bizony a kiszolgáltatottság, az egymásrautaltság is hangsúlyosan megjelenik. A rendező érdeme, hogy csak ritkán idealizál: a csillogó előadások mellett bepilanthatunk a hétköznapi küzdelmeibe is. A film alapján nyilvánvaló: a tradicionális japán dobolás, a taiko még ma is sajátos életforma, amit nem lehet könnyed szórakozásnak felfogni. Bizonyára szép hivatás, de olyan fegyelmetettséget követel, mint egy kemény versenysport. *Retkes Áttila*

Bel Air Classiques – Karsay és Társa
 BAC 098

VIOLONS BARBARES:
SAULEM AI ●●●●○

Három országból szerveződött nemzetközi (mongol, francia, bolgár) csapat, akik a „hegedű barbárjainak” nevezik magukat. Céljuk, hogy elmassák a közöttük lévő nemzeti- zenei különbözőségeket és ezt egymás gazdagítására használják fel, a három zenei kultúra egyesítése révén. Kiválóan képzett zenészek ők, tiszta intonációval és virtuóz játékmóddal. A tradicionális bolgár és mongol „hegedűn” kívül hallhatjuk a dorombéneklést, valamint az ál-basszusos éneklési módot (egyfajta faux bourdon technika). Nagyon ritmikus, dinamikus a zenéjük, általában ütempárhoz hasonló építkezéssel, amit azután szabadon értelmezett hangszeres variációkkal bővítenek. Hallhatóan keresik az „ősiség” forrását, illetve ennek zenei megvalósítását a játékukban. Egyik eszközük a kvintek, kvartok gyakorisága a dallamjátékban és a harmonizálásban (ez gregorián örökség.) Bizonyos értelemben ötvözik a tradicionális és modern elemeket, hisz az előbb említett hangzás mellett néha nagyon „modern” kromatikusan lépegető hangzatokat, ravaszul felépített ritmikát is hallunk. Ez a kiélezett ritmikus dallamjáték az egyik legjobb tulajdonsága a lemez zenéjének, viszont ugyanez a gyenge pontja is. Az egyébként kiváló dobjáték teljesen „rátelepszik” az összképre és elnyomja a melódiákat. Az ütempárok improvizatív ismételtetéséből általában nem bontakozik ki dallam. A dobos nem tudja alárendelni játékát a másik két zenésznek, és ebben ők is partnerek lesznek. Hangszerjátékukat alárendelik a ritmusnak. Zenéjükből hiányzik a finomság, szépség, szomorúság, öröm, mindezt felülírja egyfajta ősiség, őserő mindent elnyomó keresése. Ez a keresés nem éri el a célját, meglehetősen egysíkú, bár kétségtelenül egyéni hangzást hallhatunk. *Pödör Eszter*

World Village/Harmonia Mundi – Karsay és Társa
 WVF479090

ADNAN JOUBRAN:
BORDERS BEHIND ●●●●○

A fiatal palesztin muzsik, Adnan Joubran a legismertebb arab pengetős hangszer, az ud mestere. A Názáretből származó művész – akinek édesanyja énekesnő, apja neves hangszerkészítő – még tizenhét éves sem volt, amikor két idősebb fivérével megalapította a Le Trio Joubran, a világ első ud-trióját, amellyel a párizsi Luxembourg Gardens színpadán mutatkozott be. A Palesztina és Franciaország között ingázó Joubran testvérek az elmúlt tíz évben jelentős sikereket értek el: önálló koncertet adtak a Carnegie Hallban és a Radio City Hallban, illetve számos jelentős európai hangversenyteremben, de filmzenéiket is sokan megismerték. Adnan most elérkezettnek látta az időt, hogy szólólemezt készítsen, amellyel ki-lephet a tradicionális ud-játék stílár és műfaji keletei közül – az album címe (Borders Behind) elég didaktikus utal is erre. Maga mellé vett egy tablást (Prabhu Edouard), egy klasszikus csellistát (Valentine Moussou) és egy perui cajon-játékost (Javier Sanchez); ehhez a kvartetthez társul néhány kompozícióban az egy generációval idősebb, egykor Paco de Lucia és Chick Corea oldalán hírnevet szerzett spanyol fuvolista-szaxofonos, Jorge Pardo játéka. Alapvetően bizalmatlan vagyok az ilyen crossover-produkciókkal – különösen, ha a bookletben azt a közhelyet olvasom, hogy a művész az álmait akarta megvalósítani és a kreativitását próbára tenni. A megszülető zene azonban egyáltalán nem rossz, mert megőrizte közel-keleti alaptónusát, a Földközi-tenger medencéjének összetéveszthetetlen zenei örökségét. Joubran szólói virtuózak, magabiztosak, a többiek pedig inkább csak érdekes színekkel gazdagítják a palettát. A Borders Behind így aligha lép túl a határokon, de éppen ez a szerencséje. *Retkes Áttila*

World Village/Harmonia Mundi – Karsay és Társa
 WVF 479084

Az 1996-ban alapított Gramofon – Klasszikus és Jazz című folyóirat nemcsak a szakmát, a magyar zenei élet szereplőit, illetve hűséges előfizetőit szeretné megszólítani, hanem a zenekedvelők, a klasszikus zene, a jazz és a népzene iránt érdeklődők lehető legszélesebb táborát. Ezért is fontos számunkra, hogy a Gramofon – terjesztési hálózatokon, illetve egyedi boltokon keresztül – az egész országban elérhető legyen. Az alábbiakban felsoroljuk lapunk terjesztési pontjait.

BUDAPESTI ZENEMŰBOLTOK

- Concerto Hanglemezbolt – Bp. VII., Dob utca 33.
- Fonó Budai Zeneház – Bp. XI., Sztregova utca 3.
- Írók Boltja – Bp. VI., Andrássy út 45.
- Kodály Zoltán Zeneműbolt – Bp. V., Múzeum krt. 21.
- Művészetek Palotája hanglemezbolt – Bp. IX., Komor Marcell utca 1.
- Rózsavölgyi és Társa Zeneműbolt – Bp. V., Szervita tér 5.

LAPKER – BUDAPEST

- Relay 1011 Budapest, Batthyány tér – metró
- Inmedio 1025 Budapest, Lövház u. 1–5. – Mammut II.
- Inmedio 1026 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 121. – Budagyöngye
- Inmedio 1033 Budapest, Flórián tér – üzletközpont
- Relay 1042 Budapest, Újpest – metró
- Relay 1052 Budapest, Deák Ferenc tér – aluljáró
- Inmedio 1052 Budapest, Váci u. 10.
- Inmedio 1052 Budapest, Városház u. 3–5.
- Relay 1053 Budapest, Kálvin tér 1.
- Relay 1062 Budapest, Nyugati tér – aluljáró
- Relay 1071 Budapest, Blaha Lujza tér – aluljáró
- Inmedio 1082 Budapest, Corvin, Futó u. 37–45.
- Inmedio 1087 Budapest, Kerepesi út 9. – Aréna Pláza
- Inmedio 1106 Budapest, Örs Vezér tér 25/A – Árkád II.
- Inmedio Allee 1117 Budapest, Október 23. u. 6–10.
- Relay 1122 Budapest, Déli pályaudvar – metró
- Press Spot Kft. 1123 Budapest, Alkotás u. 53. – MOM Park
- Relay 1132 Budapest, Váci út – Róbert Károly krt. (Árpád híd I.)
- Inmedio 1152 Budapest, Szentmihályi u. 131. – Pólus Center
- Relay 1185 Budapest, Liszt Ferenc Repülőtér 2/B – Érkezés
- HUB 1185 Budapest, Liszt Ferenc Repülőtér Skycourt

LAPKER – VIDÉK

- Inmedio 2040 Budaörs, Sport u. 2. – Auchan
- Cora 2045 Törökbálint, Torbágy út 1. B/420.
- Városi Könyvtár 2100 Gödöllő, Dózsa Gy. út 8.
- Inmedio 2400 Dunaújváros, Dózsa György út 56.
- Relay 2890 Tata, Váralja út 5. – Volán
- Inmedio 3300 Eger, Széchenyi út 20.
- Inmedio 3532 Miskolc, József A. út 87. – Auchan
- 3963 Karcsa, Postahivatal

- Inmedio 3980 Sátoraljaújhely, Rákóczi út 10.
- Inmedio 4026 Debrecen, Péterfia u. 18. – Debrecen Pláza
- Inmedio 4400 Nyíregyháza, Szegefű u. 75. – Nyíregyháza Pláza
- Relay 5000 Szolnok, Gárdonyi u. 2. – Vasútállomás 1.
- Inmedio-TESCO 5900 Orosháza, Vásárhelyi út 23/a
- Inmedio 6000 Kecskemét, Petőfi S. u. 2.
- Inmedio 6722 Szeged Kárász, Dugonics tér 1.
- Relay 6722 Szeged, MÁV Pályaudvar
- Inmedio 6724 Szeged Árkád, Londoni krt. 3.
- Inmedio 7400 Kaposvár, Berzsenyi u. 1–3. – Kaposvár Pláza
- Inmedio 7621 Pécs, Bajcsy u. 11. – Árkád
- Tabak & News 7621 Pécs, Irgalmasok u. 5.
- Inmedio 8000 Székesfehérvár, Palotai út 1. – Alba Pláza
- Inmedio 8200 Veszprém, Kossuth u. 1.
- Inmedio 8200 Veszprém, Kossuth u. 19.
- Inmedio 8800 Nagykanizsa, Európa Tanács u. 2. – Nagykanizsa Pláza
- Inmedio 9400 Sopron, Széchenyi tér
- Relay 9700 Szombathely, MÁV Csarnok

VIDÉKI KÖNYV- ÉS HANGLEMEZBOLTOK

- Antikvárium Kft. – 6720 Szeged, Kárász u. 16.
- Blue Train Hanglemezbolt – 8000 Székesfehérvár, Károly J. u. 43/A
- CD Café – 2000 Szentendre, Alkotmány u. 5.
- Deák Könyvesház – 8800 Nagykanizsa, Deák tér 2.
- Filharmónia Kelet-Magyarország Nkft. jegyiroda – 3525 Miskolc, Kossuth u. 3.
- Hold Antikvárium és Hanglemezbolt – 8000 Székesfehérvár, Kossuth u. 2.
- Könyvpavilon – 6721 Szeged, Bartók Béla tér
- Könyvpavilon – 7100 Szekszárd, Szent István tér
- Könyvjelző Kkt. Babó Könyvesbolt – 4400 Nyíregyháza, Dózsa György u. 8.
- Miskolci Szimfonikus Zenekar közönségszolgálati iroda – 3525 Miskolc, Rákóczi u. 2.
- Rivalda Antikvárium – 9021 Győr, Kazinczy u. 6.
- Roger's – 4024 Debrecen, Batthyány u. 22.
- Sziget Könyvesbolt (Debreceni Egyetem főépület) – 4032 Debrecen, Egyetem tér 1.
- Unicus Antikvárium – 9400 Sopron, Szt. György u. 14.
- Victor Audio hanglemez- és CD-szaküzlet – 6000 Kecskemét, Vörösmarty u. 6.
- Vörös Cédrus – 9400 Sopron, Mátyás király u. 34/F

www.gramofon.hu

GRAMOFON
Klasszikus és Jazz

Olvasson tovább!

- koncertek
- fesztiválok
- interjúk
- kritikák
- hírek

A klasszikus zene és a jazz internetes folyóirata: www.gramofon.hu

HONVÉD TÁNCSZÍNHÁZ

NAPSZÉDÍTŐ | PÁVA-VARIÁCIÓK

BEMUTATÓ:
2014. MÁRCIUS 24.
19 ÓRA
THÁLIA SZÍNHÁZ

RENDEZŐ-KOREOGRÁFUS:
ZSURÁFSZKY ZOLTÁN
KOSSUTH-DÍJAS, KIVÁLÓ MŰVÉSZ

KÖVETKEZŐ ELŐADÁS:
2014. MÁJUS 17. 19 ÓRA
MŰVÉSZETEK PALOTÁJA FESZTIVÁL SZÍNHÁZ

A HONVÉD EGYÜTTES, A BUDAPESTI TAVASZI FESZTIVÁL
ÉS A NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ KÖZÖS PRODUKCIÓJA

TÁMOGATÓ:

HONVÉD
EGYÜTTES

Budapesti
Tavaszi
Fesztivál

14

NEMZETI
TÁNCSZÍNHÁZ

Hungary
National
Dance Ensemble

nka

budapesti
fesztiválzenekar

március 27-28.
Zeneakadémia

Haydn, Mozart, Beethoven

Zongora: Finghin Collins

Vezényel: Takács-Nagy Gábor

www.bfz.hu

**HAYDN-
MOZART
PLUSZ**